

CSALÁDI REGÉNYTÁR

A LEÁNYMAMÁK

FIA.

*****INTRO*****

KINCES ISTVÁN

I.

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesíti a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indít, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűsággal tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölceiket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászonskötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár”-ból

megjelentek:

I-ső és II-ik kötet.

Germaine eszménye. Regény. Irta *Montal Mária*. Fordította *Szentanna*. — **D'Arbout ezredes három párba.** Elbeszélés. Irta *Beugny d'Hagerne*. Fordította *dr. Rada I.*

III-ik kötet.

Utak az életben. Elbeszélések. Irta *Cyprián*.

IV-ik kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta *C. De Lamiraudie*. Fordította *A. Vilma* — **Hol a boldogság?** Elbeszélés. Irta *Minna Canth*. Finnből fordította *Bán A.*

V-ik és VI-ik kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta *X. . grófnő*.

VII-ik és VIII-ik kötet.

Éliane. Regény. Irta *Graven Ágostné*. Fordította *dr. Rada I.*

IX-ik kötet.

Rajzok a kuruczvilágból. Irta *Kincs István*.

X-ik, XI-ik és XII-ik kötet.

A vértanu szelleme. Történeti regény. Irta *Filó Károly*.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta *Büttner Julia*.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta *Buol M. Ford*. *Sziklay János*.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta *Andor József (Cyprián)*.

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította *Jándi Bernárdin*.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta *Csapódi Istvánné*. — **Psyche lámpája.** Elbeszélés. Irta *Léon de Tinseau*. Ford. *A. V.*

XIX. kötet.

Hricz és az úrfi. Elbeszélés. Irta *dr. Franko Iván*. Fordította *Zsátkovics Kálmán*.

XX., XXI., XXII. és XXIII. kötet

A leánymamák fia. Vig regény. Irta *Kincs István*.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

A
Leánymamák Fia

Vig regény négy kötetben

Írta

KINCES ISTVÁN

I.

Budapest

A Szent-István-Társulat kiadása

VIII., Szentkirályi-utca 28.

STEPHANEUM, A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA,
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28/a.

I.

A postakocsiban.

Nagy rokonsága vagyon a magyar embernek: sok a komája, tenger a sógora. Hol paszita áll, tíz komával koczinthatsz s még másik tíz nyújtja feléd a poharat, a mappán meg három akkora földet bekeríthetsz, mint a mekkorára a jó Isten a mi hegyes-völgyes Magyarországunkat kinyújtotta s azt a nagy darabot csupa sógorunk, a német lakja. Csak losonczy Horváth Gyulának nem maradt egyebe abból a bolond nagy rokonságból — a három édesanyjánál.

Mert három édesanyja volt a gyerekek: egyik a ki szülte, kettő a ki nevelte. S fordítva csinálta ezeknél is a dolgot az Úristen, mert a ki szülte, az szívesen megnevelte volna; kik meg embert faragtak belőle, azok szívesen megszülték volna, legalább nem maradtak volna teljes életükre leány-asszonyok.

Horváth Marinak hívták az egyiket s Losonczy

Erzsébetnek a másikat. Ott laktak Veszprém vármegyének egy kies mezővároskájában egymásnak tőzsomszédságában. Egymáshoz annyiból hasonlítottak, hogy mindkettőnek volt valamelyes vagyonszája az apja után s abból azután szépecskén éldegéltek. Került belőle czukorra, kávéra, s ugyan mi több kell még egy becsületes vén kisasszonynak? A tracscs magától jó már, mikor az Úristen az embernek nyelvét negyven és néhány unalmas esztendőnek kemény kövén tisztességesen kiköszörlötte. Pedig hát a kávé és tracscs abban a korban a főeledel, a doromboló czicza a szórakozás, a közös balsors tudata a legédesebb vigasz. És meg is vigasztalták egymást Tóth Mari és Losonczy Erzsébet. Válthatlanok voltak, mint a kenyeres jó pajtások; arczuk derült, mint az égbolt, ha mosolygó napsugárban fürdik, csak itt-ott szántotta meg egy-egy báránnyfelhő, akarom mondani ráncz a megelégedéstől csillogó homlokat. Az egész formájuk mintha hangosan azt kürtölte volna boldog-boldogtalannak, hogy mégegyszer jöjjenek bár a világra, hát mégegyszer leányasszonyoknak maradnak: száz kérőjük akadjon, de valamennyinek utilaput kötnék a talpára. Miattuk fölfordulhatott volna a világ, úgysem lett volna kit meggyászolniok, ki után búsulniok, ők a világ romjain is nyugodtan szürcsölték volna a maguk fekete levesét,

azt az áldott kávét s szolták volna meg az emberek, kik manapság már nem néznek sem Istent, sem embert.

S ezek a társas vacsorák oly idillien kedvesek voltak, míg csak bele nem szólt azokba Horváth Mari kakasa. Az átkozott bestiája tisztára földúlta két megelégedett kebel nyugodalmas boldogságát, hogy fulladt volna bele abba a kokingkinai tojásba, melyből esztendővel ezelőtt egy tisztességes magyar tyúk életre keltette.

Úgy történt, hogy Horváth Mari kisasszony tyúkokat is szokott tartani, a miként hogy Losonczy Erzsébet se vala teljességgel azok hiján. Rokon két familia volt a két udvar tyúklakossága, melyre annak rendje és módja szerint mindegyik dominium területén egy-egy kakas ügyelt vala föl. Ekkor termett Horváth Marinak az a bolond ideája a fejében, hogy valami újfajta kakassal tegyen próbát. Egy hazánkba szakadt német szerencsétlenségére éppen akkor kínálta boldognak, boldogtalannak a Csehországban tojt kokingkinai magtojásokat — párját csak öt hatosával vesztegette — és Horváth Mari hozatott belőle hét darabot. A hetes szám a baromfiak világában legjobban beválik, mert vagy valamennyi kikel, vagy ha nem, hát egy csirke bujik csak valamelyikből, hanem az az egy bizonyosan kakas lesz.

És csakugyan. Szegény tyúk hasztalan ült öt-hat héten keresztül azokon a tojásokon, egy csibénél többet nem tudott kivenni belőlük a legvadabb igyekezettel sem. Hanem abból az egyből olyan borzas vadállat vállott rövid pár hónap múlva, hogy kikötött volna akár a házi kutyával is, ha ugyan akadt volna az udvaron. Korán kimutatta a foga fehérét. Alig volt három fertály esztendő és megüzente a háborút Horváth Mari régi kakasának. Eleinte váltakozó szerencsével folytak a vitézi összecsapások, de a folytonos harcz megedzette erejét, a kotkodácsoló nézőközönség részvéte emelte öntudatát, új meg új rohamokat intézett a most már béke után sóvárgó öregebbik bajtárs ellen, huszonötször, ötvenszer is körülkergette napjában boldogtalant az udvaron. Horváth Mari seprűje, az igaz, létesített közöttük többször fegyverszünetet, de csak rövid időre, hogy utána a háború még nagyobb elkeseredéssel kitörjön. No és végre megívták az élet-halál tusát. A kokinkinai letéperte a másikat, csőrével kivagdalta a párát belőle s azután győzelmes kukorékolásra gyűjtött az ellenfél holttete mellett.

Horváth Mari kicsit mérgelődött ugyan a vitézlő kakas hadi szerencsájén, hanem hamar megbékült. Úgy van az már az életben, hogy az erősebbik letéperte a gyengébbet; a magyart is letéperte a muszka,

azért rezeg a szellő olyan bánatos szomorúsággal végig a hazán: millió honfikebel keserű sóhaját viszi a szárnyán két-három esztendő óta, több, sokkal több veszett Világosnál...

Csakhogy Horváth Mari kakasa még többet is cselekedett. Megcsattogtatta két szárnyát s fölrepült a kerítésre, mely Horváth Mari udvarát Losonczi Erzsébetétől elválasztotta. Ott azután kedvére köszörülte a torkát, olyan kukorékolást szorított ki belőle, hogy esős időben elhallatszott volna a szomszéd faluig és megbolondította volna a lutheránus templomtornyon őgyelgő rézkakast is, a miként hogy Losonczi Erzsébet kakasát tisztára megbolondította. A boldogtalan utána akarta csinálni a kokinkinai vadállatnak a dolgot, szintén fölrepült a kerítésre s a másik mellett visító hangon kezdett kukorékolni. Hanem vesztére. Horváth Mari kakasa nem tűrte azt a szemtelenséget. Haragjában fölborzolta nyakán a csillogó tollakat, fejét lehajtotta s támadásra készült. Losonczi Erzsébet állata azonban jobbnak találta a retirálást, hogysem azzal a veszedelmes párbajhőssel kikezdjen: hirtelen saját udvarára menekült, hol biztonságban érezte magát. Csakhogy a kokinkinai nem vette számba, hogy idegen állam területére lép, vitézül utána nyomult s a szemétdombon csatára kényszerítette ellenfelét. Véres, de rövid volt a küzdelem,

mikor Losonczi Erzsébet a csata színhelyére ért, arra már csak szegény kakasának páráját búcsúztathatta. A boldogtalan tehetetlenül rugdalózkodott asszonya lábainál, a győztes ellenség pedig ismét a kerítésen emelte föl szavát, hirdetve mindazoknak, kiket illet, hogy ezentúl a két udvaron ő lesz csak az úr egyedül.

Losonczi Erzsébetben fölforr a vér. Arczát bíbor öntötte el, két kezét marokra szorította s hangja dühtől reszketett, mikor fölemelte fájó szavát.

— Megállj te kutya! kitekerem a nyakadat egyszerre!

S a kerítésnek rontott.

A kakas látva a hatalmasabb ellenfélt, futásra vette a dolgot, leröpült hirtelen a kerítésről, hanem a mellett a tulsó oldalról éppen Horváth Mari emelte föl a fejét.

— Micsoda dolog az? — kérdé méltatlankodva — az én kakasomnak tekered ki a nyakát?

— Igenis, hogy a tiédnek — volt a dühös válasz — kitekerem, olyan igaz, hogy kitekerem, miként hogy Poncius Pilátus benne van a bibliában. Megölöm a kutyát!

— Csak lassan, lelkem — csitította Horváth Mari haragos barátnéját — abba talán én nékem is volna még beleszólásom? Mi?

— Mit? még te járatod a szádat? — toporzé-
kolt a dühös leányasszony magánkívül — nem
félsz az Istentől? te... te...

— No csak mondd ki, no — biztatta Horváth
Mari a másikat kicsit gúnyosan — ne félj, nem
haragszom meg, hiszen látom, hogy eladtad az
eszedet.

— Te... te komisz! — dühöngött Losonczy
Erzsébet — te mersz velem így beszélni? Csak-
hogy megismertelek végre!

— Megismertél? — folytatta amaz még mindig
azzal a félig rejtett gúnnyal — még csak ezután
ismersz majd meg igazán. Ezután tudod meg
tulajdonképen, kicsoda, micsoda lakik énbennem.
Legelőször is ajánlom, fogd be azt a nagy szádat,
mert ha én találom betömni, akkor aligha lesz
köszönet benne.

— Micsoda? én fogjam be a számat! már mint
én? — lármázott Losonczy Erzsébet s elkezdett
keserűen kacagni — abból hát nem eszel vén
boszorkány, te. Megmutatom én is, ki vagyok, mi
vagyok. Őledbe fogd azt a bestiát naphosszat,
veled járasd, veled hálasd, hanem azért kipusztí-
tom a világból, a minthogy Losonczy Erzsébet a
nevem s a nemzeti Losonczyak familiájából szár-
mazom.

— Kipusztítod? A lábad fejét pusztítod ki. Egy

hajaszála görbüljön meg annak a kakasnak, hát törvényre megyek ellened s addig nem nyugszom, míg a házadat fejed fölé nem gyújtatom a fiskálisokkal, te áspis fajzat, te! S most köss csomót a nyelvedre!

Hanem Losonczi Erzsébet nem kötött. De hogyan is tehetne volna, mikor a másik a törvénynyel fenyegeti. Hiszen tessék csak megmondani, ha már törvényről vagyon szó, kinek van több jussa törvényre menni a másik ellen, annak a boszorkánynak-e, vagy ő neki, ki a másik miatt szegény kakasának a kárát vallotta? Olyan világos az igazsága, mint a napvilág az égboltozaton. S még a másik vásítja hiába a száját. Hátha megmutatná neki? ... Igenis, csak azért is megmutatja neki, törvényre adja a dolgot. A bírónak több sütnivalója van, mint annak a bolond vén leánynak, majd kimondja arra a kokingkinai bestiára a halálos ítéletet és Horváth Mari azonfölül fizethet, hogy ha aranyakat tojnának a tyukjai, azzal sem érné föl.

Meg is mondta nyomban neki, hogy igenis, ő megy törvényre ellene. Erre persze Horváth Mari se maradt adós, csak úgy szórt a sok szép nevet egykori kedves barátnéjára, mint őszzel a fa leveleit hullatja, mikor a szél sárgult koronájába kapaszkodik. Isten a megmondhatója, mivé fejlődik az a szóharcz, ha a kántor meg nem sokallja és közbe

nem lép. Azzal vetett végett neki, hogy tizenkettő előtt félórával fölfutott a toronyba és elhúzta a delet. Mikor a harang első kondult, elhalt a sok haragos szó a vén kisasszonyok ajkán, elfordultak egymástól, keresztet vetettek s elkezdték az Istennek dicséretét. Nagyokat fujtatva mondták el az imádságot, mire pedig a végére értek, arra már a szobájukban találták magukat.

Hanem a félbemaradt csatának komolyan folytatása lett a bíróság előtt. Losonczi Erzsébet beváltotta szavát s a bakhuszárok előtt keresetet indított Horváth Mari ellen az ő meggyilkolt szegény kakasa érdemében. A bíróságnál összenéztek. Föl nem tudták fogni, hogy csinálhat valaki egy komisz kakas miatt akkora csudát, hanem hát a panaszos arczáról akkora elkeseredés rítt le, mely nyilván megmagyarázta a járásfőnököknek, hogy ha keresetének helyt nem talál adni, végre még a bíróságot magát is be találja pörölni a helytartónál, vagy éppen a császár ő felségénél. Annak pedig fele se volna már tréfa. Sokkal egyszerűbbnek találták az eljárást szépen megindítani Horváth Mari leányasszony ellen.

Így történt, hogy nevezett Horváth Mari egy ködös őszi napon idézést kapott a pápai bíróságtól. Mikor abból kiolvasta azt a kakas-históriát, hát nyomban olyan dühre gerjedt, hogy jégesővel

kezdte veretni Losonczi Erzsébet minden porci-káját. Csakhogy hiába, a természet háztartása úgy van berendezve, hogy a jégesőt csak a meleg napok nevelik, s így ősszel Losonczi Erzsébetbe fiaszem se tudott botlani. Helyette inkább veszedelmesen közeledett az idézés napja.

No és Horváth Mari végtére elszánta magát, hogy mégis beállít az urak elébe. Majd elmondja ott, hogy mi hogyan volt s ha az ő védekezését el nem vádolják, hát fogad maga helyett olyan fiskálist, ki sok beszédével azt a kimult kakast is életre támasztja. De minekutána Pápa vagy három óra járásnyira volt az ő falujoktól s miután azt a hosszú utat gyalog csak mégse tehette meg, hát váltott előre a póstára helyet. Egy nappal előbb akart megindulni csupa óvatosságból, nehogy — ha Losonczi Erzsébetnek is eszébe jutna ugyanazt az alkalmatosságot fölhasználni — a kocsin még találkozzanak. Mert hát annak a találkozásnak, hogy furcsa vége lett volna, az hát szent igaz. Utóvégre a tíz körmükkel szolgáltatnak volna egymásnak igazságot, mielőtt ügyükben a bíró még ítéletet mondott volna.

Horváth Mari harmadfélóra hosszat leste, míg a posta Kis-Czellből jövet a falun végig trombitált s már messziről integetett neki, hogy hát álljon meg. S az megállott, megállott éppen Losonczi

Erzsébet háza előtt. Persze a bolond kocsi elhibázta a dolgot. No de nem tesz semmit. A leányasszony nem fárasztotta közelebb a lovakat, hanem sebbel-lobbal a kocsi mellett teremvén, fölkiporodott a bőrfödelű Noe bárkájára. Fönn még izgett-mozgott darabig: persze sok idő kellett neki, míg abba a tenger nagy kendőbe, sálba beleburkolta magát. Anélkül előrelátó teremtés a tél küszöbén természetesen nem indulhat meg. No hanem végre elkészült, úgy beletemette magát a sok ruhába, hogy nemcsak az ősz hidege, hanem maga az istennyila is csak hosszú keresés után akadt volna rá.

A kocsi mindazáltal annak daczára sem indult el. Horváth Mária darabig türelemmel várakozott. Végigmérte argus-szemével a kocsi másik két utazóját: egy bajuszos, szakállas embert, ki valami két-három esztendőes gyermeket szorongatott az ölében. Hanem végtére elunta azt is és kicsit boszankodva szólt oda a kocsisnak:

— No nem megyünk?

— Igenis kérem — volt a válasz — csak pillanatilag tessék még türelemmel lenni.

— Várunk talán még valakire?

— Igenis, kérem várunk — szólt a kocsis.

Az a valaki pedig, kire még vártak, már ott botorkált a kocsi mellett. Horváth Marit a guta

kerülgette, mikor megpillantotta — Losonczi Erzsébetet; ő volt — az ő ellensége.

Tehát hiába volt minden sietsége, az ördögnek mégis útjába kellett hoznia. Találkoznia kellett, mert egymást kerülni akarták. S legalább nyitná föl a vaksi fehérnépe azt a zöldesbe játszó szemét. Hiszen ha jobban fölnyitná, még idejében meglátná, ki nyugosztalja már fönn az ülésen fáradt tagjait. Hanem nem. Vak volt a szerencsétlen, kevesebbet látott annak a sok bundának a fenekén, mint az öreg éjszaka künn a kukoriczaföldön, mikor a vaddisznók benne lakmároznak. Mert Horváth Marit ugyancsak megláthatta volna. A pillanatnyi ijedtség kivette ugyan kissé a formájából, szavát is teljesen a torkára forrasztotta, hanem azért Horváth Mari mégis csak Horváth Mari volt s azzal bizony kár volt Losonczi Erzsébetnek egy kocsiban összeszerződnie. Iszonyú baj származhatik még ebből. Mert hogy ezek itt iziben összevesznek, az már olyan bizonyos, minthogy az augusztusi hónaphoz még jussa vagyon a kánikulának.

Losonczi Erzsébet tehát elhelyezte magát, a kocsis a lovak közé ütt s a kocsi megindult. A póstás trombitaszóval búcsúzott a falútól: valóságos szívhezszóló melódiát nyaggatott. Hanem Losonczi Erzsébet csak semmikép sem tudott meg-

indulni rajta, inkább boszusan fakadt ki a keseredett Horváth Mari felé fordulva:

— Ez is befoghatná a száját.

— Fogd be a magadét, jobb lesz — volt a hirtelen válasz. És Losonczi Erzsébet úgy fölugrott az üléséről, mintha kígyófészken ülne.

Mi ez? micsoda hang ez? Hiszen azt ő ismeri! Két szeme izzó karbulusként meredt az előtte ülő pereszonára, kinek az ábrázatját nehéz volt a sok ruhából kiköpesztetni. Losonczi Erzsébet egész testében remegett, mikor szemük találkozott, az a mérhetetlen harag és gyűlölség, mely a másik tekintetéből eléje világított, az eleget megmagyarázott neki. Most már tudta, hogy ellenfelével, Horváth Mari-val ül szemközt.

— Te hárpia! — fakadt ki magánkívvül, végre az ülésre szinte tehetetlenül visszaesve — hát itt is utamba hord a szélvész? Nem félsz, hogy az ördög pokolra nyargal veled mindjárt?

— Majd előbb veled csináltatja meg az utat — felelt Horváth Mari kissé csöndesebben. Szenvedélyesség tekintetében távolról sem érte el ellenfelét: beszédén, mozdulatain bizonyos kimért nyugalom szokott előmleni, hanem a metsző gúny, melylyel kimértebb viselkedését fűszerezni tudta, az jobban sebzett, jobban sajgott, mint bármi más támadás a világon.

No és ez után a szép kezdet után angyal jöhetett volna le az égből a kettő közé békítőnek, az se boldogult volna már a két haragos néemberrel. Megindult a szóáradat, meg a harcz, háború, csipést csipés, vágást vágás követett, egyik sem maradt adója a másiknak. A vén kisasszonyok, különben is régi dolog, nyelvükkel szokták legjobban győzni.

A kocsis kíváncsian dugta hátra a fejét; olyan csuda sem történt még az ő kocsiján, hogy két fehérnép mindjárt az első látásra úgy nekirontson egymásnak. Féltreolta a trombitáját, hiszen bolond lett volna, hogy maga magát szórakoztassa, mikor mások úgyis a legjobb szórakozással szolgálnak neki. Csupa fül volt, szó kevés, de annyi se kerülte el a borotvafülét. Közbe suttyomban föl is kaczagott, mikor úgy valami szaftosabb titulus talált véletlen kiszaladni a pörös szomszédok száján.

A kocsis hiszen mulatott, hanem a harmadik utazónak, annak a fiatalforma szakállas, bajszos embernek alig telhetett valami nagyon nagy kedve utitársainak kérlelhetlen páros viadalában. Eleinte csak hallgatta őket, végigmérte szigorú bíráló szemével majd az egyiket, majd a másikat, azt akarta vele tudokra adni, hogy hiszen ideje volna már, ha végre abbahagynák. Hanem hát dehogy hagyták. Kínpadra húzhatták volna őket, még ott is egymásra öltik mérges nyelvüket. Úgy látszik, el

voltak rá tökéelve, ha már a komédia első fölvonásába belekezdtek, hát Isten neki fakereszt, végig eljátszszák mind az öt felvonást. A mi emberünk pedig nem győzte már bevárni a végét: magához szorította jobban a gyermeket, ki nagy szemeivel szinte félénken bámult a hadakozó felekre, szépen betakarta s lassan lehunyta pilláit. Az a folytonos csör-pör utóvégre is untatni kezdte. Lassan-lassan, úgy látszik, az álom vett erőt rajta: mert arcza hideg, kifejezéstelen lett időközben s a kevés lázas pír is, mely azelőtt két orcáján égett, mintha egészen eltűnt volna róla hirtelen. Fakó, szinte sárga viaszkos színt öltött a homloka, ajka, meg lehetett volna ijedni tőle. A kis fiú azonban mégis szeretettel símult hozzá, mintha csak félt volna attól a két pörölő asszonytól.

Hanem a vén kisasszonyok ügyet se vetettek rájuk, ahogy hagyták magukat zavartatni. Annyi istennyilát esztendőn át sem kovácsolnak a pokolban, mennyit ezek egymásra pazaroltak rövid másfél óra alatt. Járt a szájuk, mint a bomlott malom s végesvégül, mikor egymást mindennemű szabadalmazott czimekkel már jól tartották, akkor vastagabban is kezdték. Sokat mondtak már egymásnak, hanem minden lepattant róluk, mint a nyíl a vértezett mellről. Az utolsó aduttal Losonczi Erzsébet rukkolt ki. Azt mondta:

— Egy kérőd volt, vén boszorkány... folytatta volna, de Horváth Mari se volt rest, mindjárt belekapott a másik szavába:

— Neked meg egy se került, azért maradtál zsémbes satrafának. Jött volna bár akkora, mint az öklöm, félszemű, sánta, mégis beleharaptál volna.

— Hallotta? — ugrott föl helyéről Losonczi Erzsébet, az alvó ember felé fordulva. Melle zihált, ajka dühtől reszketett. — Hallotta? — ismételte még jobban lármázva.

Hanem a másik szemét se hunyorította. Egyetlen vonás meg nem rándult sárga arczán. S ez elég világos bizonyítéka volt annak, hogy semmit, még fiaszót sem hallott.

Hanem a dühös leány azzal meg nem elégedett. A szakállas férfi füléhez hajolt s beleordította, a hogy csak bírta:

— Hallotta a rágalmazót? Maga lesz a tanum. Bepörölöm, becsukatom, fölakaszt...

Nem tudta folytatni, mert az alvó ember még erre sem akart megébredni. Losonczi Erzsébet most már szentül meg volt róla győződve, hogy az az ember is bolondot akar belőle csinálni. Ez meg éppen egészen kizökkentette a sodrából. Újból ráfőrmedt:

— Ne tettesse magát, hé! Nyissa föl a szemét, ha jót akar s azzal megragadta kezét, melylyel azt

a kétéves fiút átfogta. Hanem a hogyan megfogta, azonképen el is eresztette. Iszonyat tükröződött a leány arcán... Az a kéz hideg volt.

— Jesszus, Mária szent József! — szaladt ki az ijedt kiáltás hirtelen a száján.

— Mi bajod, Liszka? — kiáltott föl Horváth Mari egészen önkénytelen. A pillanat hatása alatt tisztára megfélelkezett róla, hogy neki voltaképen haragudnia kell s mint haragosnak nem szabad, nem illik azt a barátságos hangot alkalmaznia.

— Meghalt! Isten ucsce meghalt! — törte Losonczi Erzsébet valósággal fogvaczogva.

— Megbolondultál? Hiszen csak látod, hogy aluszik — iparkodott a másik az ijedt leányzót meggyőzni.

— Alszik, alszik — volt a rémes válasz — hanem itéletnap előtt meg nem ébred, arra akár megteszem a fejemet.

Horváth Marinak se kellett több. Pillanat alatt kivedlett a sok ruha alól s kezdte tapogatni a férfi kezét, arcát. Hanem hideg volt az, hideg mint a halotté. Bizony észre se vették, hogy a lelke kiszakadt belőle.

A két vén leány összenézett. Úgy látszik, azt tudakolták egymástól, Úristen mitevők legyenek már most? Hogy ők voltaképen ellenségek, hogy az imént még vagy másfélórán keresztül elkesere-

dett harczot vívtak egymással, az úgy nem jutott most eszükbe, mint a köszvényes embernek a bal-lába, mikor a jobbikban veszekedik a fájdalom. Halottal együtt lenni!... brr... száz ember közül kilenczvenkilencznek arra bizonyosan megvaczog a foga s hogy a századik se valami nagy élvezetet találhat a dologban, ha csak nem sirásó, az már magától értetődik. Horváth Mari és Losonczy Erzsébet hiszen nem hiába meredtek úgy egymásra. Tekintetük szorongással kérdezte:

— No hadd lám! melyikünk már most az okosabbik?

S úgy látszik, Horváth Mari volt, mert azon kezdte:

— Vegyük ki szegény kis gyereket a halott karjai közül.

A kis fiú ugyanis még mindig odasímult édesatyjához. A hideg karok átfogták őt s nem engedték szabadulni. De hiszen nem is akart ő azokból kibontakozni, tudta, hogy legjobb helyen van annak az oldalán, ki őt szereti, azért szinte gyanakvó tekintettel kísérte az asszonyoknak abbeli készülődését, hogy édesatyja karjai közül kezdték kibontani. Ő félt azoktól a teremtésektől: a szemükből minden részvevő nézésük daczára nem olvasott ki semmi jót. Hiszen az imént is majd kirázta félelmében a hideg, mikor figyelemmel

kísérte őket, a mint öklükkel és hangos szóval hadonáltak egymás ellen. Szentül meg volt róla győződve, hogy most már ő rá kerül a sor. Bizonyosan megverik. Azért két kicsi kezével görcsösen kapaszkodott édesatyja bundájába s mikor ez se használt, mikor annak daczára is elválasztották atyjától, hát sírásra gyujtott, olyan keserves sírásra, mintha bizony nyársra húzták volna.

A postakocsis hirtelen visszakapta a fejét. Az is megvolt róla győződve, hogy a pörösködő némberek csak azért hallgattak el lármájukkal olyan hirtelen, mert marokra mentek s most a mérges dulakodás közben bizonyosan oldalba rúgták azt a kis gyereket. Régóta járja már ezt az utat, de olyan sátánfajzatját, mint az a kettő, olyat hát bajosan vitt még be Pápára. Hanem a mi nevezetesen föltűnt vala a postakocsisnak, az volt, hogy míg az egyik asszonyi személy szeretettel csitítja azt a síró gyermeket, addig a másik kezeit tördelve csak egyre nézi azt a halványarczú sárga embert. Ha a tulajdon édesapja volna, kit éppen a guta kerülget, akkor se csinálhatná különben. Már ajkán volt a kocsisnak a kérdés, mi lőtte a tisztelt asszonyságot, mikor Losonczy Erzsébet véletlen észrevette, hogy lám a kocsis is kezd már érdeklődni. Minden bevezetés nélkül mondta oda neki:

— Meghalt.

— Me...meg...halt? — gagyogta a postakocsis — csak nem bolondult meg?

Okosabbat nem tudott hamarjában kisütni.

— Pedig hát tapogassa meg, ha vajjon leledzik-e még benne szikra élet — bízatta Losonczi Erzsébet a tamáskodó embert.

— No szervusz! — tört ki az utóbbi balkezének az öt körömképletével a füle mögött kotorászva — az egyszer hiszen jól vagyunk. A mi postánk se volt még szent Mihály lova, mióta a kovács meg bognár megteremtette.

— Ne hordjon össze annyi számárságot! — dorgálta meg Losonczi Erzsébet — mondja inkább, mit csináljunk vele most itt?

— Itt? — ismételte a kérdés végét a mi emberünk — itt bizony semmit sem csinálhatunk vele; a sírját meg nem áshatjuk, se ki nem harangoztathatjuk. Hát mit csináljunk?

— Szamár ember, kend — tört ki a türelmetlenség a néemberből.

— Az édesapám is azt mondta mindig — hagyta rá nyugodtan a kocsis — lám! az egyszer egyet soha nem tudtam igazságosan dülőre vinni gyerekkoromban. Különben talán kocsis helyett úgyis inzsellér lettem volna.

— Bizony kár érte... hanem hagyjuk csak szé-

pen azt... mondja inkább, kelmed mit gondol, mitől halhatott meg a szegény ember?

— Mitől? az asszonyság azt kérdi, hogy mitől? Hát bizonyosan a maga nyavalyájától. Vagy akarom mondani... jut eszembe...

— Mi jut eszébe?

— Hát az, hogy úgyis maguk pörölték ki a világból.

— Ember! — pattant föl erre már dühösen Losonczi Erzsébet — úgy vigyázzon a nyelvére, hogy ha én találok rákoppintani...

— Jaj! instálom, csak nekem hagyjanak békét, mert én békeszerető ember vagyok nagyon! Húsz esztendeje házasodtam, de még nem emlékszem, hogy a feleségemmel csak egyszer is komolyabban veszekedtem volna. Azért... izé... tetszik tudni, csak amondó akartam lenni, hogy a kinek puhább szive legyen, az nem állja sokáig a pörpatvart, mert hát igenis, ahhoz is gyomor kell, kérem alázatossággal; no és a mit az asszonyságok az imént végbevíttek, nem csudálom, hogy annak a szegénynek az életét kóstålta.

Losonczi Erzsébet éppen ki akart törni, hanem Horváth Mari, ki a gyereket úgy a hogy végre le tudta csitítani, intett neki, ne vaduljon, majd ő eligazítja a dolgot. No és ő mindjárt okosabban kezdte.

— Hogy meri kend azt állítani, hogy mi pörültünk? — mondta gúnyosan és olyan folyékonyan, mintha az egész hazugságát utolsó betűjéig valami könyvből olvasná. Mi pörültünk, már mint mink?

— Kicsoda hát? Talán a lócs, vagy a kisafa? — vakmerősködött a kocsis hangos megütközésének kifejezést adni.

— Mondja még egyszer! Mindjárt az urak elébe czitáltatom. Kosarat tetetek a lustos szájára s rás-polylyal faragtatom. No nézd a szemtelent! Még azt meri mondani, hogy mi pörültünk!

A kocsis tátott szájjal feledkezett a neszes fehérnépre. Nem tudta, most ő-e a bolond voltaképen, vagy pedig a másik küldte sétálni az eszét. Mert hiszen ő csak nem álmodott az imént. Hunczut gazember legyen, ha nem jól mondta, hogy az a két fehérnép mint valami lánczról elszabadult hárpia támadott előbb egymásra. És most?... az ördög ismeri ki magát ezeknél. Különösen mikor még az urakat is emlegeti. Mióta a magyar ember igazságát a bakhuszárok diktálják, azóta maga az Úristen lehet a fiskálisa, mégis mindig a rövidebiket húzza. A kocsis is jobbnak látta azzal a két furiával ki nem kezdeni. Százszor meg merne hitezni a maga igazságára, hanem hát ilyen veszedett bolond világban még akkor is nyakát szeg-

hetik a szegény embernek. Azért mikor Horváth Mari újból kezdte, kérdezvén:

— No most már be fogja-e majd a száját? — csöndes megadással hagyta rá:

— Hiszen no, megkövetem az asszonyságot, igenis hogy be. Csak éppen hogy beszéltem, úgy se mondtam semmit.

— De én azt akarom tudni — firtatta a másik — beszél-e még többet?

— Én? — fakadt ki a postakocsis keseredetten. — Húzzanak föl az első fára, ha még szólok többet. Hallgatok, úgy hallgatok, akarom mondani jobban, mint az ott ni!

A halottra utalt. No és Horváth Mari tökéletesen meg volt elégedve a maga emberével. Örült, hogy olyan könnyű szerrel bele tudta varni a szót. Mert hát ha a gúnyoló sokat találja vásítani a száját, utóvégre még a víz se mossa le róluk, hogy annak az embernek hirtelen való halálában ők ketten a ludasok.

A két vén leány akarva nem akarva békét kötött egymással. A helyzet kényszerűsége vitte őket rá, hogy feledve a multat, a legjobb barátnék legyenek megint.

Így értek be Pápára.

Ott, hogy jelentést tettek a dologról, hát Ponciustól Pilátushoz citálták őket s mindenütt árkusos

jegyzőkönyvet vettek föl a különös esetről. Horváth Mari vitte a szót, Losonczy Erzsébet csak bizonykodott hozzá, mikor meg a postakocsist firtatták, úgy állott ott a boldogtalan, mint a czövek: száz forintért se húzhatták volna ki belőle vasfogóval is egy szót. Horváth Mari fenyegetőzése, úgy látszik, alaposan meghasználta neki.

Végre azután megállapították az orvosok, hogy nagyon egyszerű a dolog: azt az embert guta szőlította ki a világból. Nem marad más hátra, mint eltemetni. Csak a gyerekével nem tudtak mit csinálni. Annál a halottnál írást sem találtak, miből meglehetett volna határozni, minemű familiából vagy nemzetségből származik. Összes vagyona néhány tizesbankóból állott s egy ugyancsak a tárczában talált fotografiából, mely asszonyt ábrázolt kis gyerekekkel a karján. Az asszonyt csinosnak találták a hivatalnok urak, hanem egyik sem tudott ráemlékezni, hogy ez életben csak egyszer is találkozott volna vele. Hanem a gyereket azt hát megismerték, ugyanaz a fiú volt, ki most ott az urak előtt állott azokkal a kifejező barna szemeivel. Szegény nem tudta fölfogni, miért hogy minden ember untalan csak őt nézi, bámulja. Félénken tekintett körül s mert a sok idegen közül Horváth Marit ismerte még legjobban, miután a postakocsiban jószánuekkal dédelgette, csitította, hát ösztönszerű-

leg is a vén leány felé huzódott. Belekapaszkodott a szoknyája ránczába s úgy leste, mi leszzen a bíróságnak bölcs határozata felőle. Azok az urak pedig azt határozták, hogy megkérdezték Horváth Maritól, ha vajjon nem volna-e kedve a kis jószág anyjának fölcsapni, minekutána szegény teremtésnek úgylis éppen hozzája vagyon legnagyobb hajlandósága.

No hanem Horváth Marinak se kellett több. Az az ajánlat egészen kivette a sodrából. Maga se tudta hamarosan, mit beszél, mit csinál, egyszerűen ellökte magától a boldogtalan fiút s haraggal kiáltotta:

— Hát azt hiszik az urak, hogy meszet ettem? Én neveljem föl más ember porontyát, már mint én?

Még többet is mondott volna, hanem a szegény árva Horváth Mari durva bánásmódjára elkezdett hangosan sirni. Fájó, szívhez szóló volt a zokogása, úgy hogy a vén leány szive is megesett rajta. Utána kapott két kezével, ölébe zárta s kezdte vigasztalni.

— Csitt te, csitt te, kis pintyőkém, galambom! Hiszen nem úgy értettem no. Ne sirj, fiam, ne sirj! Ha kell, nem bánom, leszek az anyád is.

— Úgy, úgy az Isten is megáldja — vette föl a szót a vizsgálobíró — legalább csak addig vegye

a pártfogása alá, míg a szülőit, rokonait kitudakoljuk.

— És gondolja — kérdé hirtelen Losonczi Erzsébet — gondolja a tekintetes úr, hogy nyomra kerülnek?

— Hogy nyomra-e? Hiszen máris azon vagyunk. Ez az arczkép untig elég nekünk arra, hogy két hét múlva, ha úgy tetszik, a gyerekek akár egész családfáját is lepingáljuk. Csak addig viseljék gondját valahogyan. Higyjék el, jót tesznek vele.

Horváth Mari kissé határozatlan állott. A mit a gyerekek az imént mondott, azt csak éppen hogy úgy mondta. Más szavak nem kerültek esetleg ajakára. Losonczi Erzsébet azonban odalépett hozzá s jó szívvvel mondta:

— Hallod-e, Mari, mit szólsz hozzá? Neveljük a gyereket addig mutyiba?

— Gondolod? — kérdé ez kicsit habozva.

— No hát — volt a válasz — mit kéressük magunkat annyit? Hiszen két hét nem a világ.

— Igazad van, Erzsébet — hagyta rá végre Mari — Isten neki, nem bánom, vigyük haza magunkkal.

No és az urak melegiben mindjárt a nyakukba akasztották, nehogy előbb idejük legyen még megbánni a dolgot. Így szerzett egy szegény árva két anyát egyszerre egy napon.

A kakashistóriából pedig nem lett semmi. A fölperes visszavonta egyszerűen a keresetét s azóta a kokinkinai vadállat két udvaron uralkodik korlátlan hatalommal és dicsőséggel, becsülettel megfelelve mindennemű kakasi tisztségének mindenkor.

II.

Kié lesz a gyerek?

A vén kisasszonyok most örültek talán először életükben, hogy kisasszonyok. Úgy tessék venni a dolgot, hogy ha most esetleg férjük várná őket odahaza, az hát szentül kidobná őket minden szerzeményestül. A férjek is szívesen veszik ugyan a vásárfiát, de ha valaki eleven kölyökkel ajándékozza meg őket, olyannal, melyik különben sem ingük, se galléruk, no olyankor hát kétszerkettő, hogy elkáromkodják magukat. A mi leányaink pedig szilárdan el valának tökéelve, hogy azt a gyereket két hétig kitartják, ha törik, ha szakad. Senkinek semmi beleszólása a dologba.

Egész úton firtatták a kis teremtetést. Mindenáron ki akarták belőle venni, mi a neve. Először az egyik, utána a másik kérdezte, majd meg kereszt-tűz közé vették, hanem azt eredményezték vele mindössze, hogy végtére egészen belezavarták.

Harmadféléves kölyökből amúgy is mesterség valami okosat kiköpesztteni, a két kisasszony meg éppen nem értett hozzá, hogy miként lehessen a gyerek nyelvén beszélni.

Pedig valami nevének még is csak kell lennie. Hiszen, ha már a tulajdonnevét nem is tudják, az még hagyján, hanem annyi csak megdukálna nekik, hogy a fiú maga mondja el, miféle nevezetet adtak neki a keresztség szentségében.

Már-már kifogytak a türelemből mindközönként, mikor Horváth Marinak végtére okos gondolata támadt. Meg kellett volna aranyoztatni az esztét. Sorra kezdte szedni a kalendárium összes szentjeit és nem szentjeit Gáspár, Menyhért s Boldizsártól elkezdve le egészen Szilveszterig. S a hányszor egyet megemlegetett, ketten lesték, fülel-e rá a gyerek, vagy sem. Mert a melyikre fülelni fog, az leszen az igazi pátrónusa a menyekben. Szerencséje volt Marinak, hogy otthon néha unalomból alaposabb tanulmány tárgyává tette a naptárt: most hasznát vette; azokat a mindenféle nemzetségbeli neveket egészen könnyű szerrel úgy ledarálta, akárcsak nyomtatásból vadászná ki valamennyit. Hanem hát nehezen ment mégis a dolog. Teljes fertályesztendő minden szentje akárcsak nem is létezett volna számára, annyit se billegette rájuk a fülét, mint az iszákos

ember az üres kulacsra. Horváth Mari már belekezdett az áprilisba is... és... és... hopp! a hadicsel sikerült. A fiú, ki újabban a kocsi ajtaján kibámulva nézegette az erdőt, mezőt, egyszerre csak fölkapja a szemét, mintha azt kérdezné:

— Mi tetszik? miért szólítottál?

Horváth Mari pedig éppen Gyulát mondotta ki akkor. Tehát megcsipték a kis imposztort. Gyula a neve, igenis, hogy Gyula. S a kisasszony a fölötti örömében öltre kapta a fiút összevissza csókolta szüntelenül azt hajtogatva:

— Gyulám, édes kis Gyulám!

Losonczy Erzsébet sem akart elmaradni barát-néja mögött, a mi a kicsinyhez való hajlandóságát illeti. Mert, ha egyszer anyjának szegődik, akkor csak kötelessége őt szeretni. Kivette Horváth Mari kezéből s nyomban elkezdte utána ő dédelgetni. Úgy se tart soká. Az a két hét olyan hamar elröpül, hogy voltaképen azt se tudja majd, volt-e anya már teljes életében, vagy sem.

El is repült. Elrepült, mint az álom. Mert hát valóságos szép álomnak tűnt föl a két leánynak, hogy nincsenek teljesen magukra, hogy házuknak néma csöndjét gyermek szava veri föl hangos neszével, kedélyes gagyogásával. Volt tehát nekik is, kit szeressenek. Így egyeztek meg, hogy egyik héten Mari, a másikon Erzsébet viseli gondját;

pedig nem lett úgy. Mindig együtt csüngtek-lógtak, együtt játszottak, ettek, nevettek vele. Mire azután a kitűzött két hét elmult, szinte szorulni kezdett már előre a szívük, hogy az ő gyermekük-től válniok kell. Mert hát mit csinálnak ők majd, ha Gyulát tőlük elviszik?

Hanem az urak úgy látszik nem igen erőltették meg magukat az árva anyjának, illetve rokonságának kiderítésében, vagy pedig, a mi a dologban még valószínűbb, nem is volt a nyomozás olyan gyerek-játék, mint azt egyikük olyan bizton állította. Míg azt az arczképet elviszik Magyarországnak minden falujába, városába, a községházán kiszégezik, minden aszszony megnézi, ha vajjon nem ismer-e benne magára ahhoz bizony rengeteg idő kell; abba nemcsak a kisasszonyok vesztik bele még az utolsó fogukat, hanem maga Gyula is belevénülhet.

Pedig az igazat megvallva, azoknak az uraknak kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy sem tűvé tegyék az egész országot egy gyerek anyja után, mikor azt a talált jószágot úgyis olyan szép szerivel nyakába tudták varrni két jó bolondnak. Azt tették, hogy nem tettek semmit: egyszerűen napirendre tértek a dolog fölött.

A kisasszony-anyák pedig azalatt gondos szeretettel nevelték gyermeküket. Varrtak neki szép ruhát, járatták bugyogóban, cipőben, nem úgy

mint más anya a maga gyermekét, kinek a lábára nyári időben az Úristen maga szokta csak ráverni a talpat. Úri móddal adták. De nem tehettek másképp, hiszen a gyerek formája is azt mutatta, hogy úri fiúnak s nem parasztnak született. Az a szabályos gömbölyű arcz, azok a finom vonások, ajkának előkelő metszése, mind-mind arra vallott, hogy nem utolsó familiából került. No és a ruhája is, melyet annak idején viselt, ugyancsak rávallott úri származására. Ingén legalább a szép himzés hangos tanúságot tett róla, hogy művelt asszonynak finom ujjai huzzák benne a fonalat.

S azután kedves is volt a kis jószág. Olyan enni-
való kedvességgel motyogott okosat, bolondot összevissza, hogy kész mulatság volt csak hallgatni is. S hozzá úgy ragaszkodott a két leányasszonyhoz, mint a fecskefészek a gerendához, melyre építőmestere tapasztotta — akár bizony csak tudta volna, hogy náluk nélküli az élete nem élet — a milyen már szokott lenni a földönfutó árva élete.

Egyszer azonban még is megdühösítette Horváth Marit. Akaratlan csinálta, de hogy Horváth Mari dühös volt, az olyan bizonyos, minthogy a purgatórium a túlvilágon van.

Abban pedig majdnem az Úristen volt a hibás. Miért gyomlálta ki olyan erősen a leányasszony

haját? Horváth Mari egy szép napon azt találta észrevenni, hogy dús fekete hajzata pusztulásnak indul, úgy nekiindult, mint akár a bunda bélése, mikor a moly beleesik. Gyönyörű két fonatban viselte valamikor azt a haját s lám most, ha egybe fogta is, akkor se volt különb egy kétgarasos czérna-fonatnál.

No, hanem városon tudnak azon segíteni. A városi dámák rendszeren a borbélyuraknál veszik a hajukat, miért ne csinálná hát utánuk Horváth Mari? Pár pengő nem a világ, annyit még kiszorít valamelyik pihenő harisnyájából.

S úgy is cselekedett. Olyan varkocsra tett szert, hogy csuffá tette vele a legfiatalabb menyecskét.

Történt pedig, hogy egyszer azt a fonatot nem találta. Tüvé tette az egész házat utána, mégis hasztalan, akárcsak a föld nyelte volna el. Talán máig se találja, ha Gyula meg nem mondja neki, hol, merre keresse.

A fiú kihívta a ház előtti kis kertbe s figyelmeztette a madárijesztőre.

Horváth Mari majdnem kővé meredt ijedtében. Hát nem annak a fejére volt kötve az ő kontya? Oh a komisz gazemberét, a ki vele azt megcselekedte! De így csuffá tenni őt az egész világ előtt. Mert, hogy a falu most már ne tudná mit tartson az ő szép haja felől, azt mondja a bolondnak.

És a boldogtalan gyerek még bevallja, hogy ő tette. Különben nyomban megbánta, mert mire Horváth Mari kikelt ábrázatát megpillantotta, hát nyomban futásra fogta a dolgot. Jól tette, nagyon is jól cselekedte, mert ha a leányasszony most kézre kapja, hát első dühében szentül hogy kitekeri a nyakát. Így azonban még rettenetesebb elhatározás érlelődött meg szívében. A posta éppen akkor csilingelt keresztül a falun s Horváth Mari nem sokat okoskodott, benyargalt rajta Pápára, ott megtámadta az urakat, iszonyuan lehordván őket, hogy micsoda dolog az, ő csak két hétre fogadta házába azt a porontyot s eddig hat hónapja is elmúlt már, az urak meg még se tesznek semmit. Pedig most, ha a fejük tetejére állnak is, egyetlen napot se vár tovább, hanem lehozza a gazficzkóját Pápára s azután tartásák az urak — mindennap egy másik.

A hatóság erre a határozott kijelentésre természetesen kénytelen kelletlen összedugta a fejét s a hosszú tanácskozásnak a vége az lett, hogy előkerestették azt a már-már feledésbe ment arczképet s átadták Horváth Marinak azzal a kegyes kijelentéssel, hogy tűvé tették az eredetije után az egész országot, hanem hát senki sem jelentkezett. Úgy látszik, annak a gyereknek nem is volt anyja.

Horváth Mari azonban elég okosan vágott vissza. Elmondotta, hogy Gyulának volt-e, nem volt-e anyja, ahhoz semmi köze, ő csak annyiról felel, hogy azt a kölyket nem tűri tovább a házában. Csakhogy arra a kerek kijelentésre Pápa város kapitányában is fölfortyant valami, rövid pörrel végezett a leányasszonynyal, mondván:

— No, ha semmiáron nem tűri, instanciát, hiszen nem nyujtunk be magához. Hozza csak be fütty neki! egy koldussal több, vagy kevesebb a város nyakán, azért nem veszekedünk még bele. Most pedig az Úristen áldja meg!

Horváth Mari elérte, hogy az az emberséges szólas annyit jelent: ideje lesz kotródni. És ő kotródott is. Maga se tudta, hogyan származott ki az ajtón, csak annyira emlékszik, hogy mire mozogni kezdett, arra már a folyosón találta magát, hol a falakra aggatott árverési hirdetéseken kívül fia lélek sem hallotta szavát. Jobb is volt különben, mert a szája jobban eljárt, mintsem kellett volna s ha valaki megneszeli, hogyan szidja a vén leány annak a goromba fráternek a keserves ragyogóját, hát még dutyi lehetett volna a dolog vége.

Horváth Mari iszonyatosan ki volt kelve a formájából. Hát ő vele csak olyan kurtán bánnak?

Hol tanulták azok az emberek a tisztességet, hogy nővel szemben olyan nemtörődömforma

hangot használjanak? Dehogyan volt ő olyanra elkészülve, inkább azt hitte, szentül meg volt győződve róla, hogy az ő elhatározása iszonyú zavarba hozza majd valamennyit. Szinte látta már előre, mint fogják ijedtükben rimánkodásra a dolgot, mint kérlelik, hogyan könyörögnek neki, hogy hát izé... ne, ne legyen olyan keményszivű, szeresse azt az árvát, ne sózza az ő nyakukba. S lám mily egyszerűen kifizetik! Azt akarják, vigye be, hogy azután gondoskodnak-e róla, vagy sem, az már más kérdés; bizonyosan a koldusok kenyerére fogják, kitekerik az egyik lábát, vagy mindakettőt s jelölnek ki neki egy utcát, hol napestig morzsolhatja az imádságot, melyet a járókelők néhány garassal azután megfizetnek. Ezt hívják nálunk a szegényügy teljes rendezésének. Hanem hát Horváth Mari hallani sem akart az ilyen dolog felől, csak azért sem engedi, hogy Gyulából Lázárt faragjanak. S a mily mértékben növekedett az urak elleni haragja, annál kevésbé tudott haragudni szegény fiúra. A kontyhistóriát végre teljesen elfeledte s azzal is tisztában volt, hogy mit fog tenni. Mikor a várost már jól a háta mögött tudta, fittyet hányt a kapitálynak minden Bakhuszárostól, mi annyit jelentett, hogy majd ha fagy, hó lesz nagy, akkor viszi be nekik a gyereket.

No és a dolog nem is fordulhatott meg egyedül

Horváth Marin. Mert hát ki áll jól érte, hogy Losonczi Erzsébet nem-e kötné meg magát a gyerek kiadásánál. Egyszerűen nevelné egymaga tovább a fiút s akkor Horváth Mari volna legjobban meg-lőve, mert soha ez életben nem volna többé jussa az anyai névhez. Pedig kisasszony létére becsülettel anyának érezni magát, az sem utolsó dolog éppen a világon. Föl nem tudta fogni, hogyan keveredhetett meg egyszerre annyira, hogy majd-nem kézzel fogható ostobaságra szánja el magát. Jó, hogy csak annyiba maradt a pápai kirándulása. Otthon, ha Losonczi Erzsébet kérdezni találja, mit keresett a városban, hát mindenfélét összehazudik neki, csak az igazságot, azt takarja le rémséges hallgatással.

Úgy is lett. Losonczi Erzsébet hangot se tudott meg belőle, miben sántikált az ő kedves barátnéja iménti utazásával; ellenkezőleg Horváth Mari éppen azt adta tudtára, hogy az urak odabenn nem tudnak kiigazodni a gyerek anyja irányában, visszaadták neki azt az arczképet s azzal azután Gyula végleg a nyakukba szakadt. És Erzsébet a helyett, hogy lármázni kezdett volna, inkább láthatólag megörült a váratlan fordulatnak s azt felelte:

— Nagyon helyesen van, legalább a mienk most már teljesen: senki el nem veheti tőlünk.

Bizony az övék lett. Nevelhették nyugodtan;

Gyula miatt hiszen sem a pápai urak, sem más lélek nem kereskedett soha rajtuk.

A gyerek pedig nőtt. Fejlődött erőben és egészségben, akárcsak minden gombócز megfogózott volna benne, a mit hét hét után megevett. S mikor azután az az erő kezdett lassan a bőrében meg nem férni, sorra szedte kartársait az utcán s azokkal kezdett el hadakozni. Formális háborút nem vivott velük, hanem ha közbe egyet kézre kaphatott, hát először a tíz körmével próbálta a szemüket kiszedni s mikor az nehezen ment, marokra kapta őket. A kit egyszer hoppon fogott, azt azután földhöz is kente, csak úgy nyekkent. Horváth Marinak meg Losonczy Erzsébetnek tenger baja akadt nevelt fiúknak viselt dolgai és vitézi tettei miatt. Panasz panaszt ért, már-már az utczára se lehetett kiereszteni. Hanem, ha nem eresztették, akkor az ablakon, vagy a kert aljának szökött ki iszonyú veszedelmére a békésen játszó gyerekcsoportoknak. Dorgálták, büntették, hanem mind hasztalan, valóságos kurucz vér szorult abba a himpellérbe.

A vén leányok végezetül már nem tudtak mit kezdeni vele. Szerencsére éppen a legválságosabb pillanatban jön nem remélt oldalról a segítség. A tanító könyörült meg a szegény tehetetlen anyákon s azt mondta, adják csak a frátert az ő keze

alá, majd megtanítja ő móresre; olyan bárányt farag abból a farkaskölyökből a maga szabadalmazott pálczamódszere szerint, hogy csak no. Ha nincs is még hat esztendő, azért elvádolja, elég erős a teste, hogy már a szelleme is kivalljon valamelyes esztergályozást, ellenszolgálat fejében csak egy-két vacsorát köt ki magának, melyeknél a kávé helyett a bor vigye a főszerepet.

A kisasszonyok szívesen beleegyeztek. Nagyobb áldozattól se riadtak volna éppenséggel vissza, csak azután fogjon is a nebulón. Így ment tehát határozatba, hogy Gyula úrfi a fundamentalis tudományokra fogattassék.

Igenis, Gyula úrfi, de micsoda Gyula? Hiszen ha beiratják, akkor vezetéknévről is csak kellene gondoskodni. Kicsoda, micsoda legyen? Horváth Gyula, vagy Losonczi Gyula? A két anya a fölött a kérdés fölött csak Isten őrizte, hogy össze nem vezett. Egyik sem akarta engedni, hogy a másiknak több jussa legyen közös neveltjükhöz, mint a mennyit a közös vesződés kinek-kinek egyformán kidiktál. Miért legyen éppen Horváth? miért nem Losonczi? és megfordítva?

Hosszas hercze-hurcza után végre Horváth Marinak jutott valami okos dolog eszébe. Jól emlékezett rá, hogy a bundában, melyet a gyerek még az apja után örökölt s melybe a kis árvát takarták,

mikor azon a hűvös őszi napon Pápáról hazaszállították, abban valami név állott. A ruhadarab ez idő szerint a padláson hevert nyári szálláson, de Horváth Mari fölment érte, kihalásztta a sok czókmók közül s lehozván, behatóbb vizsgálat tárgyává tette.

És csakugyan jól emlékezett. A bunda akasztóján rikító vörössel szőtt fölírás volt olvasható. Ez állott vala rajta: Balambér András, Veszprém.

Az a név, több mint valószínű, hogy nem a gyerek apjának, hanem a szűcsnek volt a neve, ki annak a bundának annak idején létet adott, de hát elvégre is, miért ne viselhetné Gyula egy becsületes szűcsmesterembernek a nevét, ha már egyszer semmihogyan nem tudnak különben egyességre lépni az ő vezetéknévét illetőleg. Horváth Mari szólt Losonczy Erzsébetnek is a dolog felől s különös, annak is módfölött tetszett vala a szellemes ajánlat. S így ment határozatba, hogy a gyerek a világ szinpadán Balambér Gyula néven fogja végigjátszani minden szerepét.

Pedig még sem úgy lett, a hogy azt a két barátnő eleve olyan szépen kicsínálta, mert mikor a fiút a tanítónál Balambér Gyula néven bediktálták, az egyszerre kíváncsian vetette hátra a fejét.

— És miért Balambér Gyula? hát tudják már, ki volt az apja, anyja?

— Dehogy tudjuk — sietett Losonczy Erzsébet a válaszszal — hát éppen azért Balambér, mert nem tudatik, hogy micsoda más.

A tanító ebből hiszen bajosan lett okosabb, azért Horváth Mari vette át a szót s minden himezés-hámozás nélkül mondotta el azt a bundahistóriát, melyről az ő fiúkat szerencsések voltak elkeresztelni. Hanem a tanító hangosan elkezdett kacagni rája s rázta a fejét, mint a szélben bolonduló fakorona.

— Azt a szamarat csak mégse tenném — tört ki végre kicsit csapásba zökkenve. — Nevet keresnek a fiúnak, mikor úgyis van neki, különb van, mint bármelyik más nemes embernek.

— Van neve? — kérdezte elbámulva a két kisaszony majdnem egyszerre.

— No persze hogy van — erősítette a tanító.

— És mi volna az? — tudakolta Horváth Mari tamáskodó ábrázattal.

— Losonczy Horváth Gyula — volt a komoly válasz.

A két vén leány összenézett. Szemükben fölcsillogott valami, mintha azt akarták volna mondani:

— Ajnya! arra hát nem gondoltunk. Az bizony jó lesz.

És annál is maradtak. A gyerek azontúl Losonczy

Horváth Gyula névvel szerepelt Isten és emberek előtt.

Első szereplésével azonban a tanító úr éppen nem volt valami nagyon meglegedve. Hiába ültette egészen maga elé az úgynevezett számárpadba, hogy folyton szeme előtt legyen s esetleg markával a fülét is könnyebben megkönyékezhesse, Gyula úrfi csöppet se törődött azzal a veszedelmes közelséggel. Alig melegedett még meg a helyén, máris fészkelődni kezdett. Míg a többi szinte vért izzadott a silabizálás nehéz mesterségében, addig ő teljes nyugodtsággal piszkálta a szomszédjait. Tintásüvegeiket elszedte, egyet szerencsésen össze is vert s ujját szépen megusztatva a fekete tengerben, bajuszt kezdett pingálni az ő bajusztalan társainak orra alá. A többi persze éktelen sirásra gyujtott egyszerre s ha a tanító mogyorója hamarosan helyre nem állítja a bajuszok hiján a régi rendet, hát Gyula úrfi a féliskolát összevadítja. Első eset volt, hogy valaki elnászpángolta. Bögött, ordított, rugott, kapálózott s hangos szóval adta tudtára mindazoknak, kiket illet, hogy ő többet csak azért se jön már iskolába.

Hanem az csak olyan szófia beszéd volt. A kis-asszonyok maguk vitték el az iskolaház kapujáig minden nap s onnan már nem lehetett visszafordulnia. No meg azután nem is akart. Kezdett tet-

szeni neki az új élet. A sok neszes pajtás egészen új világot tárt a vásott kölyök elé, azokkal sok olyat lehetett végbevinni, miről azelőtt fogalma se volt. Szóval a verést leszámítva, nem is volt éppenséggel olyan keserves az iskolábajárás, hogy ki ne lehetett volna vallani.

A tudományok, az igaz, nehezen fogtak rajta. Mindjárt az első hónapban szembetűnt, hogy a tanulás nem lészen kenyere a kölyöknek. Semmi hogyan sem akart a fejébe férni, hogy a sok kacskaringós betű közül mindegyiknek más neve legyen. A «i»-vel megbarátkozott, hanem azontul minden egyéb ismerkedésnek ellene szegült. A betűhányásra meg éppen nem tudta kezét rászoktatni: ezerte könnyebben ment egy üstököt megragadni, hogysem künn a táblán egy betűt lepingálni.

A tanító végtére nem tudta, mit kezdjen vele. Kijelentette a kisasszonyamák előtt, hogy ő mossá kezeit. Az Uristen lehet a gyereknél a hibás, a miért olyan vastagra alkotta koponyáját, hogy azon keresztül a leghigabb tudományok se tudnak beszivárogni a fiú esze tokjába. Nagy szerencse lesz, ha öt év leforgása alatt megtanulja az egyszerűt.

Sovány vigasztalás, el lehetne keseredni mellette. A vén leányok is szivükre vették nagyon a dolgot. Iszonyúan restelték, hogy az ő fiúk, kiből

püspököt akartak nevelni, olyan végtelen számár. De hát mit tegyenek vele? Iskolába mégis csak kell járatniok, hiszen inasnak még nem adhatják. Pedig akár meg lehetett volna jósolni előre, hogy majd mesterembernek se válik be, ha ugyan fegyverkovácsnak nem, mert Gyula otthon naphosszat se tett egyebet, minthogy szüntelen puskát, meg kardot faragott. Volt már neki akkora határral, hogy valami kölyökezredet föl lehetett volna szerezni vele.

Horváth Mari egyszer szóvá tette a dolgot a gyerek előtt.

— Mondd már, Gyulám — kérdezte tőle kissé boszusan — minek neked ez a sok piszkafa?

— Kardok ezek, nem piszkafák — felelt Gyula sértődve.

— No jól van jó, legyenek hát kardok, de hát mire jók azok a kardok?

— Hadakozásra, édes anyám — magyarázta ki magát a fiú — kiűt a háború.

— Mit beszélsz? — kérdezte szinte elcsudálkozva Horváth Mari — honnan tudod, hogy kiűt a háború?

— Hogyne tudnám! — kiáltott örömmel a gyerek — mikor egyszer én izentem meg. Még ma délután fölfegyverzem a seregemet s azután összeütközünk Csörgő Pista katonáival künn a gyepen. Én leszek a fővezér!

— Te, fiam? — csóválta fejét Horváth Mari.

— No persze, hogy én — volt a büszke válasz.

— És miért éppen te?

— Mert én vagyok a legbátrabbik valamennyi gyerek között.

— Azután nem lesz baj, ha ti ezekkel a botokkal kardélre mentek?

— Hogyan lenne! Eleget néztem a katonabácsikat, mikor kardjukkal egymás ellen hadakoznak künn a réten s lám, még se vágják meg egymást. Ne félj, mama, semmi baj se lesz. Erősen harcolunk s a gyávább fél elfut. Iszonyú mód megkergetjük Csörgő Pistát. Csak egy kard van még csinálnivaló hátra, az lesz az enyém, a vezéri kard. Arra piros pántlika kerül, hadd ismerjenek meg az emberek már messziről.

És Gyula nem törődött már a mamával többet, csak faragta a vezéri kardot, faragta erős buzgalommal. Mire azután az is elkészült, megkerültek a kis pajtások is s Gyula felöltöztette őket. Mind-egyiknek jutott egy-egy puska, kard meg papiros-csákó.

Ilyeténképen fölfegyverkezve vonultak ki a faluvégi gyepre. Csörgő Pista az alsó végről szinte hozta már szemben a maga embereit. Köztük Pék Laczi, ki a bogártól is megijed, a Sánta Gyuri, kinek még a futásban sem igen lehet majd hasz-

nát venni s a többi regementjebéli gyerek is mind-mind amolyan gyámoltalan teremtés. Biztosra lehetett venni, hogy Csörgő Pista kivonulásának iszonyú vereség lesz a vége.

Az is lett volna, ha a véletlenség közre nem játszik a csata sorsának eldöntésében. A két harcvonalban álló tábor közé egy harmadik ellenséges sereg ékeli magát: csapat lud jött nagy lármával a falu felé. A véletlen akarta úgy, hogy éppen a csatater felé kellett a buta állatainak marsolniok.

Elöl a gunár járt emelt nyakkal és büszke tartással. Hangos gágogása, mintha sértő kihívás lett volna, hogy tessék vele szembeszállni! Háta mögött kicsi sereg: összesen három lud lépdelt még. Fönnen hordták azok is a fejüket: eszük ágába se jutott, hogy veszedelem is lehetne még a vége büszke kivonulásuknak.

Hanem Csörgő Pista úgy látszik, vagy nem törődött sokat a ludakkal, vagy a mi még valószínűbb, nem merte őket megtámadni. Békén megvárta, míg serege előtt szépen ellépdelnek.

Nem úgy Losonczy Horváth Gyula.

A bátor vezér semmi áron nem akarta tűrni a ludak szemtelen közbelépését. Nyomban kiadta a jelszót az új ellenség megtámadására.

A sereg hangos csatakiáltásba tört ki, a kardok a levegőt szeldelték, a vitéz katonák mindazonáltal

lépést sem tettek a ludak felé, kik nyakukat messze előre nyujtva veszedelmes sziszegéssel jelezték, hogy elfogadják a hadüzenetet.

— Előre! — vezényelte Gyula.

Hanem hát senki sem akart első lenni.

— Rajta no! — biztatta őket a vezér.

Csakhogynem hasztalan.

A gunárban azonban több bátorság lakott: maga támadott. Csorba Pétert érte legszélről s éles csőrével a gyerekek gatyával csak kevéssé vértezett lábszárába kapott, hogy a kis katona nyomban elordította magát s eldobván fegyverét, futásra vette a dolgot.

A többi lud se volt rest, halált megvető bátorsággal követték a gunár példáját s vetették magukat a hadseregbe. Pillanat alatt bomlani kezdett a csatásor s a bajnok vitézek egytől-egyig erős szaladással retiráltak a falu felé. Gyula próbálta őket megállítani, de hasztalan. Azt érte el vele, hogy ő leghátul maradt s a ludak mind neki rontottak.

No hiszen neki se kellett több. Menten elfeledte, hogy ő a vezér, hogy ő a legbátrabbik. Egyszerre inába szállott a bátorsága s ucczu vesd el magad, megeredt ő is, a hogy csak birt.

A ludak pedig mindenütt nyomában.

Szegény gyerek kétségbeesett szaladást cselekedett meg, üldözői azonban jobban birták lábaikat

s már-már hoppon fogták, mikor Losonczi Horváth Gyula ifjú úr véletlen kerítést pillantott meg. Az volt egyedüli mentsége. Odarontani s fölmászni a tetejébe, csak pillanat műve volt.

A ludak, hogy odaértek a sasfa tövébe, nem tudták, mitevők legyenek. Csak megállottak alant egy helyben és diadalmas gágogással nyujtották föl utána hosszú nyakukat, mintha fenyegetni akarták volna :

— No szállj le onnan vezér, ha mersz!

Hanem Gyula nem evett meszet, hogy onnan leszálljon. Görcsösen kapaszkodott két karjával a mentő kerítéscsővekbe s talán még most is ott kapaszkodnék, ha Losonczi Erzsébet, kinek a megfutott katonák a veszített csata hírét megvitték, ki nem siet a helyszínére s fiát ádáz ellenségei közül ki nem menti.

Gyula hiszen ép bőrrrel menekült volna, de becsülete tönkre volt téve egy és mindenkorra. Boldog boldogtalan nevette a hadvezért, ki ludakkal szemben is veszített már csatát. Így történt azután, miszerint az ifjú úr e fölötti nagy elkese-redésében megfogadta, hogy többé nem hadakozik. Miatta fölfordulhat az egész világ, de ő békét hagy mindenkinek, ő nem megy birokra többet senkivel. Nem faragott többé napestig kardokat, inkább elővette könyvét, palatábláját s ott komman-

dérozta a betűket szóba s a szavakat sorokba. Nem tellett bele fertályesztendő s a tanító már azt jelentette Horváth Marinak:

— Akaszszanak föl, többet mondok, csöpp bor se nedvesítse meg teljes életemben örökké száraz torkomat, ha a kölyökből ember nem válik. Innen-onnan ő lesz már a legjobb tanulóm.

III.

A kis diák.

Losonczi Horváth Gyula tehát a legjobb úton volt, hogy ember váljék belőle. A tanító erős igyekezettel faragott testi és lelki tehetségein, úgy hogy véges-végül garas ára tudomány se volt már tulajdon fejében, mit a gyerekébe teljesen át nem ültetett volna. Szóval hogy előbbi hasonlatunk mellett megmaradjunk, a tanító kiformalta már a tuskóból azt a természetes alakot, melyből azután nálánál képzetebb mesterek művészi vésője lesz hivatva a remeket megalkotni. Be is jelentette nyomban a két mamának, hogy minekutána ő már kifogyott a tudományokból, tessék felőle gondolkodni, mitévők legyenek Gyulával. Ő legalább azt gondolja, illetve jó szívvel tanácsolja, tessék a fiút felsőbb iskolába küldeni. Valóságos vétek volna

tehetségét elkallódni hagyni, mert a milyen rengeteg talentum az ő neveltjükben lakik, olyat nem minden tíz esztendőben eszik egy-egy vármegye.

Csak hogy a tanító könnyen beszélt. Egyetlen hunczut pengője se ríjja meg azt a taníttatást, hanem a kisasszonyok, igenis a kisasszonyok meg voltak löve. Előbb mikor valaki tudakolni találta tőlük, hogy hát izé, mire is szánják azt a gyereket? akkor hiszen mindjárt készen voltak a felelettel, hogy vagy pap, vagy katona lesz belőle, hanem most... most mikor kenyértörésre került már lassan a dolog, most ott is szorította őket a cipő, hol papucsot viseltek.

Mert hát a dolog csöppet sem tréfa. Annyijuk eddig csak volt, hogy szűken éppen egzisztálni tudtak: került nekik, mint annak idején mondtuk, kávéra s némi délebedi erősebb eledelre is, de mi lesz velük, ha azt a pár pengőt a gyerekre költik? Akkor hiszen szegre akaszthatják a gyomrukat akár mindjárt. Vagy talán arra számítsanak, hogy majd ha magukat teljesen pőrésre vetkőztették, ha majd kipusztultak a házikójukból, no meg a fiatalabb éveikből, akkor Gyula tartsa el őket?

— No persze, hogy eltartja őket — vigasztalta a jó lelkeket a tanító — úgy kitartja őket, mint a fecske a maga fiát.

— Azaz hogy mint a fecskefi az édesanyját

akarta mondani, tanító úr, nemde? — szólt Horváth Mari alig észrevehető gúnyos árnyalással szavában, melyet a tanító mindazáltal mégis kiértzett s azért ösztönszerűleg a füle tövét kezdte kapálni.

— No hátha rosszul fejeztem ki magamat — vette föl megint a szót — nem tehetek róla. Elég az hozzá, én ismerem a gyereket s éppen azért, mert ismerem, igaz hitemre mondom, nem lesz gazember belőle. No meg azután miért ne lenne szegény embernek is jussa hozzá, hogy a gyereket taníttassa?

— Jussa hiszen volna — szólt közbe Losonczy Erzsébet — hanem a szegény ember jussa rendszeren az üres bugyellárisban veszekedik meg. Tanító úr is, tudom, nem vetné meg ha ötven akó bora feküdnék a pinczejében?

— Az Árgyilusát is! — tört ki a másiktól az ötven akó emlegetésére a lelkesedés. Megvetném-e? Igenis, megvetném akkor a muszka császárt. Olyanokat mulatnánk, hogy Ladányon másodszor is kiütne a negyvennyolczas forradalom! Hanem hát ebben a komisz német világban itczére is alig kerül már mindennap.

— No lássa — mosolygott keserűen Losonczy Erzsébet — magánál is úgy van, hogy szegény ember szándékát boldog Isten bírja. Könnyebb szóval tanácsot adni, mint a tanácsot megfogadni.

— Lárifári — pattant föl a tanító — mi köze az

ötven akó bornak Gyula taníttatásához? Ötven akó bort kétszáz pöngőn alul venni, vagy ha valaki azon alul megveszi, hát a lőréjét meginni valóságos istenkisértés, de diákokat kitartatni amugy is lehet.

— Hogyan? — kérdezte a két kisasszony majdnem egyszerre — városon a gyerek talán nem eszik?

— Igenis, hogy eszik, de napokat eszik — magyarázta ki büszkén a tanító.

— És azokkal is jól lehet lakni? — rázta fejét Horváth Mari. Ha esztendőket mondott volna, az még talán jobban belevilágított volna a kisasszony fejébe, mert hát akárhány ember jóllakott már a maga esztendeivel, de napokkal? manó hallott még olyat.

Hanem a tanító azt is kimagyarázta szépen. Elmondotta, hogy neki van egy öcsce, szintén tanító s mivel annál az Úristen gyerekrésről csövestül hullatta s még most is hullatja az áldást, nem csuda hát, ha vékony fizetéséből átkozottul kevés jut a lurkók taníttatására. Hanem azért valamennyi tanul városon, még pedig úgy, hogy napokat esznek, vagyis ma itt, másnap amott falatoznak. Mert hát városon mindig akad egynémely olyan keresztényi szeretettel bélelt ember, kik a hét egy-egy napján bőven kitartják a szegény diákokat.

S ugyan miért ne követhetné Losonczi Horváth Gyula is mások példáját? Szemérmes koldusnak üres a tarisznyája.

A kisasszonyok összenéztek. Egymástól kértek tanácsot, vajjon mint vélekedjenek a felől, mit a tanító most mondott. Mert hát alapjában véve a dolog nem is volt olyan nagy bolondság, mint első pillanatra látszott. Hiszen ha Gyulával komolyan akarnak valamit kezdeni, akkor valami mentő szálba csak bele kell fogózniok. S a tanító terve nem vékony szálnak, hanem már hatalmas gerendának is beillett. Azzal hát ki lehetne okvetlen usztatni az ő reménybeli papjukat vagy katonájukat a hinárból.

Hiszen, ha már a kosztja meg lenne a fiúnak, akkor a szállás már csak gyerekjáték volna. Egész sereg pápai mesterember kerül hozzájuk minduntalan vásárra s a sok közül csak akadna egyetlen jobb szívű lélek, ki a körülmények tekintetbe vételével olcsóbban csinálná a dolgot. Horváth Mari mindjárt a kötelesnére gondolt, ki a templom mellett árulja a sok féket, hevedert s kivel akárhányszor okosan el lehetett beszélni. Ha jó szót adnak neki, talán csak nem fogja megkötni magát.

Horváth Mari alig várta az első országos vásárt. Dühösen rontott a piacra. Egyenesen a templom

felé tartva. A kötelesné már messziről megismerte s vagy húsz lépésről hangos szóval üdvözölte.

— Szerencsés jó reggelt, galambom! Hová olyan sietve?

— Éppen magához.

— Ugyan no? Hát a kisasszonynak is kötél kell már?

— Az ugyan még nem, hanem szép kérésem volna magához.

— Ne mondja! — csodálkozott a kötelesné, jól tudván, hogy Horváth Mari talán soha nem kért még ez életben senkitől semmit.

— Úgy bizony — vette föl a szót a leányasszony — diákot akarunk beadni Pápára és...

— És én azt a tanár uraknál úgy-e pártfogásomba vegyem, nemde? — kotogott bele a kötelesné, ki perczig se tudta befogni a száját.

— Dehogy vegye... Hiszen okos a gyerek, az esze valóságos beretva.

— Gratulálok. Legalább nem szorul a borbélyokra, ha majd meg talál nőni a bajusza, szakálla.

— Jól van, jó — türelmetlenkedett Horváth Mari — de nem arról vagyunk mostan szó.

— Hát?

— Szállás kellene a gyerekeknek...

— Meg koszt, no úgy-e, hogy az kell? Két vagy három tál étel?

— Dehogy kell neki.

— Egy pedig mindenhogyan kevés lesz neki. Én tudom, a diák mennyit megeszik. Egy-egy zsömlye éppen hogy lyukas fogára elég neki.

— De az én Gyulámnak az se kell, ha egyszer mondom — erőlködött Horváth Mari, kit a másik csahos asszony csak semmikép sem akart kibeszélni hagyni — a fiú napokat eszik.

— Ah! vagy úgy! — kiáltott föl a kötelesné, ki ezt a műkifejezést diáktartó asszony létére úgy látszik nagyszerűen elérte — akkor hát persze, hogy csak szállás kell neki. Külön szoba?

— Eleven kéneső, nem külön szoba. Csak ágya legyen, hol alhatik. Aztán még ott is alkuszunk. Úgy ám, asszonyság, elég baj, kinek nincsen kenyérkeresője, ha mégis gyereket is kell taníttatnunk. Hiszen bár úgy kerülne, hogy szolgálatba állhatna valahol naponként pár órára s azután iskolába meg mégis bejárhatna.

Horváth Mari elhallgatott, a kötelesné meg az egyszer nem volt olyan buzgó, hogy mindjárt szavába kapott volna. Koldus diákért, üres kancsóért s beteg lóért nem veszekedik senki.

Hanem becsületére legyen mondva a pápai asszonynak: jóságos lélek lakott benne; félig-

meddig elértette, hogy miért került éppen ő hozzá azzal a panaszkodásával Horváth Mari s most, hogy már látta azt a zavart várakozást, hát elszánta magát s azon kezdte:

— No, tudja, galambom, nehéz, igen nehéz az ilyen dolog. Hanem nem bánom... ízé... mondok valamit.

— És az lesz? — kérdezte a várakozástól reszkető hangon a kisasszony mama.

— Amondó vagyok, hogy a fiút, minekutána olyan derék gyerek...

— Nincsen párja — fokozta Horváth Mari.

— Mondjuk lát, minekutána nincsen párja, azért nem bánom, elvállalom, adok neki szállást, még pedig ingyen...

— Ingyen? — tört ki a meglepetés Mariból. Ez az ajánlat, úgy látszik meghaladta legvérmesebb reményeit is.

— Igenis, ingyen — erősítette a kötelesné — hanem egy föltétel alatt.

— És az leszen? — iparkodott kérdezni a másik.

— A diák tartozik odahaza ringatni gyermekemet, szóval rávigyázni mindenkoron, valahányszor csak vásárra megyek.

— De ha akkor éppen iskolát tartanak a mesterek? — merte ellentvetni Horváth Mari.

— Akkor nem megy egyszerűen iskolába, otthon marad s dajkálja a Miskámat.

— S nem lesz baj belőle? Sokszor hallottam, hogy városi helyen, különösen diákiskolákban órát se szabad mulasztani.

— Jaj, galambom! — kiáltott föl hangos nevetésre gyujtva a kötelesné — sok minden ott áll a papiroson, mi az életben egészen másként van. Az iskolabajárással úgy vannak rendesen a diák urak, hogy a melyik nem tudja a leczkáját, az otthon marad s pipa³szóval várja, míg a többi visszakerül. Azután irat magának bizonytságot, melyből a tanárok minden kétséget kizárólag kiolvashatják, hogy szegényt egész napon keresztül iszonyú nyavalya gyötörte... Oh az én uram kitünően érti, hogyan kell megírni az ilyen bizonyságokat. Egész doktori könyve van odahaza s abból sorra szedi az összes betegségeket a rázós hidegtől kezdve le egészen a félfeli gutáig. Még nem volt rá eset, hogy csak egyet is visszavetettek volna. S abból a sok nyavalyából pedig higye el, asszony³ság, bőven kerül még a kend gyerekének is hónaponta, mondjuk tíz-tizenkét napon keresztül, annyit tehet ki ugyanis körülbelül, mennyit távol szoktam lenni. Azalatt pedig — mint mondtam — kötelessége lészen a fiúnak az én Miskámra minden lélekismeret szerint fölvigyzni. Nem rossz különben a gyerek.

Szeret ugyan kicsit bőgni, de két-három óránál tovább soha se viszi egyhuzamban, utána elaluszik s olyankor a legáldottabb gyerek, valóságos aranyos jószág. Na tetszik?

Horváth Marinak ugyan csipetet se tetszett, hanem hát mit tegyen? Csak nem vadíthatja mindjárt maga ellen a kötelesné, mikor olyan jószándékkal teszi neki az ajánlatot. Így hát kénytelen-kelletlen rámondta, hogy igenis tetszik. Különben az egész dolgot még Losonczy Erzsébetnek elbirálása alá kell bocsátania, mert tetszik tudni, annak is vagyon, mint második törvényes anyának a dologhoz még szólása.

Hozzá is szólt, hanem hozzászólása nem igen zavarta a vizet. Ráhagyta Horváth Marira, tegyen úgy, a mint legjobbnak látja, hiszen kettőjük között úgy is ő az okosabbik. Mari pedig Gyula úrfihoz föllebbezett, megkérdezvén tőle, hogy vajjon nem volna-e kedve diák létére majd gyereket ringatni. S Losonczi Horváth Gyula szívesen vállalkozott mindenre, még utcát is sepett volna, csak diák lehessen. No és mert ilyenképen mindenki beleegyezését adta, annak okáért Horváth Mari is csatlakozott a többiek véleményéhez — szóval határozatba ment, hogy a fiú Pápára kerül, a magasabb számvetésben és egyéb tudományokban alaposan kioktatatik, szálláson pedig a kötelesné házában lészen.

Alig terjedt még hire a végérvényes határozatnak s lám Császár János, egy tehetős gazda, másnap beállított a kisasszonyokhoz azzal a kérelemmel, hadd vihesse ő czókostul-mókostul a leendő diákot be Pápára. Szivességből akarja tenni, de nem ingyen. Neki is volna pár unokája már odahaza s tetszik tudni, könnyen meglehet, hogy azok annak idején Gyula úrfi segélyére még rászorulhatnak. Ha püspök lesz belőle, akkor megtehet egyet kanonoknak, ha meg katona válik a gyerekből, akkor is mozdíthat esetleg valamit ügyükben sorozás alkalmával, mert hát a Császár-gyerekek rendesen mind meg szoktak ragadni.

Horváth Mari úgy mint Losonczi Erzsébet szívesen fogadták a gazda ajánlkozását. Ismét megszabadultak egy gondtól. Összeállították tehát a fiú ruháját, sütöttek neki jókora kalácsot is, hogy az első napokban, míg ajtóról-ajtóra kopogtat, éhséget ne szenvedjen, no meg adtak hegyibe néhány váltóforintot is könyvre, papirosra, czeruzára, fölültették Császár János mellé a szekérre s azután Isten nevében útnak eresztették. Egyikük sem ment vele. Nem mintha szivükön nem feküdt volna a fiú boldogulása, dehogya, hanem azért nem kísérték el, mert ők teljes életükben nem koldultak még s lám most mégis házról-házra kellene járniok a városban a rideg szivű emberek kegyelméért

esedezni. S ők érezték, hogy arra nem termettek. Ha az Úristen segítségére lesz Gyulának, akkor összeszedi egymaga is a hét napját, különben megúgyis hiába lenne minden. Százszorta többet ér tehát, ha magára hagyják. Van esze a fiúnak s a miben még nem volna elég jártas, abban majd eligazítja a kötelesné, ők meg addig imádkoznak odahaza Gyula jó boldogulásáért. Előljáróban elmondták az Úr angyalát, mert éppen a delet húzták el a toronyban, mikor Császár a lovak közé suhintott ostorával.

A diákjelölt is lehúzta süvegét s ajkai csöndesen mormolták az ima szavait. Megvolt hatva. Szinte érezte, hogy ha most ebben az útjában Isten meg nem segíti, hát veszett ember lesz talán teljes életére. A harang régen utolsót kondult, a falu is elmaradt már a maga félig kő-, félig szalmaházaival s Gyula még mindig ott merengett kalapjával kezében. A vidék mintha összeolvadt volna előtte, a gyermeki öröm, mely azelőtt szívét megdobogtatta, most egyszerre eltűnt, mint a színes lepke, mikor az ég borulni kezd. Lelke meg-megrezzent a bizonytalan jövő egyes képeire, mint a virág a csipős szellő érintésére. Gyula, mintha minden lett volna e pillanatban, csak a régi gondatlan gyermek nem.

Császár bácsi szava térítette magához álmodozásából. Rászólt.

— Ne aludjál, gyerek!

Gyula összeresztette s ijedten kapta föl tekintetét Császárra, nem tudta, mivel szolgált rá arra a goromba megszólításra. Pedig hát a fuvarosnak csak a hangja volt olyan nyers, jóságos ábrázatáról csupa jóakaratot lehetett leolvasni a gyerek irányában.

— Tedd föl már egyszer a süvegedet, öcsém — vette föl újból a szót — mert ha meghülsz és belédveszekedik a nyavalya, hitemre mondom, én nem felelek sem a kisasszonyok, sem az Úristen előtt érted.

A fiú nem tudott mit válaszolni erre, csak némán engedelmeskedett. Szünet állott be ismét. Hanem Császár János a hosszú hallgatásokat, úgy látszik, ki nem állhatta, mert megint megpiszkálta a gyereket, mondván:

— No, beszélj már 'no valamit egyszer. Micsoda diák lesz belőled, ha még a szádat se mered el-tátani?

— De mit beszéljek, Császár bácsi? — mentegette magát Gyula — kend tud sokat, kend volt negyven-nyolcban katona.

— Már hogy az voltam, kölyök! — tört ki a parasztból a hirtelen lelkesedés — az volt ám a világ, gyerek, ríni tudnék, ha visszagondolok rá. Hej! öcsém a teremburáját, a német sok száz

esztendőn keresztül mindig csak minket tett lóvá, hanem tizenegy évvel ezelőtt, akkor mi szántottunk a hátán.

— Szántottak? — kérdezte Losonczi Horváth Gyula elképedve.

— No, igenis, úgy értsd azt, édes öcsém — magyarázta ki magát a gazdaember — hogy akkor majdnem apróra szedtük a császár monarkiáját: minden hadseregét megvertük, ágyúját elvettük, emberét elfogtuk. Hát bizony, ha mit nem tekin-tünk, akár eke elé foghatjuk valamennyit. Hanem, hát tudod, a magyar embernek mindig volt becsü-lete s mi becsületből nem tettük.

— És sok csatában volt Császár bácsi? — kíváncsiskodott a fiú.

— Hogy voltam-e? Pedig mennyire voltam! A kalendáriumnak nincsen annyi napja, hány ütkö-zetet én végig verekedtem. Némelyik nap három-szor is újra kezdtük s futni volt muszáj a németnek, ha ezer lélek lakozott is benne. Hanem hát embe-rek is voltunk a gáton. Mikor a panganétunk a sok szurkálásban elvásott, hát puskatussal mentünk neki s ha azzal egyet fejbevertünk, három-négy is elha-salt tőle.

— S mégis hogyan, hogy még se győztek a végén?

— Ej! hadd azt, kedves gyermekem — felelt

Császár bácsi egészen elborulva — arról nem szeretek beszélni. Hiszen tudod, hogy sok lud disznót győz, tudod magadról, gyerekkorodban téged is egyszer megkergettek. Megjött a muszka s azzal vége lett mindennek. Hanem él még az Isten az égben s eljön még az idő, hogy talán visszafizethetjük neki. Igenis, öcsém, ne félj, nem lesz ez mindig így, örökké nem lesz szolga a magyar. Ha én meg sem találom érni, te fiatal vagy, te még megérheted. Talán rövidesen meglesz, hogy ismét szabad és boldog lesz a magyar. Hanem addig... itt elakadt s habozva tekintett rá.

— Hanem addig? — vezette be Gyula a kérdést, mert tudta, hogy hozzá volna egy szava.

— Hanem addig, igenis fiam — folytatta Császár bácsi — addig túrni, szenvedni és kitartani kell. Rossz csillagok járnak, gonosz időket élünk, de azért ne essünk kétségbe! Kevesen vagyunk s máris sok az áruló közöttünk; rossz példát eleget fogsz látni, de rajtad az ne fogjon; különben, gyerek, nézz a szemembe, én tekerem ki a nyakadat.

Egészen ki volt kelve a formájából. Gyula soh'se látta még az áldott Császár bácsit olyan dühödt állapotban. Goromba volt, rettenetes goromba s ha már mondta neki, hogy kitekeri a nyakát, hát kis fiú léteire önérzettel állana ki a fenyegetés elébe, de e derék öreggel szemben Losonczi Horváth

Gyula mintha csöpp gorombaságot sem érzett volna, büszkén szegte hátra a nyakát s azt mondta :

— Jól van, János bácsi, kitekerheti.

— Szóval magyar ember lesz mindig és mindenkor? — kérdezte az öreg szűrő tekintettel.

— Az leszek — felelt Gyula — őszinte lélekkel.

— Esküdjél meg rá — verte tovább a vasat a vén honvéd.

A fiú nem tudta, mi lelte, esküre nyitotta ajakát s Császár János után elmondotta :

— Isten engem úgy segítjen.

Utána ünnepélyes szünet állott be, melyet egyikük se mert megtörni. Csak a poroszkáló lovak patája dübörgött s az útmenti réteken legelő ezernyi ezer lúd gágogott, világos bizonyságául annak, hogy lassan már elérik céljukat, mert hát a pápaiak híresek arról, hogy tormával, petrezselyemmel, meg lúddal ellátják egész Dunántúlt, csak a diákjaik foga vásik legkevesebbet a szép szárnyasok nem megvetendő pecsenyéjében.

Beértek a városba. Császár János egyenesen a köteleshez hajtott, ott leemelte Gyula ládáját a szekérről, fordult s etetés nélkül gyorsan hajtott vissza. Szántóvető idő állott, kár lett volna az egész napot Pápan agyoncsavarognia.

Mikor az újdonsült diák befordult a kapun, a

kötelesné éppen drága Miskáját szoptatta. De, hogy Gyulát megpillantotta, fölugrott helyéről, elébe sietett az érkezőnek s nyomban markába szorította a vánkosba kötött gavallért.

— Nesze, fiam — kiáltott valóságos kitörő örömmel — nesze, itt van a kedves kicsike, barátokkal szépen vele addig, míg én megfőzöm az ebédet. Azt talán úgy is tudod már, hogy Miska a neve?

Hanem hát honnan tudta volna? És ha mindjárt tudta volna is, ebben a kritikus pillanatban szentül elfelejti. Gyula ijedten meredt hol arra a gömbölyűképű kölyökre, hol meg a kötelesnére. Nem tudta, komolyan veszi-e a dolgot, vagy csak tréfál, hogy azt a gyereket a nyakába varrja.

Hanem a kötelesné dehogy tréfált. Szépen sarkon fordult s besietett a konyhába, a kis diákot Miskástul a faképnél hagyva.

Gyula végtelen ügyetlenül fogta a vánkosba takart kisdedit s Miska úrfi valószínűleg e miatt, vagy talán mert a fiú kétségbeesett ábrázatától megrökönyödött, alapos rívásra gyújtott, mely testvérek között bögsnek is beválik. Gyula pedig nem tudta, mi tevő legyen vele. Hogyan kell az ilyen kis emberrel beszélni, mikor a füle még el se vádolja a szót. Próbálta himbálni, veregette a boldogabbik felét s egyre a nevéen szólította:

— Miska! Miska!

Úgy hangzott az, mintha tenger szemrehányás lakozott volna benne, mintha azt akarta volna vele mondani, hogy Miska, Miska, be fölcsufoltál te engemet; Isten látja lelkemet, szívesen a falhoz kennélek, te Miska. Hanem hát abból a csendes elkeseredésből csak vajmi keveset értett a kötelesné. Ő abból a sok Miskából csak annyit következtetett, hogy az úrfiak úgy látszik hamar összebarátkoznak s Gyulából ezután a váratlanul szép kezdet után ítélve rövid időn kitűnő dajka válik.

Jó kötelesné bizony megfőzte az egész ebédet s csak akkor gondolt az ő ordítózó kedves vérére. Hanem ideje is volt már. Miska úrfi ugyanis a maga csak négy hónapos lábai daczára olyan rugdalózást cselekedett meg a vánkosban, hogy az alját egészen kitiporta s most lassan bár, de biztosan csúszott alább és mindegyre csak alább. Gyula meg nem tudta fogni, hogyan van, hogy a bőgő kölyöknek a feje mindjobban elmerül a vánkos szája mögött. Azt hitte, bizonyosan a görcs húzza már össze a sok sírástól; hanem manókat húzta — az egész gyerek vándorolt kifelé a vánkosból. Mezítelen lábai már szabadon kalimpáltak alul s ha a kötelesné szerencsére nem végez, hát a keze és feje is utánakívánkozik a lábainak.

No hanem az ijedt mama sietősen kapta ki

drága virágszálát az ügyetlen dajka markából s Gyulát szinte haragosan lökte félre.

— Gyerek, gyerek! — tette azután hozzá kicsit engesztelődve — sokat kell neked még tanulnod, míg megtanulsz gyerekekkel bántani.

Gyula nem felelt, csak félve gondolt azokra a napokra, mikor majd a dajkaságban alaposabban ki fogják oktatni. Vagy talán az iskolában is föl-ölelik ezt a mesterséget? Ha sokat veszekednek vele, hát nyomban csütörtököt mond minden kedve a tanuláshoz.

Köteleséknél a házbeliek szépen összegyűltek s körülfogták az asztalt, melyre a háziasszony letette a párolgó tálat. Gyula szerényen húzta meg magát hátul. Azt várta, hogy majd csak szólítják. Mert az olyan kis fiúhoz, milyen ő, nem illik tolakodnia.

Hanem szólítani bizony nem szólította senki. Megették szépen a levest, hozták már a káposztát is füstölt hússal, csak róla feledkeztek meg teljesen. Azaz hogy még sem egészen. A kötelesné odaszólt neki.

— Ejnye, gyerek, hát te még mindig itt lebzelsz? Miért nem mégy már egyszer enni? Azt hiszed, a te kedvedért várnak majd az emberek? Csak előre! hamar, egy-kettőre!

Gyula feje zavart volt. Annyit kiértett a kötelesné beszédéből, hogy őt valahová küldi. De hogy hová?

Kihez? Arról fogalma se volt. Hanem azért szép csöndesen kikotródott a szobából, kiment a kapun s vontatott léptekkel baktatott az utcán végig.

S most mintha rémleni kezdett volna valami a fejében. Hiszen persze, hogy őt a kötelesné nem hívta az asztalhoz, minekutána csak szálláson van nála: az ebédjét, vacsoráját úgy kell majd a városban összekoldulnia. Otthon megmondták neki, hogy tegyen félre az egyszer minden szégyenérzetet, különösen Horváth Mari verte a fejébe, csak keresse ki a legnagyobb házakat, ott különbet esznek az emberek, mint másutt, menjen be bátran, jelentse ki, hogy diák s azután ha az illetőkben csak csipet emberség lakozik, hát nyomban följájanlanak neki hetenkint egy napot. Azután pedig másra se legyen gondja, mint vigyázzon, hogy azokat a napokat a következő héten el ne cserélje.

Gyula éppen jókora ház elé ért. Ott állott a piac sarkán. Különb formája volt, mint bármelyik szomszédjának és ha a fiú Horváth Mari tanácsát akarja megfogadni, akkor okvetlen abban kellett először szerencsét próbálnia. Hanem hát a fiú szive elszorult, mikor a kapu alá ért. A szégyenérzet küzdött benne az éhséggel. Már azt gondolta, elmegy a piacra, van neki pénze, vesz magának zsemlyét s azután csak kivallja estig. De mielőtt még megindult volna, a lépcsők felől nesz hallatszott. Figyel-

mes lett rá s a következő pillanatban kis kutya futott le a grádicsokon, egy hat-hét esztendő s lányka pedig nyomban utána. A kutya darab kenyeret vitt a szájában; valószínűleg úgy lophatta, azért vette a lányka üldözőbe. S az üldöző a maga pöttönsége daczára is meglehetősen ügyes volt, a lépcsőfordulónál egyszerre csak megemeli kis karját s a kezében levő darab fát úgy sózza a tolvaj fejéhez, hogy a maga kutyahangján elordította magát, a karéj kenyeret elejtette s folyton vonítva futott ki az utcára.

A lányka győzelmi örömmámorában csengő kacagásra gyújtott s szépen visszafutott. A kenyeret esze ágában se volt fölemelni.

Ott feküdt az majdnem egészen Gyula lábainál. A fiú két szeme rátapadt. Fehér volt az mint a czipó s olyan ingerlő azzal a szép barna héjával, hogy a fiú kísértetbe jött, nem volna-e jó fölvenni. Körülnézett, nem látta senki. Perczig még habozott s egyszerre csak hirtelen lehajol, fölkapja és zsebébe csusztatva siet a kapun kifelé.

Azt hitte, nem látja senki. Pedig az a kis lányka éppen abban a pillanatban dugta ki megint a fejét a lépcsőforduló mögül s még azt is jól látta, mint harap bele jóízűn. Bizony éhes lehetett szegény.

Gyula most már nem törődött semmivel. Zsákmányát kitűnő étvágygyal fogyasztotta el az utcán,

utána hazasietett s mikor a kötelesné kérdezte tőle, vajjon evett-e már ebédet, pirulás nélkül felelte, hogy igenis.

A vacsorával nem gondolt. Előkészítette hatalmas kalácsát s abból pusztított, mennyit jónak látott. Utána lefeküdt, a Miska gyerek bőgése volt az altatódal, mely mellett hamarosan boldog álomra hajtotta fejét.

Másnap a köteles elvitte a tanárokhoz beiratni. Az igazgatóval kicsit veszekedni is kellett, mert Gyulának semmiféle okmánya nem volt a falusi bizonyítványán kívül, melyen világosan meg lehetett olvasni, hogy a gyerekek két anyja vagyon ugyan, hanem azért még sincs valóságos szülője. Hosszú magyarázatot igényelt, míg az igazgató úr mindezeket föl tudta fogni. No hanem végre beleviláglott a dolog a fejébe és nagyon természetesnek találta, hogy az olyan napokat evő árva egyelőre a tandíjjal is adós marad. Könyvet is szereztek a piacon, hol a kis gimnazisták ócskábbnál ócskábbakat árultak pár hatosért. Gyula pénzéből éppen kifutotta, még maradt is neki pár hatosa bizonyos előre nem látható kiadások fődözésére.

Így jött el a második ebédnek az ideje. Gyula egyenesen a kalácsára vetette magát, de a kötelesné elvette tőle, mondván:

— Nem még egyszerre kosztosnapokat keresni,

kölyök? No nézd a bolondot! Megenné mindjárt az egészszet...

Jószándékkal tette az asszony és igaza is volt neki. Mert ha Losonczi Horváth Gyula ifjú úr az első napokon mindjárt bekebelezi a tartalékalapot, akkor ugyan fölkapik az álla, ha a komolyabb szükség beköszönt. Nem volt tehát mit tennie, mint újból nyakába akasztani a várost ebéd után. Hanem hát csak színből cselekedte. Kiment ugyan az utcára, végig is törtetett rajta, de hogy valami házba betérjen, az álmában se jutott volna eszébe. Tudta, hogy szemérmes koldusnak üres a tarisznyája, hanem azért még sem tudott semmiféle szemtelenségre vetemedni. Azt gondolta, legjobb lesz, ha délben nem eszik, pedig hát az étvágya farkaséhségnek is beválik már s este azután neki-esik majd a kalácsának. Akkor talán nem lesz a kötelesnének kifogása ellene.

Így ért az utca végére s ugyanazon ház előtt találta magát, melyikben tegnap a kutyától a falatot oly szerencsésen elhódította. Önkénytelen megállott s tekintete véletlen az első emelet egyik nyitott ablakára esett. Borzas lányfőt pillantott meg fönn s hogy azt a szőkefürtű gömbölyű képű kis teremtetést elnézte, hát megismerte. Ugyanaz a kedves gyermek volt, ki tegnap a kutyát olyan mokány vitézséggel üldözőbe vette. S a lány is úgy látszik

megismerte Gyulát, mert barátságos mosoly fakadt ajakán, mikor ragyogó szempárját feléje irányította. Egyszer csak fölemeli jobbját, mintha intene a fiúnak s utána eltűnik az ablakmélyedésbe.

Gyula nem tudta, mit akar a csinos teremtes ő vele, hanem ösztönszerűleg a kapu alá törekedett. Rövid vártatva lépteket hallott. Kipp... kopp... hangzott a lépcsőn lefelé s a másik perczben ott állott a gyermekleány előtte hatalmas karój kenyer a kezében.

Szót se beszélt, csak átadta Gyulának s éppen fordulni akart, mikor valaki a fiú háta mögött erős basszus hangon megszólal:

— Hát ti mit trafikáltok itt?

A lányka ijedten nézett föl az idegenre s Gyula is végtelen zavarban volt, majdnem leejtette a jószívű gyermek ajándékát. Mégis a kis lány embe-relte meg magát előbb s elkezdett beszélni. Németül beszélt, miből Losonczy Horváth Gyula alig értett valamit. Csak úgy rémlett előtte, mintha egyik-másik szót kis gyerek korában valamikor már hallotta volna. Hanem hogy a beszélő jóindulattal viseltetett irányában, azt kedves hanghordozása s a részvét, mely tekintetéből kirítt, mikor szemét rajta nyugtatta, elég nyilván bizonyította. S mire mondókáját elvégezte, az idegen úr oda-fordult Gyulához.

— Kicsoda, micsoda vagy te? — kérdezte kíváncsian.

— Diák vagyok — volt a felelet.

— Diák vagy? -- kérdé elcsudálkozva a másik -- de hát akkor minek neked ez a kenyér?

— Ez az ebédem — felelte a fiú határozottan, ki szintén kezdte lassan visszanyerni hidegvérét.

— Hát nincs, ki ebédet adjon?

— Nincs — volt a lakonikus válasz.

— Mi neved?

-- Losonczi Horváth Gyula.

— Tudsz németül?

— Nem én.

— De a császárt tisztelel?

— Szeretem — felelt a fiú lelkesülten, habár föl nem tudta fogni, honnan ismeri ez az ember Császár János bácsit, ki őt Pápára szállította s annyi jó tanácssal ellátta.

— S a törvényeit is hiven megtartod?

— Megesküdtem rá.

— No fiam, úgy látszik, derék gyerek vagy — veregette meg az idegen férfi Gyula vállát s az egész formájából az rítt ki, hogy csudálkozik a kapott határozott feleleteken — úgy folytatta még jóakarattal — úgy van fiam, légy híve, őszinte híve a mi jóságos császárunknak, mert hiszen ha nem lész az, ha ellenére tész...

— Akkor kitekeri a nyakamat — vágott közbe Losonczi Horváth Gyula.

— Igazságod van, azt is megkaphatod. Hóhérja elég van az országban. No de hagyjuk ezt egyelőre, nekem tetszel, gyerek, s ha csakugyan olyan ágrólszakadt vagy, kinek még ebédre se kerül, ám legyen, én kitartalak. Az én fölügyeiletem alatt fogsz állani s mindezekért nem kérek egyebet tőled, minthogy hálás alattvalója légy a császárnak, azután meg az én kis Miczikémet szóval tartod, hogy megtanuljon magyarul.

A kis borzas lánykára utalt, miből Gyula megtudta, hogy az ő kicsike pártfogóját Miczinek hívják.

Az idegen ember kéznél fogta a fiút, fölvezette a lépcsőn s benn a konyhában gondoskodott róla, hogy ezentúl minden ebédmaradék nap-nap után híven kijárjon neki.

IV.

Schwarczgelbek.

Losonczi Horváth Gyula fejedelmi ebédet evett azon a napon, oly jóízűen pakolt be a mindenemű husokból és tésztákból, mint talán még soha semmiféle eledelből, mióta az anyja tejétől elválasztották. Farkas-étvágy ösztönözte, az igaz s azon-

kívül magára is volt: senki nem nézett a szájába. A konyhában sürgő-forgó vászoncselédek nem sokat törődtek vele, szóra sem érdemesítették; egyszerűen megterítették számára egy kis asztalt az előszobában, hozták az ennivalót s mindjárt utána magára hagyták. Csak mikor már végezett, akkor lépett be a magas idegen úr hozzá.

— Most elmehetsz, fiam — szólt parancsoló hangon — s ezentúl mindennap idejössz ebéd előtt egy órával, azt az időt Miczivel fogod tölteni. Értetted?

— Igenis, megértettem — válaszolt a fiú kissé elfogultan.

— Tehát ahhoz tartsd magadat, most pedig eredj dolgozdra.

Gyula fogta kalapját s már az ajtó felé tett egy lépést, hanem meggondolta magát, hirtelen visszafordult, kezét csókolt az ő jótevőjének s úgy távozott.

Míg a lépcsőkön botorkált, olyan furcsa érzés töltötte el szívét. Végtelen boldognak érezte magát, csak azt nem tudta, kinek kellene inkább köszönnie boldogságát, annak az embernek-e, vagy talán sokkal inkább a kis lánykának, mert hát akár-hogyan veszi is a dolgot, szerencséjének mégis csak az utóbbi volt a kovácsa. Ha be nem hívja, ha részvevő szíve arczáról le nem olvassa, hogy

alamizsnára szorul s azzal a kenyérrel meg nem kínálja, ki tudja, nem-e éhesen botorkálna most is künn a város néptelen utcáin!

Gondolatait nem tudta tovább fűzni, mert a lépcsőház alján, éppen mikor kifordult, egy szőke-fürtös fejecskébe ütközött. Miczike állott ott; bizonyosan lesett a fiú távozására, mert ruhájából süteményt húzott elő, szó nélkül kezébe nyomta s menekülni akart a lépcsőkön fölfelé. De Gyula sem volt rest, elkapta a kipirult gyermeket, s bár azt se tudta, mit míveljen vele, önkénytelenül karjaiba zárta, keblére szorította, miközben ajkai azt rebegték:

— Köszönöm, Miczi, köszönöm.

Hanem azután félve, hogy rosszat tesz, hirtelen elvesztette és inkább futva, mint lépésben sietett hazafelé.

Mire hazaért, szíve hevesen dobogott. Nem tudta, hogyan rejtse el fölindulását, azért kikapta a kötelesné kezéből Miskát s azt kezdte össze-vissza csókolni. A gyerek bögött hozzá, mint valami dуда, hanem Gyulát ez mind nem zavarta. Úgy szeretkezett azzal a kölyökkel, hogy gusztus volt nézni. A kötelesné csak ámult, bámult. Anyja létere nem tudta fölfogni, hogy lehet azt a nyafogó Miskát ennyire dédelgetni, ő bizony minden szülői szeretete daczára is akárhányszor nem átallaná falhoz

vágni, mikor úgy óraszám csitítja s az áldatlan még akkor sem akarja befogni a száját. Miért is nem teremtetten az Uristen Gyulát leánynak; senki a világon nem nevelte volna olyan és akkora szeretettel a gyerekeit, mint ő asszony korában.

Végre azonban a diák úr is megelégtette a sok csókolozást s mert Miska még mindig erősen folytatta a hosszúra húzott szájjal való hanggyártást, Gyula hamarosan előrántotta süteményét és a legkomolyabb igyekezettel kezdte tömni az effetájába. S ez használt. A kölyök mindjárt abba-hagyta a lármázást, hanem helyette édesanyja kiáltotta el magát:

— Ejnye! gyerek, hát te már ilyenre is pazarlod a pénzedet? Olyan drága süteményt venni, ördög látta!

— Nem vettem — védekezett Gyula.

— Hát honnan kerítetted?

— Kaptam.

Az asszony csóválásra fogta a fejét. Azt akarta vele jelezni, hogy bajjal hiheti a dolgot. Mert hát olyan finom portékát nem szoktak diáknak adni, ki napokat eszik.

Gyula kénytelen-kelletlen is érezte, hogy tisztáznia kell magát. Elmondta tehát, hogy ő az öreg Császár János iránt viseltetett nagy tisztelete révén

milyen szívélyes fogadtatásban részesült abban a nagy sarokházban.

— Abban a nagy sarokházban? — kiáltott az asszony, ijedten — az utca végén balról!

— Abban, éppen ott — hagyta helyben a fiú kíváncsi tekintettel.

— Aztán az ördög téged oda is elvitt?

Gyula iszonyú zavarba jött arra a különös kérdésre. Még elejti Miskát, ha a kötelesné hirtelen ki nem kapja a kezéből. Nem tudta, mi lelte az ő háziasszonyát. Mert hogy ő nem hibás, hogy ő semmi olyast nem tett, a miért annyira ki kellene kelnie, az tisztán állott előtte. Csak várta, a kötelesné hadd magyarázza ki magát.

Hanem az biz' nem magyarázta magát. Elkezdte ugyan:

— Még rossz hirbe kevered a házamat, töröm a zuzádat, gyerek. De egy Raab Fülöp házába botlani!...

Folytatni is akarta, de egyszerre csak elharapta a szót, a szája mozgott ugyan még. Hanem hangot nem adott s mikor Gyula ösztökölte, hogy no, csak rajta... ki vele, miért és hogyan keveri rossz hírbe a házát s kicsoda az a Raab Fülöp, a miért őt kerülni kell, mint valami bélpoklost, arra szállástadó asszonya némi zavarral azzal fejezte be:

— Semmi no. Ha mondom, hogy semmi. Csak

eredj el hozzá. Miért ne ehetnéd meg a kosztját? ... Azután tudod, fiam, ne kérdezz engem erről többet, mert hát ne szólj szám, nem fáj fejem.

S azzal vége volt. A kötelesnéből fogóval se lehetett kihúzni többet. Gyula pedig a vállát vonogatta s azt gondolta magában, ő bizony ezentúl is eljár Raab Fülöp házához. Mert hát ennie csak muszáj: holdvilágnézésből semmiféle diák se tud jóllakni. S utóvégre ha csakugyan valami főbenjáró veszedelem volna a dologban, akkor csak kirukkolna vele a kötelesné. Mindenekfölött pedig igaz és örökké igaz marad, hogy a hol olyan angyalok találkoznak, a milyen a kis Miczike, azok rossz emberek nem lehetnek.

Mert hát szó, a mi szó, a fiú alig tudott szabadulni attól a szőkefürtös gyermektől. Bármerre járt, azt hitte nyomon követi; ha nem gondolt semmire a világon, egyszer csak azt vette észre, hogy azzal a gömbölyűképű kis lánykával foglalkozik. Szinte látta, mint szegezi rája jóságos tekintét, melyből annyi részvét s gyermekes naivság beszél; mintha érezné, hogy vonzódik hozzá, a szegény diákhoz, ki neki sem inge, sem gallérja. Lehetetlen lett volna azt a kicsikét nem szeretnie; megszerette az első pillanattól fogva s minél többet érintkezett vele, annál jobban ragaszkodott hozzá.

Mert hát mindennap találkoztak. Tizenegy órára

volt kitűzve az ő látogatásának ideje s ő tényleg alig várta, hogy lerázza magáról az iskola porát s ucczú! nyargalást Raabékhoz rontott. Miczi már rendesen várta a lépcsőházban s onnan egyenesen a kertbe tartottak.

Beszélni beszéltek, folyvást járt a szájuk, hanem a sok terefere javarészt tótfalu volt előttük. Miczi német szóval tartotta pajtását, Gyula meg magyarul viszonzta a jószándékot s ha a szóból nem is valami sok ragadt az első napokban rájuk, azért egymást mégis kitünően megértették.

A fák rakva voltak szebbnél-szebb gyümölcsökkel. Gyula húzta le az ágat, Miczi szakított róla. De a helyett, hogy megette volna, javarészt mind a fiu zsebébe vándorolt. Maga a kis lány tömte s igazi gyermekes öröme tellett benne, mikor a minden zsebében kibélelt fiu végre védekezésre fogta a dolgot, hogy :

— Ne, ne, ne — untig elég már énnékem.

Legtöbbet a mókussal mulattak. A kert végében állott egy nagy diófa árnyában a zöld ketrecze. S a gyerekek odahúzták magukat melléje, adtak a kis állatnak diót, mogyorót s az vígan ropogtatta bő zsákmányát; mikor meg eszébe jutott, rávetette magát a kalitba alkalmazott kerékre s azon olyan pörgést cselekedett meg, hogy mókusz legyen, melyik utána csinálja.

Igy teltek a napok. Mulóféltben volt már az ősz. Az ég haragos ránczokba húzta homlokát s a nap csak néhanapján kukkant ki fájó tekintetével a felhők mögül. A sivító szél először csörgő levelet hordott a hátán, azután egy szomorú napon fehér pelyheket hajtott föl valahol s valamennyit a földre rakta le szépen. Megjött a tél. Fehér lett minden.

A gyerekek beszorultak már a szobákba.

Itt nem kínálkozott ugyan annyi látnivaló, annyi természetes szórakozás, mely a kölcsönös érintkezést a gyermekek között olyan könnyűvé tette, de hát most már javában törték egymás nyelvét, különösen Miczi sajátította el bámulatos gyorsasággal a magyart. Nemcsak a tárgyakat ismerte már, hanem a fogalmakkal is kezdett már kicsit tisztába jönni, úgy hogy végtére egész előadásokat tartott Gyulának.

Azokból tudta meg azután a fiú, hogy Miczi voltaképen nem is Raab Fülöpnek a leánya, hanem jóformán csak idegen a házban, kit édes atyja azért küldött Kőszegről Pápára, hogy magyarul megtanuljon. Neve Schäfer Irma. Gyula természetesen érdeklél hallgatta mindezeket és azonfölül sok mindent elkerdezett még tőle. Hallani akart egyet-mást kis barátnője szüleiről, házukról s valódi élvezetet talált benne, mikor hallotta, hogy Miczit papája mennyire szereti, hogy egyedül lagnak egy nagy

házban, melynek hátsó részében sok masina pörög, mert hát szép kékposztót csinálnak ott. Azt sem hallgatta el a kis lány, hogy atyjától az emberek nagyon félnek, azt mondják, hogy goromba, pedig hát nem igaz, ő tudja, hogy nem igaz, jó ember ő nagyon: Miczit soha meg nem bántotta. No és persze, ő is mindig engedelmes gyermeke volt neki.

Mikor a leányka belefáradt, akkor meg Losonczi Horváth Gyula vette át a szót. Ő is beszélgetett önönmagáról, a két mamájáról, az örökké nyivákoló Miskáról, ki miatt annyiszor kell iskolát mulasztania, mert hát ő diák létére dajka is egyuttal, azután elmondta, hogy bár igen nagy köszönettel tartozik Raab urnak, azért mégis nagyon fél tőle. Mert a minap egyszer elővette, megvizsgáztatta a német nyelvből s mivel az egzámen nem úgy sikerült, a mint kellett volna, hát iszonyúan lehordta, mondván, ki a császárnak tisztelője és hű alattvalója akar lenni, annak jobban kell iparkodnia a német nyelvet elsajátítani.

Miczi vigasztalta a fiút s azt mondta, ezentul hát többet fognak beszélni németül. Természetesen egymás között, s így majd kielégítik Raab urat valahogy.

Gyula szívesen ráállott. Nem volt ugyan valami roppant kedve a némethez, hiszen az elnyomatás ama szomorú korszakában már a levegőben volt,

hogy a német nyelvet már csak daczból is elhanyagolták, minél többet 'neszezték a tanárok, annál kevesebbet tettek a diákok; hanem a kis Miczi kedvéért Gyula akár a kínai nyelvet is megtanulta volna. Kitűnő professzor volt a kis jószág; a fiún rövid idő alatt annyit faragott, hogy tanárai az iskolában nem tudtak eleget bámulni fölötte. S ha valakit követendő példa gyanánt akartak tanítványaik elé állítani, olyankor mindig Losonczy Horváth Gyulát emlegették.

S ez fölkelte iskolatársainak irigységét, jobban mondva gyűlölségét a szegény fiú irányában. Szeretni, hiszen soha se szerették, nem mintha Gyula bántotta volna őket, dehogy, hiszen a légynek se vétett, ellenkezőleg, mindenkivel szemben oly szelíd, elnéző, alázatos, türelmes volt, hogy igazán párját ritkította. Első eminense volt ő az osztálynak, lett volna tehát oka rátartósnak, büszkének lennie. De nem tette. S mégis tanulótársai sorban idegenkedtek tőle, mintha csak valami láthatatlan fal választotta volna el a többitől. Nem volt eset, hogy valaki bizalommal közeledett volna feléje. Ha valakinek valami fölvilágosításra volt szüksége, inkább a leg-szamarabbtól kérte, hogy sem hozzá fordult volna. Pedig ő gyakran iparkodott megtörni a jeget, pajtási szeretettel, őszinte szívvel, igazi engesztelő lélekkel próbált a többihez közeledni, de mind

hasztalan. Kerülték, futottak tőle, mint valami megbélyegzett gonosztevő elől.

Csak éppen az kellett még, hogy tanárai fölfedezék, mennyit haladt a kis Miczivel való érintkezés révén a német nyelv terén. Attól fogva éppen beborult az ég fölötte. Nem volt egy jóbarátja az iskolában. És érezte, hogy árvább a legárvábbiknál.

Legjobban Zsigárdy Béni gyűlölte. Béni az osztálynak második legjobb tanulója volt s a fia egy pápai jónevű ügyvédnek és földbirtokosnak. A hol csak szerét ejthette, mindenütt üldözte, keserítette Losonczi Horváth Gyulát. Csöppet se rejtegette ellenszenvét irányában, a legnagyobb igazságtalanságokat követte el rajta s az egész osztályban nem találkozott, ki az ártatlanul üldözöttek védelmére kelt volna. Egy követ fújtak mind Zsigárdyval.

Gyula pedig csak tűrt és szenvedett. Békén viselte sorsát, nem panaszkodott senkinek, csak kis barát-nőjének, a kis Miczinek s az egy-egy résztvevő tekintetével, biztató mosolyával bőven kárpótolta minden szenvedésért.

Történt időközben, hogy egy iskolatársuk meghalt. Az osztály elhatározta, hogy koszorút vesznek közadakozásból a boldogultnak koporsójára. Zsigárdy Béni vette kezébe az ügyet, s mindenki az ő kezéhez fizette le a maga filléreit.

Gyula sem akart elmaradni a többitől. Szegény

volt ugyan, de egy hatos az ő szegénységétől is tellett — inkább megtakarítja rendes hónappénzéből más úton. Ő is följánlotta tehát azt a pár garast a kegyeletes, szép czélra. Hanem, ki írja le meglepetését! mindenki adományát elfogadták, csak az övét lökte vissza Zsigárdy Béni.

— Nem kell a te pénzed! — mondta hozzá végtelen lenéző tekintettel.

— Nem kell! — zúgta rá az egész osztály.

Gyula meg volt semmisülve. Ha még Zsigárdy merte volna azt tenni vele, akkor az egyszer, szokása ellenére bár, de szerzett volna elégtételt, hanem hát nem — az egész osztály nyilatkozott ellene. És miért? Talán mert szegény? Hiszen vannak más szegények is, kiknek filléreit szívesen fogadták, csak éppen őt — őt akarják megszégyeníteni. Szíve fáj, arcza elborult, nem kért fölvilágosítást, csak kitámolygott az ajtón.

A temetésre kivonult az egész ifjúság. Gyula is némán haladt egyik társa mellett. Ugy érezte, mintha kevesebb jussa volna az osztály gyászához, mint a többinek. Zsigárdy vitte a koszorút, melyhez mindenki, csak ő nem fizethetett hozzá. És ezt tudták a többi osztálybeliek, a felsőbb iskolákba járó diákok is, kirítt a szemükből: mikor valamelyiknek pillantása rajta megakadt, végtelen káröröm, sértő megalégedés nyilatkozott meg abban. És Gyula

tehetetlen volt e tenger gyűlölettel szemben. Valami átok nyugodott rajta s ő annak az átoknak bilincseit nem tudta széttépni, hiszen nem is ismerte.

Csak a fonalat adták a kezébe, mely hosszú gombolyítás után talán ki fogja vezetni a találgatások sötét útvesztőjéből. A temetési szertartás végeztével, mikor már mindenki haza távozott, Gyula úgy érezte, mintha lába gyökeret verne, ő nem tudott onnan távozni. Azt hitte, neki még tartozása van elhunyt pajtása irányában, s azt a tartozását akarta leróni.

Ott állott a sír előtt. A sírásó éppen behantolta a gödröt. S hogy munkájával végezett, Gyulát pillantásra se érdemesítve, hidegen állott odább.

Kellemes júniusi nap volt. Az égen csöndesen legelésztek a bárányszerű felhők s a földön némán bólintgattak az alvó ciprusok: a szellő alighogy érintette lombjukat kezével. Bizonyos ünnepélyes hangulat nyugodott az egész környék fölött, senki se merte megzavarni a halottak birodalmának kísérteti némaságát. Közbe dalos madár jött, rászállott egy-egy márványkeresztre, de nem merte dalra nyitni ajakát, inkább megcsattogtatta kicsi szárnyát, elröppent a temető szélén álló hatalmas fenyőre s ott, a túlombok rejtekében, ott gyújtott rá egy-egy bánatos dallamra. Mintha tudta volna, hogy temetőben van.

A nap már hanyatlóban volt, sugarai fénykoszorúval övezték a nagykeresztben függő Üdvözítőnek

lehajtott fejét s egy sugár a szomorúfűz lombosára mögött Losonczi Horváth Gyulához is tévedt. Megakadt a szeme táján és erősebben kezdett nyomban ragyogni, egy csöpp fogta föl azt a sugarat: a fiú könnyezett.

Kisírta a maga bánatát. Ha nem volt szabad garasaival részt venni az osztály gyászában, a könyezéstől senki el nem tilthatta. S az egyszer tanuk nélkül szabad folyást engedett azoknak.

Pedig látták. Ott voltak a bokrok mögött a tanuk. Darabig csak lesték, mit művel Gyula, hanem végül megsokallották könyeit, kirontottak Zsigárdy Béni vezetése mellett.

— Mit keressz itt, te áruló? — támadtak Losonczi Horváthra — te, te még meg is mered siratni társunkat? El veled, te spiczli, te spión, te, te német!

Fenyegető mozdulatokat tettek, hogy akár nyomban rávetik magukat. S Gyulának nem volt más választása, mint menekülni földühödött társai elől. Útközben azonban szüntelen azt kérdezte, mikor volt ő áruló, mikor vádolt ő be valakit? saját szívéből kérdezte azt, s az őszinte feleletet adott rá. Azt válaszolta, hogy:

— Soha.

Ez volt szegény Gyulának vigasztalása. A tiszta lélekismeret, nemes öntudat vértette föl társainak igazságtalanságai ellenében. Békén tűrte sorsát,

hiszen majd eljön még az ideje, hogy belátják óriási tévedésüket s akkor bizonyosan meg fogják követni.

A fonál kezében volt, tudta, hogy iskolatársai előtt ő csak árulószámba megy, de miért? mi okból? arról csak sejtelve se volt.

Megérkezett a vakáció. A fiúk elbucszúztak egymástól, csak Losonczi Horváth Gyulától nem bucsúzott senki. Hanem ő is hazament, hazament, hogy számot adjon övéinek egy hosszú esztendőnek sokféle munkálkodásáról.

Mindenki meg volt vele elégedve, csak Császár János bácsi nem. A tanító ujjongott örömeiben a szép bizonyítvány láttára, a leányasszony mamáknak feszült a ruha a mellükön, hogy nevelt fiuk olyan derék gyerek. Csak az öreg Császár bácsi morgott egyet a bajuszába s szopta erősebben a pipáját, mikor Gyula a lefolyt esztendőről egyet-mást elmesélt. Így például, mikor megemlíttette, hogy János bácsinak van Pápán egy nagyúr ismerőse, ki igen szépen emlékezett meg róla s annak a jóismeretségnek köszönheti egyúttal, hogy kitartja mindennap ebédrel, arra az öreg Császár János bolondmódra kezdte rázni a fejét.

— Nem sokat tanultam, hanem azért nem téssz lóvá, édes öcsém — szólalt meg végtére szinte kisérteti komolysággal.

— De ha egyszer mondom, hogy úgy van — erősítette a fiú — egészen úgy kérdezte, tisztelem-e a császárt?

— És te mit mondtál rá? — dobbantott az öreg mérgesen egyik lábával.

— Azt, hogy nem tisztelem, hanem szeretem. Minden szavát megtartom, minekutána meg esküdtem rá.

— Kitekerem a nyakadat, kölyök! — ordította el magát kikelve egészen a formájából Császár János s Gyula nem tudott hamarjában okosabbat tenni, mint elmenekülni a hely színéről; mert ha a mérges öregnek most véletlen a kezeügyébe talál kerülni, szentül megroppantja, ha ugyan fenyegetését szóról szóra nem találná még beváltani.

Az egészből pedig csak azt az üdvösséges tanúságot vonhatta le magának, hogy Császár János sincsen teljesen megelégedve vele. S minden keserősége között talán ez fájt neki legjobban, mert ő az öreget végtelenül szerette, becsülte, s hozzá volt szokva, hogy minden szavát szentírásnak tekintse.

A második esztendő alig hozott változást Gyula életébe, ugyanazok majdnem a tanárai, a régiek iskolatársai — a tanárok dicsérik, iskolatársai gyűlölik, Miczi pedig vigasztalja. Csak a kötelesék Miskája nőtt ki már a vánkosból; föl is hagyott a szüntelen való ordításokkal, s végtelenül ragasz-

kodik derék dajkájához, Losonczi Horváth Gyulához.

A harmadik esztendő mindazáltal fordított egyet a dolgon. De, nemhogy jobbra változtatta volna Gyula sorsát, hanem éppen ellenkezőleg, elviselhetlenebbé tette azt.

Ki írja le a szegény fiú meglepetését, mikor év elején bekopogtatott Raabékhoz, nyomban azzal a hírrrel lepték meg, hogy Miczi nincs a háznál: atyja érte jött s elvitte magával Kőszegre. Gyula el sem akarta hinni, dehogy tudta ő Raabék házát Miczi nélkül elképzelni. Olyan volt az a lány, mint a nap-sugár künn a szabad természetben: az kelti életre a virágokat, nélküle nincs élet, nincsen boldogság, Miczi volt tulajdonképpen a háznak életető eleme, ő volt Gyulának kisgyermek létére egyetlen bizalmas barátja, jóakaró pártfogója. És most hiába keresi, elvesztette, bizony talán örökre elvesztette.

A fiú titkolni próbálta a váratlan veszteség fölötti levertségét, hanem hasztalan. Mintha kicserélték volna, árnyék gyanánt imbolygott az iskolába, iskolából haza, onnan ki az utcára, játékterekre és így tovább: sehol se találta helyét. Ha bántották, nem törődött vele, minden hidegen hagyta, akárcsak ki lett volna cserélve. Miczi magával vitte szegény fiúnak utolsó örömét, végső vigaszát. Társai s az emberek mind mind olyan idegenek voltak rá nézve,

hiszen tudta, hogy nem találkozik közöttük csak egyetlen egy is, ki őt szeretni tudná.

Ekkor történt, hogy Raab Fölöp fölmondta neki az ebédeket. Azt hozta föl okul, hogy Miczi eltávozáván, nincsen már szüské a fiúra. Elég könyörületességet gyakorolt vele mindezeideig, tessék jövőre más házaknál is megpróbálnia, mindaddig azonban, míg magáról végleg nem gondoskodott, addig hajlandó még neki ebédet teremteni.

Csak éppen ez kellett. Gyula el volt keseredve.

Ilyen lelkiállapotban ért ki a játéktérre, hol társai éppen labdázáshoz fogtak. Mikor megpillantották, valaki elkiáltotta magát:

— Ni! ott jön az osztrák spion!

Gyula jól látta: Zsigárdy Béni volt, az ő kérése ellenfele s az egyszer fölforrott benne valami. A fiú nagyon jól tudta már, mit jelent az a titulus, hiszen ha valakit abban az időben le akartak alázni, ha valakire bélyeget szándékoztak sütni, ha valakit lehetetlenné akartak tenni a társaságokban, akkor azt mondták el róla, hogy:

— Schwarzgelb... osztrák kém, spion.

S a ki az ellen nem védekezett, azt már föl se rugta senki az utcán. Nem csuda tehát, ha a különben szelidlelkű Losonczi Horváth Gyulából is kitört az indulat. Hogy merik őt annyira letenni! osztrák kémnek nevezni, hiszen van ő olyan magyar,

talán különb, mint bármelyik más társai közül. Nem vétkezett ő még soha hazája ellen, mint annyian mások tették, kik a hazának azzal gondoltak szolgálatot tehetni, hogy szántszándékkal dobták sutba könyveiket s csupa virtuskodásból buták maradtak. Azután eszébe jutott a sok lealáztatás, mely három év óta szüntelenül osztályrésze volt, eszébe jutott mennyit túrt, mennyit szenvedett ártatlanul s lelke föllázadt ellene, önérzetesen emelte meg fejét, hogy végre valahára leszámoljon ellenfeleivel.

Oda állott Zsigárdy elé s remegő hangon kérdé:

— Mondd még egyszer, hogy osztrák, hogy spion vagyok.

— Mondom is. Százszor még, ha kell. Te osztrák, te Bach-huszár-spion, te spiczli...

Tovább nem tudta folytatni, mert Gyula megragadta. Emberfölköti erő lakott abban a pillanatban a fiúban, a harag és düh megacézta karjait, pillanat s úgy földhöz teremtette ellenfelét, csak úgy nyekkent. Ott azután pofozni kezdte, de irgalmatlanul. Ha társai ki nem mentik Zsigárdyt körmei közül, hát talán meg is fojtja.

Dühében nem tudta, mit csinál.

A dolognak utókövetkezményei is voltak a tanári kar előtt, hol Losonczy Horváth Gyula hatalmas dorgálásban részesült, de Zsigárdy Béni is kikapta

a maga részét. Értesült a dolog felől a «Bezirks-hauptmann» úr is, ki nem volt más, mint Raab Fülöp. Az egyszer nem akart ugyan a tanári kar jogkörébe avatkozni, de jövőre kilátásba helyezte, hogy valahányszor a diákok között olyan ügy adja elő magát, mely a császár tekintélyét s az ő dicső kormányzatát csak legtávolabbról is érintené, pláne sértené, akkor ő ront majd az intézetre, még pedig zsandárokkal. Másnap pedig, mikor Gyula beállított hozzá az ebéd szokott órájában, egyszer csak azt veszi észre, hogy Raab Fülöp úr melléje kerülve egyszerűen karjaiba zárja.

— Derék gyerek vagy, fiam — mondta igazi bensőséggel — látom, fog rajtad az én nevelésem. Köszönöm, szívből köszönöm, hogy tegnap azzal a rebellis fráterrel szemben megvédted a császárnak tekintélyét. Úgy van fiam, mi schwarczgelbek vagyunk és büszkén hirdetjük mindenütt és mindenkor, hogy hű alattvalói leszünk mindig Ő Felségének, az osztrák császárnak.

Gyula körül forgott a szoba. Szerencsére, hogy ott pihent Raab úrnak széles kebelén, mert különben szentül elvágja magát, annyira megijedt attól, mit az az ember most mondott. Pillanat alatt leesett a hályog mind a két szeméről. Most tudta csak, miért volt ő páriája mindig az iskolának, miért huzództak tőle, miért szekálták, üldözték; balsorsa egy

megcsontosodott osztráknak, illetve Bach-huszárnak házába vezette, attól mert könyöradományt elfogadni, kit a városban szerte gyűlöltek s kinek vaskarja alatt az egész kerület néma sóhajtozással nyögött. Hangosabban nem mert senki elkeseredésének kifejezést adni, azért mondta a kötelesné :

— Ne szólj szám, nem fáj fejem.

Az ifjúságnak mindazáltal kevesebb veszteni valója volt, azért hangosabban is mert kifejezést adni elégtelenségének. De mert a kerületi főnök úrnak véteni mégis alig tudtak, azért minden ellen fordultak, mi vele csak legkisebb összefüggésben állott. Így vitték át a Raab Fülöp iránt érzett gyűlöletüket és megvetésüket Losonczi Horváth Gyulára is. Azért nevezték kémnek, osztrák spionnak és a többi és a többi.

Gyula tisztán látott már mindent s hogy ez új világítás mellett pillantott vissza a multba, földidézven megannyi keserű emlékét, úgy találta, hogy az érző szíven vert sebek nem sajognak már annyira s szinte boldoggá tette a tudat, hogy társai nem őt, nem az embert vetették meg benne, hanem csak Raabnak tanítványát, egy gyűlölt rendszernek esetleg leendő csatlósát.

Szive hevesebben dobogott. Igazat adott társainak, a honfiúi lelkesedés vezette őket tévútra ítéltükben és cselekvésükben ; az ő helyükben, ki tudja,

nem-e ő is úgy jár el egy másikkal szemben. Igazat adott Császár Jánosnak is, mikor rajta be akarta váltani a fenyegetését; az öreg tisztábban látott, mint ő a tapasztalatlan gyermek, de a tiszta látás a lelkes honvédnél elhirtelenkedett ítélettel párosult, azért akarta ártatlanul bár, kitekernie a nyakát.

A fiút töprengéséből Raab Fülöp hangja térítette magához.

— Nem tudom, mivel jutalmazzalak meg, fiam — vette föl a szót, hogy karjaiból kiszabadította — hanem jut eszembe, azt mondtam, keress magadnak más házaknál ellátást jövőre, most azonban visszaveszem szavamat. Nem, fiam, csak azért se mégy te házról-házra koldulni. Az én házam lesz ezentúl is otthonod, úgy sincs gyermekem, fiamnak fogadlak jövőre.

Gyula, egy szó kevés, de annyival se köszönte meg Raab Fülöpnek irányában tanúsított jóindulatát. Zavartan állott a járási főnök előtt. Hanem utóbbi nem is várt köszönetet, a fiú zavarát a hálás meghatottság pillanatnyi elfogódásának tulajdonította. Időt akart neki engedni, hogy magához térjen, megfordult egyszerően és szó nélkül távozott.

Gyula az iszonyat kifejezésével tekintetében nézett utána. Fejében főttek, forrtak a gondolatok. Majd meg keserű mosoly ült ki ajakára s inkább a fogai között, mint hangosan mormogta:

— A te fiad? soha az életben!

Nagy elhatározás fogamzott meg agyában. Törjék, szakadjon bár, vagy történjék akármi, gondolta magában, de ő azzal az emberrel szakít, be fogja bizonyítani társainak napnál is világosabban fogja bebizonyítani, hogy őt félreismerték, ártatlanul keserítették, üldözték. Meg fogja mutatni a világnak, hogy az ő ereiben is honfivér csörgedez, csak azért is megmutatja, hogy hű, igaz magyar.

Azzal a szándékkal hagyta el Raab Fülöp házát, hogy soha be nem teszi többé lábát abba. Keres magának más kosztos házakat s ha úgy kell napnap után összekoldulnia élelmét, még akkor se fog rászorulni annak az embernek a kegyelemfalatjára, ki magyar szülött létére büszkén hirdeti, hogy fekete-sárga s belőle is hazaárulót akar nevelni.

Az utcán Zsigárdy Bénivel találkozott. Mint kérelhetetlen ellenfelét eddig ő is gyűlölte, kerülte, most azonban egyenesen feléje tartott: régi számadást akart kiegyenlíteni vele: bocsánatot szándékozott kérni attól, ki éppen őt bántotta, üldözte mindig.

— Bocsáss meg, Béni — kezdte Gyula mondókáját — félreismertelek.

A megszólított első pillanatra egészen elhült, csak nézte mereven társát, a nélkül, hogy választ tudott volna adni.

— De ti is félreismertetek engem — folytatta Gyula megindító hangon.

— Oh! — tört ki a másik gunyos hahotára gyujtva — ne félj, én ismertelek, nagyon jól ismeretek.

— És minek ismertetek?

Béni megint csak gunyos hahotával felelt.

— Ti azt gondoltátok, ugyebár, hogy eladtam magamat hazám ellenségének, hogy áruló, nyomorult gazember vagyok — s mikor arra választ nem kapott, szenvedélyesen folytatta — nos hát én befogom nektek bizonyítani az ellenkezőt.

— Te? már mint te? Kutyától telik-e más, mint ebugatás?

— Megmutatom, hogy telik. Pár hét múlva más-ként fogtok gondolkozni felőlem. Csak egyre kérnék, kedves Bénim, légy segélyemre, hogy a városban másutt is számíthassak könyöradományra. Ládd-e, szegény fiú vagyok, a mentőszálat eleresztem, de ha nem nyújtja más karját, hát bizonyosan elbukom. A hol csak ismernek, idegenkednek tőlem, jól tudom, hogy legtöbb helyen hiába kopogtatnék, azért járj elől jó példával. Atyád, tudom, gazdag, kérd meg, csak egy ebédet adjon hetenkint s akkor bizton tudom, mások is könyörülő szívvel lesznek irányomban.

— Fogd be a szádat! — tört ki haragosan Zsi-

gárdy Béni, miután már alig győzte végig hallgatni Gyula panaszos rimánkodását. — Ismerlek kigyó! azzal szeretnél port hinteni a világ szemébe. No de én is ott leszek. Ha osztráknak szegődtél, edd az osztrák kenyeret. Magyaránál nincs számodra irgalom, én teszek róla, hogy ne legyen sehol.

Sietve távozott mellőle s Gyula elborult szemmel nézett utána. Szive tele volt, csordultig tele. Őt tehát nem akarják megérteni már a világon. Minden gonosztevőnek megengedik, hogy védje magát, csak neki nincs jussa a védelemhez, mert ha megkísérli, szemközt nevetik, azzal igazolják az elkövetett igazságtalanságot. Tekintetét az ég felé emelte, néma megadás lakott ugyan benne, de az a megadás mégis mintha keserű vádra fakadt volna:

— Mit vétettem én, Istenem, hogy annyira sujtasz? Nem szabad már örülnöm az életben sohasem?

Az őszi szellő zizegve csörrent meg az udvarfák lombja között, a föltett kérdésre senki választ nem adott.

De hátha mindenki nem Zsigárdy Béni? Hátha másoknak nem kőből faragta szivét az Úristen? Azt gondolta, megpróbálja, talán meg tud valakit őszinte szavával győzni, talán könyörületre tud valakit indítani irányában.

Hanem Zsigárdy Béninek igaza volt, ő nem szá-

míthatott irgalomra már senkinél. Hiába járt házról-házra, hasztalan kopogtatott megannyi ajtón, itt ismerték s elutasították, ott nem ismerték s második, harmadik nap vonták vissza ígéretüket.

Losonczi Horváth Gyula tényleg nem tudta, mit miveljen, mihez fogjon? Más pályát válasszon? De mikor az iskola második mindennapi kenyere volt. Elmenjen idegen városba, ugyan mit szólna hozzá az ő két nevelő anyja, kik úgy csüngtek rajta, mint a szerető édes anyák egyetlen magzatukon? S a mellett különös édes érzés támadt egyszerre szívében, lelkét büszke dacz töltötte el hirtelen, most már csak azért sem akart gyáván meghátrálni, dacolni akart társaival, dacolni mindenkivel, az egész világgal. Mint a kicsi virág farkasszemet néz a dörgő éggel, úgy akart ő is farkasszemet nézni minden megaláztatással. A virág tudja, hogy az égiháború elvonul, az égen foszlányokra szakad a sok fenyegető felhő s a mögül ismét kikandikál majd a napsugár, úgy tudta Gyula is, hogy megpróbáltatása nem tart örökké, eljő majd az idő, mikor ellenségei megszégyenülve fogják verni a mellüket, talán el is jön egyik-másik majd hozzája a kéréssel:

— Vétkeztem, hibáztam, barátom bocsáss meg!
S az lesz majd életének legszebb napja.

Gyula tehát helyén maradt. Ette az osztrák érzés

kenyerét, hogy megmutassa, mint lehet a mellett igaz hazafinak megmaradni. Gáncs elég érte, de jelleme olyan volt most már, mint a fényesre csiszolt márvány, melyet sem kalapács, sem golyó nem fog. Megmaradt szerénynek másokkal szemben, de hideg büszkeség jellemezte a támadások fölfogásában és elhárításában.

Igy mult el két-három esztendő. Azok meghozták a honfiremények új föltámadását; megjött az októberi diploma, a februári pátens. A nemzet fölélegzett, mint a fogoly madár pillanatra megcsatogtatta szárnyait, hanem csak azért, hogy nyírott szárnyaival ismét porba hulljon. Megjött az elnyomatás második korszaka s az a csalódott remények romjai fölött keserűbbnek, elviselhetetlenebbnek tetszett talán még, mint az első. A fogoly oroszlán bontogatni kezdte kötelékeit, de mert azok végkép elszakadni még sem akartak, az milliókat elkесerített.

De meg voltak az elkeseredésnek is a maga derült napjai. Könnyebb volt mindjárt minden magyar ember szívének, ha a régi rendszer lovagjait apró csipkésekkel boszantotta. S tettek, következtek el olyan dolgokat, melyet máskor gyerekségeknek is beillenek, most azonban tekintetbe véve a körülményeket, mégis virtus számba mentek.

Igy például egy szép tavaszi napon összeröffen-

tek a pápai kofák. Raab Fülöp ment végig a piacon. Máskor rendesen messziről kitérték már neki az emberek, hanem most valóságos néparadat tódult utána. A csizmadiák hagyták a munkába vett csizmát fél csizmának lenni, a korcsmárosok megfeledkeztek róla, hogy vendégeik itczéket kértek, valamennyien kitódultak az utcára. Kiváncsiak voltak egytől-egyig a csodára, mely odakünn végbe-megy. A tömeg, mely Raab urat kísérte, vihogott, nevetett, mintha bizony fizetést kapott volna érte. A jó járási főnök úr hasztalan fordult vissza s szólította föl oszlásra a sokaságot, két szemének haragos villámaintól az egyszer senki sem akart reszketni, inkább annál jobban kaczagott, hahotázott kicsitől nagyig mindenki.

Raab Fülöp zsandárokért küldött, azokkal akarta szétveretni a sokaságot, mely szerinte folytonos gyülekezésével már-már veszélyes jelleget kezdett ölteni. Aztán nem is tudta, vajjon józan emberekkel van-e dolga, mert hát olyan vigyorgást, a melyet azok megcselekedtek, olyat nem evett még józan emberektől teljes életében.

A zsandárok megérkeztek, de mielőtt még a tömegre vetették volna magukat, előbb figyelmeztették Raab urat valamire. A járási főnök úr pedig erre nem átalotta az utca közepén lehuzni felöltőjét s azt mint a csődület okozóját alapos vizs-

gálat tárgyává tenni. S uramfia! a háta közepén czédulát talált, melyre hatalmas betűkkel ez vala írva:

«Éljen a független Magyarország!»

Két szeme kidülled, úgy mered arra az ártatlan papirdarabra, arcza kékül-zöldül, a mint benne a harag, méreg és düh váltakozik s végre szenvedélyes dühösséggel tör ki:

— Gazemberek! Fölakasztatlak mind, ti nyomorult rebellisek, felségsértők!

A tömeg még egyet vihog s utána, mintha a föld nyelné el czakompak. Úgy eltűnik valamennyi, hogy köd előttem, köd utánam, csak a járási főnök úr toporzéko! egy álló helyében a zsandárok előtt. Folyton azt hajtja, teremtsék elő, de egyszerre a lázadót, ki ő benne a császár tekintélyét annyira csuffá tette, mert ő nyomban karóra huzatja, kiszorítja a lelkét, ha száz istráng fogja is vissza bűnös testében.

A zsandárok hiszen nem lettek volna teljességgel a jó szándék útján, ők bizony megfogják, ha önkényt jelentkezik a kópé, ki azt a czédulát Raab úr hátára merészelte ragasztani, hanem hát az illető nem evett bolondgombát, hogy kilépjen az ismeretlenségnek mindent szépen eltakaráó éjjeléből. A zsandárok hasztalan próbáltak abba az éjjelbe világot gyujtani, az csak nem akart nekik sikerülni se-

hogyse. Vallatták Raab úr cselédeit, de azok el-
esküdtek testüket-lelküket, ha az a czédula még
a házban került a főnök úr hátára, kiket meg a
városból fogták vallatóra, azok meg éppen ellen-
kezőleg azt bizonyították, hogy igenis a házban
került a jószág Raab úr kabátjára, talán úgyis a
főnök úr maga ragasztotta oda, hogy így a várost
a legegyszerűbb és legártatlanabb úton-módon
bizonyossá tegye a benne titokban lappangó rebel-
lis honfiúi érzések felől.

Azokból a vallomásokból szóval senki nem lett
okosabb. Senkit nem lehetett bedutyizni, senkit
fölkasztani, szóval maradt minden a régiben.

Kivéve, hogy a városban megtudták, mivel
lehet Raab Fülöp urat megdühösíteni. Biztosan
ható szer volt az neki, akárcsak bikának a vörös
posztó. Csak azt kellett valahol olvasnia: «éljen a
független Magyarország», akkor azután toporzékolt
dühében, aznap nem lehetett vele okosan beszélni
már.

Pedig sokszor elolvashatta azt a mondatot. Majd
a kapuja hátán diszelgett az, majd a sétahelyén
tűnt neki szemébe, bele volt vésve a fák kérgébe,
az ülőpadok támlányaiba s a hányszor Raab úr
két szemét azon a rebillis frázison legeltette, min-
dig kezdte már környékezni a guta. Pápa és annak
kerülete az ő vaskeze alatt valóságos labanczczá

vált s ő büszke volt a «gut gesinnt» polgáira. Úgy is referált mindig a helytartónak, hogy az osztrák eszme itt legtermékenyebb talajra talált, a rebillis velleitásoknak pedig már réges-régtől fogva se hirők, se hamvuk. És most tessék! kerüljön meg Bécsből valami vén tábornok, vagy más arany-nyárrsal övezett Beamter, olvassa el azt az innen-onnan már jelszóvá vált felségsértő mondatot, akkor azután jó'czakát tekintély! Raab úrnak annyit hisznek jövőre majd Bécsben, mint a mennyi a körmük alatt feketélik, pedig az ugyan nem lenne sok, mert azok a tisztelt urak egyebet se tesznek Bécsben úgy is naphosszat, csak a körmüket tisztogatják, meg a fogukat piszkálják.

A kerületi főnök úr végtére egészen nekikese-redett. Még utcára lépni is röstelt, hiszen alig tett tíz-tizenöt lépést, úgy is megint mérgelődnie kell. Hej! csak ő tudna galléron ragadni egyszer egyet. Csak egyetlenegy gazembert tudna elcsipetni, bár akkora volna is, mint az ökle, hanem azt hát megtanítaná keztyübe dudálni. Megemlegetné az Úr Jézus Krisztust, annyi szent igaz.

És a véletlen úgy akarta, hogy elvégre teljesedjék a kerületi főnök úr vágya.

A városban egy szép napon mókust találtak. Fönn mászkált a házak tetején, valóságos mókusmódra vetette magát egyik fáról a másikra, úgy hogy

az ötven gyerek, kik kergették, csak félnapi erős vadászat után tudta elfogni. S hogy elfogták, nyakravalót vesznek észre az állaton. Szép piros selyemből készült, kék tintával megírva. Az írást betüzni kezdik s ime ki hitte volna! a mókus is azt a már híressé vált rebellis jelszót hordozta:

— Éljen a független Magyarország!

A dolog futó tűzként terjedt el a városban, úgy, hogy valami a csendőrök fülébe is elhatott s azok nyomban közbeléptek. No hiszen jaj lesz a mókus gazdájának. Kinyomozzák egyszerűen s a többi Raab Fülöp úrnak léssen majd a dolga, ő fogja tudni, mit műveljen az önmagáról megfélemedezett szerencsétlennel, ki még a mókus kravátlíján is forradalmi eszméket mer hirdetni. Jobb lett volna nem születnie, vagy pedig a mókus nyakát kitekerenie, mielőtt még fölnyakravalózta volna.

A város lakói szinte szorongó szívvel lesték, várták. Úristen, kire is csap le majd a ménkö. Hanem ki írja le kellemes meglepetésüket, mikor a vizsgálat során az derül ki, hogy a mókus senki másé, mint tekintetes Raab Fülöp úré. Lett mindjárt kacaj, hahota. Az egész városban mindenki csak a kerületi főnök fölött mulatott. Nem adták volna sokért a kitünő tréfát, mert hát nyilván megtréfálta valaki a feketesárga hivatalnokot. El lehetett képzelni, hogyan tipródott, ugrált és tombolt mérgé-

ben. Ő tartja kezében a karhatalomnak, majdnem az élet-halál fölötti döntő jognak üstökét s lám fél-esztendő óta akárcsak megkergültek volna a város-beliek, senki nem akar tartani tőle, mindenki csak belőle csinál bolondot — őt teszi lóvá.

Hanem az egyszer hát nyomon van. Tudja, ki volt a vakmerő. Azaz, ha bizonyosan nem is tudja, annyi értésére esett, hogy a gazember diák, tizenhat-tizenhétesztendő fiatal ember. Egy leányka látta, a mint napnyugtakor átvette magát a palánkon, betört a kertbe, a mókus ketreczét megnyitotta s a nyakravalót rákötve, szabadon eresztette.

Raab Fülöp úrnak se kellett több. Rátört az igazgatóra, rá a tanárookra, kerítsék elő a vakmerőt, mert ha nem, hát czifrább dolgok is következnek. S a tanári kar mit tehetett egyebet, már csak az intézet jó hírneve kedvéért is megindította a vizsgálatot.

Elsőben is fölszólították, jelentkezzék a gonosztevő önkényt, így még némi elnézésre is számíthat, mert ellenkező esetben megátalkodottsága terhelő körülménynek vétetik. S lappangása úgy se használ semmit, hiszen rá kerül a sor, ott lesz a tanú is, ki száz közül fölismeri a tettet.

Mikor az igazgató a tanut emlegette, halk morgás támadt a tanuló-ifjúság sorai között.

— Árulás! — szállott ajkról-ajkra.

— Ki az áruló? — kérdezte öt-tíz is egyszerre.

— Ki lenne más, mint a «schwarzgelb» — tört ki Zsigárdy Béniből az indulat; természetesen Losonczi Horváth Gyulát értette. — Az a leányka-história egyszerűen föltálat mese, Losonczi a spion, ő mászkál mindig a főnök házánál... csak ő láthatta... Tovább is akarta folytatni, hanem valaki megszólalt a háta mögött.

— Éppen itt jön.

— Hogy ki van kelve a formájából! — tette hozzá a másik.

— Bizonyára a lelkiismerete küzd bérencz jellemtelenségével.

Losonczi Horváth Gyula társainak tényleg igazuk volt, a fiú zavartan nézett maga elé, arcza bíborpiros volt, tekintete csüggedt, járása határozatlan. Épp az imént találkozott az intézet kapuja előtt az öreg Császár Jánossal, a lelkes honvéddel. Szekerén jött Pápára s mikor Gyula megismerte, odasietett hozzá, hogy köszöntse s egyetmást kérdezzen az otthonvalók felől. Hanem alig mondta ki a «jó napot», Császár János végig nézett rajta s gúnyosan mondá:

— Szép híreket hallok felőled, öcsém. Szegény ember vagyok, hanem a te fajtáddal szóba nem állok. Isten megáldjon, máskor mielőtt valamire meghiteznél, tanuld meg, mit tesz esküdni.

Belevágott ostorával a lovak közé, mintha azokon akarná kiadni a mérgét s a jó paripák vágatást vitték a szekeret. Császár János csak vissza se nézett. Pedig ha visszanéz és meglátja, mennyire megtörtén állott a faképnél hagyott fiú ott a maga helyén, ha olvasni tud tekintetében, akkor hát szentül visszafordul s ad neki egy-két vigasztaló szót. Hiszen a fájdalom, a mérhetlen keserűség még akkor is, ha megérdemlette valaki, még akkor is számot tarthat mások részvétre. Számot tarthatott volna Gyuláé is. Az a fiú, ki büszkén nézett ártatlansága tudatában farkasszemet elfogult társainak előítéletével s megvetésével, az az egyszerű embernek, Császár Jánosnak sujtó ítélete alatt összeroskadt.

Imbolygó léptekkel sietett föl a lépcsőkön. Nem tudta, mit csinál, csak keresztül furta magát tanuló társainak sűrű tömegén. Pillanatra azonban mégis magához tért. Valaki oldalba lökte s mintha azt hallotta volna a háta mögött:

— Szót se! különben Isten legyen neked kegyelmes.

Gyula önkénytelen visszafordult s tekintete Zsigárdi Béni haragtól villámló tekintetével találkozott. Hanem a helyett, hogy megijedt volna tőle, inkább büszkén hátraszegte nyakát s azt mondta:

— Most már csak azért is szólni fogok.

Nem várta be a választ, keresztül tört az utolsó sarokon is s berontott a tanácsterembe. Pár percz mulva mindenki tudta már, hogy Losonczi Horváth Gyula föladta magát. Azt vallotta, hogy ő kötötte a mókus nyakára a kérdéses szalagot s ő is szabadította ki ketreczéből.

A diákok ijedten néztek össze. Sokan hihetetlenül rázták a fejüket. Zsigárdy Béni pedig úgy elképedt, hogy olyan lett, mint a meszelt fal. Szó kevés, de annyi se került ajkára, mindenre el volt készülve, csak erre nem — szakasztott, mint a tanárok.

Tisztára meg voltak rőkönyödve valamennyien. Hogyan? egy Losonczi Horváth Gyula, az iskola első kitünője, a szelid, jó érzelmű fiú, az vetemedett volna erre a gaztetre? Lehetetlen

Pedig Gyula elmondta, hogyan volt az lehetséges. Nap-nap után megfordult Raab kertjében, a mókus is ismerte. Kileste az alkalmas pillanatot, szóval neki valóságos gyerekjáték számba ment az egész csíny, míg más megannyi akadályt lett volna kénytelen előbb elhárítani.

A tanárok, kik jóakarói voltak, kérdezték, miért tette? hogyan feledkezhetett meg annyira magáról, hiszen Raab jótevője volt, ki mindig kedvelte, szerette, hanem Gyulának egyetlen kérdésre se volt felelete. Feje zavart volt, füle zúgott s egyre

csak azt hajtotta, büntessék, a mint tetszik, mert hát annyi bizonyos, ő a bűnös.

Szembesítették a tanuval is. Kicsi tizenegy esztendőös lányka lehetett szőke fürtökkel, mosolygó piros ajkakkal. Hanem alighogy a vádlottat megpillantotta, megfagyott a mosoly ajakán s szenvedélyesen kiáltott föl:

— Nem ez az! Jól tudom, nem ez az!

Gyula hanyagul fordult a gyermek felé. Zavart tekintete csak azt vette ki, hogy gyerek áll előtte, bosszúság vett erőt rajta hirtelen, maga se tudta mit beszél, csak rá mordult a kis tanura.

— Fogd be a szádat, te cserfes, senki se szorul a te tanuskodásodra!

Erre a lányka szeme elborult, szőke fejecskéjét két kezébe temette s elkezdett sírni hangosan. Úgy elpityeredett, hogy fogóval se lehetett volna belőle szót is kihúzni többet. Mit volt tenni, el kellett távolítani a zokogó tanut. Főlöskéges volt úgy is. Hisz megvan a bűnös.

A tanári kar visszavonult határozat hozatalra s nemsokára kihirdették Losonczy Horváth Gyula előtt az ítéletet, melynek értelmében az intézetből kizáratik. Az igazgató maga meg volt indulva, mikor a szomorú határozatot a fiú tudomására hozta, ismerte az iskolából s egyúttal szerette is. De hát kénytelenek voltak vele, saját vallomása

alapján el kellett ítélniök, csak azután Raab úr meg is legyen még az ítélettel elégedve.

Gyulának lett volna legtöbb oka szomorúnak lennie, de őt hidegen hagyta minden. Az ő élete nem volt már élet, mások szedték a rózsát, neki csak a tövis jutott. Rég változtatott volna már rajta, de mindig ott látta lelki szemei előtt a két leányasszonyt, kik őt eddig szeretettel nevelték, kiknek benne volt talán minden reménységük s nem tudta szívére venni, hogy őket megszorítsa, keserítse. Sokszor volt már azon a ponton, hogy valami bolondságot kövessen el, hadd szakadjon egyszer vége annyi szenvedésének, hanem akkor hirtelen úgy vette észre, mintha négy szem nyugodnék rajta végtelen szemrehányással. Losonczy Erzsébetnek és Horváth Marinak szemrehányó tekintete volt. Gyula ilyenkor megrázkódott, kiverte fejéből a cifra kalandos terveket s hurczolta a keserű igát tovább.

Most azonban sokkal dultabb volt kedélyállapota, hogysem szülői eszébe jutottak volna. Rohant és cselekedett vakon, gondolat nélkül s mikor minden megtörtént, akárcsak száz mázsás kő esett volna le szívéről. Kihirdették előtte az ítéletet, mely őt földönfutóvá tette s ő mégis végteleenül megkönnyebbült. Először érezte magát boldognak annyi, de annyi idő óta.

Boszút állott önnönmagán, saját sorsán, boszút megannyi társán s az a boszú olyan édes, olyan végtelenül jóleső érzés volt.

Szilárd léptekkel távozott. Lenn iskolatársai fogadták, de nem mint máskor idegenkedéssel, gúnyos nevetéssel, suttogással, hanem hangos éljenriadalommal. Azt kellett volna látni, hogyan törték magukat, kik még az imént elkeseredett ellenségei voltak, hogyan törték magukat a keze után! Paroláztak, ölelkeztek vele, még könyekre is fakadt egyik-másik. Mintha bizony érezték volna valamennyien, hogy hosszú esztendők számtalan igazságtalanságait kellene kiengesztelniök abban az ünnepélyes pillanatban. Bizony csoda történt. De Gyulának mindez oly jól esett. Tudta, hogy egész jövője volt-e szeretetnyilvánításoknak az ára, de ha másodszor kellene választania, másodszor is odadobná jövőjét e szép perczekért cserébe.

Zsigárdy Béni azonban nem volt található sehol: az a fiú elpárolgott, akár a föld nyelte volna el, pedig ha valakinek, akkor Béninek lett volna legtöbb oka Gyulától bocsánatot esdeni. Ő volt a legkérelhetlenebb ellensége mindig.

Hanem észre se vették. Gyula megindult kötelesek felé s az egész diákság kísérte. Valóságos diadalmenet volt az útja hazáig. Mikor a Raab-ház előtt elmentek, önkénytelen pillantást vetett föl az

ablakra s ki írja le meglepetését! ott a kis Miczit pillantja meg. Hogyan, hát Miczi ismét itt van? S azután milyen furcsán viselkedik! Szomorú arcát hirtelen kötényébe rejti utána és zokogni kezd.

Ebben a pillanatban különös gyanu lopózik Gyula szívébe, gyanu, mely hangosan vádol és kínoz. Hiszen úgy is Miczi volt a tanú, kit ő szenvedélyes elvakultságában föl nem ismert s kivel szemben oly goromba sértést engedett meg magának, mikor annyira letorkolta. Persze, hogy elkezdet sírni, keservesen zokogni.

Első gondolata az volt a fiúnak, hogy föl siet hozzá s kérő, könyörgő, rimázkodó szóval kér a kedves gyermektől bocsánatot, hanem azután eszébe jutott, hogy neki abban a házban már semmi keresnivalója nincs, maga-magát tette lehetlenné abban.

Még egy pillantást vetett tehát az ablakra, az volt a búcsúzása s azután folytatta útját a többivel, jobban mondva a többiek szinte úgy vitték-ragadták magukkal.

Otthon a kötelesné nagy szemeket meregetett, mikor Gyulát a lelkes fiatalságtól körülvéve jönni látta. Nem akarta elhinni, hogy ez az ő diákját illeti, mert innen-onnan ő is kezdte már gazembernek tartani s ép azon töprengett, vajjon ne

mondja-e föl neki a szállást, mert osztrák spiont ő se tűr meg a házában. S lám tessék, hogy lelkesednek most mind azért a gyerekért! A kötelesné nem tudta magának megmagyarázni azt a különös hirtelen változást, hanem annyit átértett, hogy itt valaminek történnie kellett. Még pedig Gyulának nagyon kellett mutatnia a derékségét. Azért mikor belépett, első dolga volt megveregetni a vállát.

— Jól van, fiam, látom, derék gyerek vagy — tette hozzá ünnepélyesen.

— Nagyon derék — felelt Gyula — éppen az imént csaptak ki az iskolából.

A kötelesnében a vér is elhűlt arra a kijelentésre. Nem tudta, mit gondoljon a fiú felől: az egyszer hát iszonyú mód fölcsufolta: még az ő diákjai közül nem csaptak ki fialelket se. S most... lám... lám... A jó asszonyság hát őszintén kezdte már bánni, a miért a dicséretével imént olyan bőkezű volt a gonosz csont irányában.

Abban a pillanatban parasztember rontott a pítvar alá, félretuszkolt mindenkit útjából s egyenesen Losonczi Horváth Gyula felé tartott.

— Öcsém! édes öcsém! — kiáltott föl rimánkodó hangon kezét megragadva — tudom, ma nagyon, de igen nagyon megbántottalak, nem vagyok érdemes rá, hogy megbocsáss, csak azt engedd, hadd rázzam meg a kezedet.

— János bácsi! — kiáltott föl Gyula magán kívül örömében, miután Császár Jánost fölismerte s utána nyomban nyakába borult. Ő azt az embert miért, miért se, hanem végtelenül szerette s hogy most az öreg honvéd bocsánatot jó kérni, az meg éppen roppant zavarba hozta. Több, sokkal több volt a boldogságból, mint a mennyire álmában számítani mert volna. Azért borult szó nélkül az egyszerű ember nyakába.

— Tehát meg is bocsátasz, fiam?

— Meg-e! — kiáltott föl végre szóhoz jutva Gyula.

— Az Isten fizesse meg — tört ki a vén honvéd lelkesen — derék fiú vagy, neked hát nincsen párod a világon!

— Nincs ám — mordulta el magát háta mögött a kötelesné — éppen most csapták ki az iskolából. Derék, nagyon derék!

— Maga meg ne vásítsa a száját! — rontott Császár János egészen nekidühödve a kötelesnére úgy, hogy szegény asszony székhíján is csaknem leült — igenis, hogy kicsapták s éppen azért örülök neki annyira, mert kicsapták.

A kötelesné nem bírta fölfogni annak a logikának az értelmét, de Császár Jánossal se tartotta tanácsosnak kikezdeni, mert viselkedése a milyen csókatermeszetre vallott, utóvégre még komolyan

is nekitámad. Csak hallgatta, hogy mint kínálja a fiúnak a maga szekerét, elviszi haza, vagy a világ végére is ingyen, ha úgy tetszik, csak parancsoljon vele. No és Gyula arra kérte Császár Jánost, diák-társaival egyetemben, hagyják magára, hadd szedje össze kicsif a sütnivalóját. Mert hát ő most földön-futó, neki terveket kell szőnie a jövőjére nézve; hogy Pápán nem maradhat, az már valami természetes.

A kötelesné pitvara lassan csakugyan ürülni kezdett. Császár János nyitotta meg a költözködők sorát azzal a kikötéssel, hogy nemsokára újból beállít. Mikor azután a kicsapott diák teljesen magára maradt, odakönyökölt az asztalra s mereven nézett maga elé.

Most kezdte még csak komolyabban fölfogni válságos helyzetét. Mit csináljon? Hová forduljon? Hazamenni csöpp kedve se volt, Császár János bármint biztatta is előbb, mert ugyan mit csináljon odahaza? Naplopó legyen? Vagy számlálja a kis-asszonyamák könyeit, miket majd miatta elhullatnak? A szemét kiszégyenlené mellettük. S azután tanulmányait csak azért sem akarja megszakítani. Azt gondolta, elmegy más városba, másutt is vannak iskolák s azután ő már nagy diák, valahogy majd keresztül küzdi magát a hátralevő néhány esztendőn. Van Isten az égben, ki a szomorodot-

takat megvigasztalja s az üldözötteknek pártját fogja.

Észre se vette, hogy valaki belépett. Csak mikor az illető vállára tette kezét, akkor kapta föl ijedten a fejét. Megismerte: Zsigárdy Béni atyja volt, a neves fiskális.

— Jó napot, öcsém — szólalt meg résztvevő hangon — látom, szomorú vagy s ládd-e, én eljöttem, hogy megvigasztaljalak.

Gyula tétova tekintettel meredt a szólóra, hanem az folytatta:

— Először is hadd mondjam el, hogy bámulom ritka némes szivedet. Fiam mindent elmondott, töredelmesen bevallotta, hogy te az ő hibája miatt bűnhődöl: ő követte el azt a csinyt, mely miatt téged ma az iskolából kizártak. Ő sokat vétett ellened, üldözött, keserített, de most jóvá akarja tenni hibáját. Még ma elmegy az igazgatóhoz, hogy magát föladja, csak azt akarja tudni, meg tudnál-e neki bocsátani. Maga nem mert eljönni hozzád, engem küldött s én most mint atyja kérem fiam számára könyörgő szóval bocsánatodat. Nos, megengedsz neki? El tudod felejteni a multat?

A fiú fölemelte őszinte tekintetét s pillái alól két köny gördült ki, úgy mondotta a meghatottság remegő hangján:

— Elfeledtem már mindent.

Az ajtó megint megnyílt s azon Zsigárdy Béni rontott be. Se szólt, se beszélt, csak nyakába borult Gyulának. Mindketten sirtak s azok a könnyek elmosták egyszerre egy szomorú mult sok keserű emlékét.

Az öreg Zsigárdy némán nézte őket. Megilletődés vett rajta erőt. A két ifjú méltó volt egymásra: nemes szive van mindkettőnek. A prókátor büszke volt reájuk, akárcsak mind a kettő édes gyereke lett volna s hogy azt a gondolatot tovább fűzte, szép elhatározás érlelődött meg szívében.

— Jertek velem, fiaim — szólt hozzájuk, mikor egymás karjaiból kibontakoztak — úgy érzem, egyformán szeretlek, hadd viseljem hát egyformán gondotokat.

Kéznel fogta Gyulát s megindult vele. Béni szótlan követte őket, a kötelesné meg csak ámult-bámult. Császár János térítette magához ámulatából, ki azzal állított be hozzá:

— No merre van az én fiam? Hadd vigyem, hová akarja!

— Azt hát már nem viszi sehová, urambátyám — válaszolt az asszony — bolond szerencséje van annak s itt elmondta, hogy miként fogadta Gyulát Zsigárdy Béni a gazdag fiskális apai gondoskodásába, már a portékájáért is küldtek — mondom — tette hozzá — veszekedett bolond szerencséje van annak a kölyöknek.

Az öreg Zsigárdy pedig nem vette tréfára a dolgot, elintézte a mókushistóriát a kerületi főnök-nél s egy Zsigárdy szava Raab úr előtt is sokat nyomott a latban; a tanárok szépen visszavehették az ártatlan ellen hozott kicsapási szentenciájukat, Béninek valamelyes dorgálás jutott osztályrészül, azontul pedig csöndes békeség lakozott már az iskolában.

Losonczi Horváth Gyula nem volt az üldözött, lenézett diák többé, szerette, tisztelte, csodálta mindenki. Boldogságából csak egy hibázott — úgy szerette volna tudni, ha vajjon Miczi haragszik-e még rá. Ő megbántotta azt a jó gyermeket. Szívesen kért volna tőle bocsánatot, de hogyan? Raabék háza zárva volt előtte, illetve ő nem merte átlépni annak küszöbét többé. Hanem hiába is lépte volna, a leányka csak két napi tartózkodásra jött anyjával Pápára s mire Gyula megkövette volna, akkor már rég messze járt a tizedik határban valamerre.

Az öreg Zsigárdynak az volt a szándéka, hogy fiskálisokat nevel a gyermekekből. Mert hát szabaddabb levegő kezdett már lengedezni, mely komoly igyekezettel fujdogálta le lassan a sutba dobott Korpus jurisról másfél évtizednek sűrű porát, mint ha csak tudná, hogy innen-onnan megint szükség lesz a szabad Magyarország szabad törvényeire. Pedig, ha a soká vajudó hajnal meghasad, ha majd

diadalmi pompával emeli föl fejét a hosszú éjszakának méhéből a szabadság ragyogó napja, akkor tenger prókátor kell ismét, hogy legyen ki kard helyett immár paragrafusokkal védelmezze a némettel szemben a magyar ember ősi jussát.

V.

Kárbaveszett uniformis.

És csakugyan elmúlt az éjszaka. Lassan bár, de biztosan virradt. Egyszer azután mint a kilőtt rakéta, ott termett az égbolt teljes közepén a szabadság fényes üstököse, megcsóválta tüzes farkát s a sziporkák milliói hullottak belőle, lehullottak a szabadsághősök tengernyi elontott véréből megtermékenyített haza édes földjére s nyomukban mindenütt a hazafiúi öröm és lelkesedés virágai fakadtak.

Azokból a virágokból szedtek a kőszegi lányok is, hogy füzérbe kötve megkoszorúzzák vele a háromszinű magyar lobogót. Hosszú sorban vonultak a templomba s fehérben volt mindannyi, egyik szebb a másiknál; hanem legszebb volt mégis, ki a zászlót vitte, az imént megválasztott polgármesternek, Schäfer Andrásnak a leánya, Irma.

A ki látta, annak szeme ráfeledkezett. Arányos

termet, gömbölyű arcz; büszke a tartása, jóságos a tekintete; az ifjúság tavasza szinte gyermekded kedvességgel tükröződik egész lényén s mégis minden mozdulata a komoly méltóság bélyegét viseli magán. Az a fehér ruha oly szépen illett arczának természetes rózsáihoz, mint a lilium a csokor virágaihoz, ha abba belefoglalják.

Ünnepi méltósággal vonult a menet. A fehérbeöltözött leányok után a városi tanács következett, élén Sopron, Kőszeg, Ruszt és Kis-Marton szabad királyi városoknak, mint törvényhatóságoknak főispánjával kaposmérői Mérey Ákossal. Mellette Schäfer András a polgármester, mögöttük a főjegyző, jegyző, városkapitány, ügyész nemkülönben a többi hivatalnokok és tanácsosok. Elmentek valamennyien Istennek hálát adni, hogy megint a magyaré ez a haza, hogy a koronás király visszaadta a magyarnak mindazt, mit a nemzet Világosnál veszített.

A templom zsufolásig tömve volt s hogy az isteniszolgálat végén a kar elkezdte az «Isten áldd meg a magyart», önkénytelen lopózott az ének ajkról-ajkra, úgy hogy a végén már zúgó lelkesedéssel hangzott, hogy «Megbűnhődte már e nép a multat és jövődőt».

A templomból a tanácsterembe vonult mindenki, hol a főispán kenetteljes szavakkal méltatta a nap

fontosságát, a koronázás jelentőségét s egyúttal fölszólította szabad hazája szabad polgárait, hogy mint autonóm törvényhatóság, hagyományaikhoz hiven, önzetlenül dolgozzanak mindig a haza érdekében s nem önhasznukat szolgálva. Félre a visszavonással, mely századokon át bénította meg a jobb sorsra érdemes nemzet tetteirejét, szeressük egymást mint testvérek, osszuk meg egymással közös örömmünket, közös bánatunkat s akkor jöhet az ellenség: a pokol légióival is szembeszállunk s századok múlva a történelem lapjai arany betűkkel fogják hirdetni, mit tett a magyar, mire volt képes rövid pár évtized alatt.

Mikor a főispán a végén a királyt és hazát éltette, hát olyan dörgezelmes éljeneket cselekedtek ki utána, hogy a mozsárágyú szava beleveszett abba a hangos lelkesedésbe, pedig hát a városháza előtt közvetlen a kút mellett vagy öt-hat darab dördült el éppen. Szép volt a főispán beszéde, még annak is megtetszett, ki nem értette meg teljesen. Mikor a testvériséget emlegette, az emberek egymás nyakába borultak és sírtak meghatottságukban; majdnem szent esküvéssel fogadták, hogy száz esztendeig éljenek, de akkor se vesznek össze; inkább fölláldozzák egész vagyonukat a hazáért, hogy sem egyetlen garassal megkárosítsák. Mert hát olyan szép az az önzetlen hazafiság, olyan szép az a testvériség.

A polgármester éppen bátyjával, Rafaellal ölelkezett, mikor észrevette, hogy hosszú szünet állott be. A főispán berekesztette a törvényhatóság díszgyűlését s a jelenlevők szépen mehettek volna, de senki sem indult, mindenki azt gondolta, hogy a dolognak még más valami folytatása, vagy legalább is valami csattanósabb befejezése lesz. S itt gondolt egyet Schäfer András. Eleresztette Rafael nyakát s hangos szóval hirdette a zsibongó teremben egybegyűlt atyafiaknak:

— Hé! testvérek! Hallottátok? Senki se sajnáljon ma egy pohár bort a királynak és hazának egészségére üríteni.

— Hé! testvérek!

— Inni menjünk!

— Föl testvérek!

— A királyért és hazáért!

— Éljen! Polgártársak, inni! — hangzott össze vissza a teremben. A polgármester indítványa jóformán mindenkinek megtetszett. Hanem a mit a végén hirdetett, az meg éppen mód nélkül megtetszett vala mindennemű és rendű honfiaknak. Schäfer András szava azt harsogta ugyanis:

— Minden kontót a város fizet.

De már erre a jó kőszegiek frenetikus ordításokkal adtak kifejezést határtalan honfiúi lelkesedésüknek. Szüntelen a polgármestert éltették.

— Éljen Schäfer András!

— Éljen a polgármester! Éljen.

Bele lehetett volna siketülni.

Kaposméri Mérey Ákos hiába erőlködött, hogy gyenge szavával a zshivajban ismét és utoljára is a királyra és hazára terelje a figyelmet, azokat még egyszer megéljenezze, mielőtt távoznának. Eleget lármázott nekik, rajta no... még egy éljent hazánk apostoli királyára! Hanem hát kutya se hallgatott rája. Az önzetlen polgárok mind Schäfer Andrásnak dicséretét zengedezték.

S ha azok az emberek a pohár mellett is úgy handabandáznak reggelig, akkor aligha pár bevert fejbe nem kerül ezen mérhetlen testvéri szeretkezés. Hogy meg a város kasszája meggyőzi-e, mit ezek mindközönségesen megisznak, az meg éppen kényes kérdés. Pár hold erdőt bizonyosan ki kell majd vágatni az alkotmányos örömnek koczintásokban való megnyilatkozása kontójára. S azt a költséget a minisztérium is több mint bizonyos, hogy helybenhagyja az idén.

A tisztelt polgárok szétmentek valahára s percz alatt tudta már az egész város, hogy az egyszer szabad leszen az ivás. A csapszékek nyomban megteltek s a hangos vigasság majdnem fölvette valamennyit nyomban utána.

Az urak a bálházba vonultak bankettre. Azt is a

város kasszája állotta s jókedvben, tósziban ott sem vala hiány. Különösen kitett magáért a polgármester, ki egyszerű polgárember létere olyan talpraesett beszéd kíséretében ürítette poharát a királyra, hogy bátyja, Ráfael, akkora szemeket meregetett rája, mint az ökle. Dehogyan gondolta volna, hogy az ő öccsétől olyan is teljék. Járt ugyan iskolát valami négyet még a negyvenes évek elején, de hát ő is, már mint Ráfael, is végezett ugyanannyit, hanem azért ember legyen, ki belőle olyan szónoklatot kiköpeszszen. No de nem is vágyakozott szónoki sikerekre. Nem tudná minek. Nemrég töltötték be a városi hivatalokat, de neki eszéágában se volt egyikre is pályázni; az igaz, gondolni úgy se gondoltak rá, hanem gondolhattak volna: gazdagságra nincs hozzáfogható talán egész Kőszeg városában. Van három háza, nyolcz szőlője, pénze jó csomó a takaréokban s magánadósoknál annyi... no, de kinek mi köze hozzá. Ha az adóhivatalnok fülébe kerül, még utóvégre dupla adót vetne ki rája. Pedig hát abból nem eszik. Schäfer Ráfael egyszóval többre vitte, mint öccse a vagyonszerzés dolgában. Apjuk után egyformán örökölték ugyan, hanem András az ő posztósságával távolról se szerzett annyi ezret évenként a törzsvagyonhoz, mint Ráfael az ő pénzbeli manipulációival. Pár esztendő még s leánya

Matild a vidék első párthieja lesz, a miként hogy szépségre úgyis ott áll az elsők között. Mert hiába beszélnek az emberek a polgármester lányáról, Irmáról annyit, szép, szép, hiszen Schäfer-lány az is, de hát a szépség utóvégre izlés dolga s ő a tulajdon leányát, Matildot szebbnek találja. A fekete szemének, ében hajának nincsen párja, megjelenésében van valami fejedelmi s az okossága, azzal éppen keresztül fut a fél város asszony-népségének az eszén. Ha ma ott van a fehér ruhás lányok között, majd elvállott volna, nem különb-e Matild Irmánál.

De hát hol is volt?

Ni a polgármester éppen most hajol oda hozzá s szinte azt kérdi:

— Hát Tildi merre volt ma? Nem láttam.

— Föl nem foghatom — rázta fejét Ráfael — pedig tudtommal ő is készült az ünnepélyre. Két hétig varrták a ruháját.

— Talán csak nem történt baja?

— Isten tudja. Reggel legalább még olyan volt, mint a makk. Hitemre mondom, a dolog kezd nyugtalanítani, nyomban utána nézek.

És öcsce hiába tartóztatta. Kötéllel se lehetett volna visszafogni. Valami üzte, hajtotta hazafelé. Tudni akarta, mi történt a leányával, miért nem vett részt a mai magasztos ünnepségen.

Hanem hát Matildnak csöpp baja se volt. Éppen a fekete hajával babrált, mikor atyja belépett.

— Tildi, Tildi! — kezdte Schäfer Ráfael — de rossz fát tettél a tűzre, Tildikém.

A leány összevonta dús szemöldökeit s amúgy kelletlenül vetette oda:

— Nem tudnám mivel?

— Azzal, hogy hiányoztál a mai szép ünnepélyen. Hidd el, édes gyermekem — s itt megczirógatta a fiatal hölgy harmat arczát — hidd el, mindenkinek föltűnt a távolléted: mindenki csak azt kérdezte: hát a Tildi hol maradt?

— Otthon — vetette föl büszkén fejét a csinos leány.

— És miért, ha szabad kérdenem?

— Hát azért — biggyesztette föl piros ajkát Mathild.

— Ebből ugyan nem értek semmit — szólt kicsit türelmetlenül az apa — beszélj már egyszer okosan, Tildi, mi okod volt a távolmaradásra?

— Sok, nagyon sok — felelé durván Tildi.

— Kiváncsi volnék legalább egyre.

— Hogy ne legyen kíváncsi, hát megmondom — vette föl a szót bizonyos keserűséggel a haragos leány. — Egy Schäfer Tildi rég megszokta már, ha valahol megjelenik, hogy inkább az elsők között legyen, mintsem az utolsók között.

— S ma talán az utolsók között lettél volna? — kaczagott föl kedvetlenül Rafael.

— Hát nem Irma vitte a zászlót?

— De hiszen százan csak nem vihetik? És baj az, lelkem, ha tulajdon hugod is szerepel egyszer? Tudtommal mindig jó barátnék voltatok. Most kezdtek el irigykedni egymásra? Csak hallottad volna, mit a főispán úr ma mondott.

— Bánom is én, bármit mondott.

— De bizony bánhatod. Azt mondta, hogy szeressük egymást, mert csak úgy lesz boldog az ország, boldog a nemzet...

Matild gúnyosan föl kaczagott.

— És ugy-e — kérdezte keserű hangon — azért én is szeressem Irmát? szeressem, mert megaláz, meghajoljak előtte, mert ő a polgármester leánya s örüljek neki, mert én a semmi vagyok mellette, nemde édes apám?

Schäfer Ráfael arcát biborpirosra füstötte valami. Ki szeretett volna törni, hanem türtöztette magát.

— Gyerek! — kiáltott föl végre türelmetlenül — látom, asszony vagy te is, veled sem lehet okosan beszélni. Hanem majd beszélek anyáddal, jól tudom, az bolondít el téged is tisztára.

Otthagyta a durczás teremtetést s elment megkeresni anyját. Meg akarta kicsit leczkézteni, miért neveli oly félszegmódra a gyereket, miért kelti

föl az ártatlanban olyan hamar a nagyravágyás ördögét. Kereste az egész házban s végre is a kertben akadt rája. Nem teketóriázott sokat, kicsomagolta egyszerűen mindazt, a mi a szívéen feküdt. Schäfer Ráfaelné közbeszólt, kapálózott, mindent tett, hanem szóhoz sem juthatott, míg csak férje egészen ki nem beszélte magát. Úgy megmosta a nagyralátó fehérnépét, hogy tenyérenyi folt kevés, de annyit sem hagyott rajta szárazon. Csöpp csudálni való sincs tehát rajta, hogy Schäferné a gúnynak legkeserűbb levébe mártotta nyelvét, mikor végre szóhoz jutott.

— Jól van, no — kiáltott föl mérgesen — ha neked tetszik, nekem is tetszik. Nem panaszkodom többet, hogy az én uram az utolsó ember a városban.

— Az utolsó? — pattant föl Rafael — magyarázd ki magadat kicsit, asszony, hogyan érted azt, hogy én volnék az utolsó?

— Igenis, az utolsó vagy, mert semmi se vagy.

— Hát nem én vagyok a gazdag Schäfer Ráfael? Semmi az te neked?

— A pénz nem teszi az embereket.

— Mert hogy igenis, a pénz teszi őket — vágott vissza emelt fővel a férj — mert ha teszem pénzem nem volna, ki venné neked a szebbnél-szebb kalapokat? Ki teremtené elő a gazdag ruhá-

zatot, melyet rajtad úton-útfélen megbámulnak az emberek? ha nem volnék gazdag, ugyan meg-süvegelnének-e az utcán? Hallod-e asszony, én vagyok az első ember a városban.

— Azért láttalak ma az utolsó sorban, mikor a templomba vonultatok — a köpczös asszony keserűen föl kaczagott s úgy folytatta azután — hiszen ha te vagy az első ember, akkor miért tették meg öcsédet polgármesternek s miért nem téged?

— Mert jobban odavaló, mint én.

— Piha! S nem restelled azt bevallani? Nem restelled magad felől kiállítani, hogy szamar vagy?

— Azt éppen nem mondom — ütötte föl az orrát sértődve a férj — de hát vannak dolgok, melyek egyik embernek inkább valók, mint a másiknak. Teszem, hogy én polgármester létemre minden jött-ment embernek szolgálatára álljak, hogy az egész város helyett magam gondolkodjam s a végén mégis elhallgassam pár szájas ellenzéki ember tenger kifogását, hogy alázatos szolgálja legyek főispánnak, miniszternek... nem, asszony, abból nem lesz semmi, azt csak Andrássra bízom, hadd vesződjék vele öcsém. Ő rá jobban ráfér pár száz forint, én ezrekért se leszek bolondja senkinek.

— Mert nem is lehetsz — ellenkezett az asszony — mert nem is kellesz senkinek, a miként-

hogy a lányod se kellett ma, legfőlebb talán, hogy a zászló baklóját fogja, míg a lobogóval Irma begyeskedett a város előtt. Jól tette, esze volt a gyerekek, hogy olyan utolsó szerepre nem vállalkozott. Dicsérem az eszét.

— Ne légy már olyan rabiatus asszony, ha mondom — csitította Schäfer Ráfael a feleségét, ki tényleg egészen kizökkent már a csapásból — mit akarsz hát? legyen talán főispán, vagy miniszter?

— Koldusbirónak se tesznek meg — tört ki Schäferné dühösen — akkora embert se keríthetsz a városban, ki rád szavazna, mint az öklöm. Eredj ki az utcára, úton-útfélen hallhatod, «jó napot kívánok polgármester úr», «alázatos szolgája főjegyző vagy kapitány úr» és a többi. De ha melletted elhaladnak, még szerencse, hogy megbillentik a kalapjukat. Semmi vagy egyszóval s én annak a semminek a felesége.

Szeméhez vitte pepitakötényét, mintha könyeket vadászna ki a szeméből. És Schäfer Ráfael nem vallotta ki már tovább a mellett az asszony mellett. Főtt-forrott benne a méreg s dühében azt se tudta, mit beszél. Úgy mordulta el magát végtére kezét ökölre szorítva:

— No hát megmutatom, hogy leszek valami.

Sarkon fordult és kirentott az utcára. Nem tudta, merre tartson, mihez fogjon s az ilyen

bizonytalanság közepette mindig a korcsma a legjobb menedék. Bevette magát a legelsőbe s ott alaposan neki adta magát az ivásnak. Fizetett boldognak, boldogtalannak, úgy hogy az emberek összenéztek; nem tudták, mi lelte Schäfer Ráfaelt olyan egyszerre. Fukarságáról volt nevezetes városzerte s lám! most csak úgy szórja a bankót, mikor pedig fölösleges volna, hiszen a város állja úgylis azt a rengeteg sok itczét.

Aznap későn botorkált haza s mikor fölnézett az égre, azt tapasztalta, hogy a hold folyton bicze-reg az égboltozaton. Föl sem tudta fogni, mi lőhetette boldogtalant, hogy annyira megingott a tengelye. Bizonyosság okáért szóvá tette a dolgot. Mikor ugyanis a belváros hatalmas kapuján befordult, ott hol szent Jakab apostolnak kőből faragott szobra örködik a bejárat fölött, Schäfer Ráfaelnek úgy tűnt föl, mintha két apostol volna: egyik két lábnyira a földtől a falpárkányon, a másik lenn a terméskökövezeten. Botja is volt mindkettőnek s azután mozdulni úgy nem mozgult egyik is, a hogy már a kőből faragott szentek mozdulni nem szoktak.

Schäfer Ráfael először megállott; az a különös dolog a hold biczergésénél is jobban érdekelte. Erősen ránczba szedte a sütnivalóját, hanem hát az emlékezete világos tanuságot tett felőle, hogy itt

mindig csak egy Jakab támogatta a falat, nem pedig kettő. Mit csináljon? Azt csinálta, hogy elkezdte az elsőt két markával tapogatni. Hanem hát az valóságos kőből faragott szent Jakab volt Kőszeg várának egyik védszentje. Háromszáz esztendeje ott áll már azon a kőpárkányon a nélkül, hogy egyetlen egyszer is eszébe jutott volna onnan leszállani. A második került most már sorra, hanem Schäfer Ráfael alighogy erősebben kezdte volna markolni a szakállát, hát elmordulta magát:

— Menjen az úr a maga útjára s hagyjon engem szépen békében!

Schäfer Ráfael, csak Isten őrizte, hogy el nem vágta magát ijedtében. Csak úgy találomra vakantotta el magát:

— Hát... hát... te nem vagy a szent Jakab?

— Én a Schiefer Jakab vagyok, az éjjeli bakter — volt a válasz.

— No ez derék! — ütött homlokára Ráfael úr — hát te vagy a bakter, igazán? pedig én azt hittem, hunczut legyen a nevem, ha nem azt hittem...

— Menjen az úr útjára s hagyjon engem békében — szólt a bakter.

— Jól van, fiam, no, úgyis megyek egyszerre, hanem előbb szivességre kérlek. Nem mondanád meg, mi lötte a holdat, hogy folyton izeg-mozog? Nézd csak, ehun la, megint egyet fordul.

— Fordul az úr esze! — tört ki boszusan az éjjeli őr — menjen haza s feküdjék le, legjobb lesz.

— Te gazember! — ordított föl hirtelen haragra gerjedve a mi emberünk — te mersz velem így beszélni, velem egy Schäfer Ráfaellel? Mondod meg mindjárt, miért s mióta mozog a hold?

Hanem a bakter biz' nem mondta, inkább hangoz hahotára gyujtva neki eredt az utcának: hosszában kaczagta végig, csak úgy harsogott bele a belváros. Schäfer Ráfael pedig tehetetlen dühvel fenyegetett két öklével utána.

— Megállj te nyomorult! — rikácsolta magánkívül — holnap majd számolunk.

Vele, ő vele, egy Schäfer Ráfaellal így bánni! Az mégis csak rettentő gyalázat. Hiszen ha nem ismerné, vagy legalább nem mondta volna meg neki a nevét, akkor hát még hagyján, hanem így? Hogy azokból a csillagokból nem tud mindjárt valami nagyobb fajta meteor lenyargalni s fejbe-kólintani minden ilyen nyomorult frátert, ki a város előkelő embereivel csak amolyan se teszem, se veszem formán bánik, őket vérig sérti s a végén még megkaczagja. Rendőrnek persze közel-távol se hire, se hamva. A kapitány kiadta napiparancsban, hogy az éjszaka a visszaállított alkotmány nagyobb dicsőségére semmiféle gazembert el ne

fogjanak, részeg emberre se lessenek, mi más szavakkal annyit jelentett, «eredjetek csak s igyatok ti is szépen a város kontójára. Ha leszopjátok magatokat, az se baj».

Ilyetén körülmények között Schäfer Ráfael nem tehetett okosabbat, minthogy a boszut másnapra halasztva, iszonyú mérgét magába temesse egyelőre, azonközben pedig a megkezdett úton csöndesen botorkáljon hazafelé.

A fejében mindazáltal főttek, forrtak a gondolatok. Eszébe jutott, mit mondott neki a felesége aznap délután.

— Koldusbirónak se tesznek meg... Ha melletted elhaladnak, még szerencse, ha megbillentik a kalapjukat.

Az ám! a kutya bakterje még azt se billentette meg. Még utóvégre meg kell érnie, hogy annak a neszes asszonynak lesz igazsága. Őt, mint a példa mutatja, tényleg nem respektálják már a városban, ő minden gazdagsága mellett csak egy nagy semmi, kivel még a bakter is mer gorombáskodni. S a legkeservesebb a dologban még az, hogy semmi jussa a gazembernek kitekerni a nyakát. Ha most teszem ő volna a polgármester, másnap reggel menten kidobhatja hivatalából s mehetne koldulni a nyomorult, ha rendőrkapitány volna, hát elzáratná egy hónapra s a kutya se ugatna utána. Hanem

így, mert ő semmi, így legföllebb csak panaszsra mehet ellene s akkor is nagy kérdés, vajjon nem-e annak a léhűtőnek adnak igazat, hiszen egy tanú kevés, hanem annyit se tud kiállítani ellene. Letagadhat mindent a nyomorult.

Schäfer Ráfael el volt keseredve. Belátta, hogy tennie kell valamit. Tenni pedig az egyszer csak úgy lehet valamit, ha valami állásra, vagy tisztségre tesz szert a városban. Az nyilván emelné a tekintélyét, akkor hiszen fogához verné az olyan hepciás fráter minden szavát, mielőtt még kieresztené, mert hát jól tudná, hogy az istennyila menten leütne a bundájára; ha pedig arra leüt, akkor hiszen a bélését is megkeresné.

Délután még csak amolyan gondolomformán, jobban mondva bolondformán vetette oda az aszszonynak, hogy hát igenis, lesz belőle valami, csak azért is megmutatja, hogy lesz s lám most máris ott látja a szomorú kényszerűséget szeme előtt, nincs más választása, neki hivatalra, tekintélyre kell törekednie a városban, hogy ember legyen belőle.

De hát hogyan fogjon hozzá? Hogyan? Hát akárhogyan, hanem azért törik, szakad, esküdjék bár minden össze ellene, ő megmutatja, meg fogja mutatni, hogy úra marad szavának.

Azzal a gondolattal feküdt, azzal álmodott s

azzal is kelt. Reggel azután legelső dolga volt öcscséhez bekopogtatni. Előadta neki annak rendje és módja szerint a történeteket s abból azt az üdvösséges tanulságot vonta le magának, hogy őt kevésbé tisztelik, mert az utolsó tisztújításon nem tették meg semminek.

— Lárifári — pattant föl András, ki különben szókimondó oldaláról volt ismeretes, mely miatt sokan gorombának is tartották — abból csak az az üdvösséges tanulság, hogy be voltál rugva, Ráfael.

— András! — tört ki a szék támláját megragadva Ráfael.

— Csak csöndesen, bátyám, no — csitította bátyját a polgármester — magunk között vagyunk s itt megjárja az őszinteség. Sokat hörpentettél a jóból, annyi az egész; azért biczergett a hold az égen s hogy az éjjeli bakter veled szóba nem állott, az valami természetes. Benne van az előírásban, hogy a részeg emberekkel ne sokat közösködjék, arra valók a drabantok, hogy azok igazítsák útba őket. Ezért még csak meg se róhatom. Hanem mi az állást illeti...

Ráfael éppen replikázni készült, de hogy öcscse az állásokat emlegette, egyszerre megszelidült s szinte gépiesen ismételle:

— Mi az állást illeti?...

— No igen, szeretném tudni, mihez volna különös hajlandóságod? Lennél talán polgármester?

— Kell a sintérnek a polgármesterséged. Azután olyan bolondnak ne nézz, hogy téged emeljelek ki a nyeregből.

— Vagy talán ügyésznek szegődnél? — kérdezte András mosolyogva?

— Gyerek! — kiáltott föl Schäfer Ráfael — meg ne dühösíts, ha mondom. Mert hát ha nevetségessé teszem is kicsit magamat, azért még nem veszttem meg egészen az eszemben. Ügyésznek csak prókátor válik be.

— No de szólj, beszélj hát egyszer okosan, mihez volna kedved? Kidobjuk talán a városkapitányt a te kedvedért hivatalából?

— Dobod az eszed kalácsát — mordulta el magát a haragos testvér.

— Dé hát az ég szerelmére, bátyám, beszélj már, mit akarsz! Hiszen hogy az ingem ujjából ki nem rázhatom a hivatalokat, az csak valami természetes.

— És máskülönben éppen nem tudnád nyélbesütöni a dolgot? — Kérdezte Ráfael kedvetlenül.

András rázta a fejét és elgondolkodott.

Ráfael is legelészni küldte az eszt. Merően bámult maga elé. Azzal a tekintetével csaknem megszólaltatta a zöldbubos kályhát; és ha az megszólalt volna, talán többet süttött volna ki Ráfael-

nél, mert hát annak nem volt most egyetlen egészséges gondolata. Akart valamit, csak azt nem tudta, mit.

— No? — biztatta öcscsét, a polgármestert végre, ki szintén erősen kapálta az esze sovány tőkéit.

— Megvan! — Ugrott föl helyéről András — csakugyan megvan. Tudod, mi lesz a legjobb?

— No? — vezette be a feleletet András mód-fölötti kíváncsisággal.

— Megvan, bátyám! — magyarázta ki magát amaz — tudod, mi lesz te?

— Manót tudom. Beszélj már, mi leszek, no?

— Tüzoltó-főparancsnok.

— Tüzoltó-főparancsnok? — kérdezte Schäfer Ráfael elcsudálkozva.

— Nem tetszik talán? Hisz az olyan állás, hogy pingálni se lehetne számodra különbet. Uniformisod olyan lesz, hogy valami generális elbujhatik melletted s azután bármerre mégy, kutyakötelessége leszen mindenkinek neked szalutálni.

— Hm — mormogta Ráfael, miközben önelégült mosoly ült az ábrázatára.

— Hitemre mondom, azt az állást akárcsak neked teremtték volna. A tüzoltóság éppen most van alakulóban, parancsnoknak katonaviselt embert

keresnek az igaz, de hát voltál te hadnagy negyvennyolczban, ha mindjárt a népfölkelőknél is, szóval senkinek se lehet ellened kifogása.

— Hm — mormogta Ráfael megújra.

— Hát nem tetszik?

— Tetszeni, hiszen tetszenék éppenséggel, csak attól tartok, sok kiadással jár az a hivatal.

— Hogyan érted?

— Csak úgy, hogy a tűzoltók rendszeren szömjas náció. Valamennyi iszik mint a csap s a fizetés utóvégre mind az én nyakamba szakad.

— Gyerekség! És ha nyakadba szakad, baj az? Van annyi, hogy egy-két hordó bort vagy sört meg sem érzesz éven át. Félre a fukarsággal, mikor a közjóról vagyon szó? No lesz, nem lesz?

— Bagoly rugja meg hát no, nem bánom, leszek főparancsnok — nyilatkozott Schäfer Ráfael hosszú sóhajtás kíséretében.

— Ezt már szeretem — kiáltott föl hangos örömezzéssel a polgármester — most még a többi kell tisztába hoznunk.

— Micsoda többi?

— Azt, hogy rád irányítsuk a közönség figyelmét. Éppen most folynak javában a gyűjtések, mert hát hol tűzoltóság van, ott oltóeszközökre is csak van szükség. Legjobb volna, ha kitennél a gyűjtőíven magadért.

— Hogy értsem azt? — kérdezte kicsit meg-
hökkenve Ráfael.

— Csak ne essél előre már kétségbe. A ki «a»-t
mond, annak «b»-t is kell mondania. Ha koldus
volnál, szót se vesztegetnék a dologra, hanem
így... följánlasz szóval az egyesületnek egy fecs-
kendőt.

— Megbolondultál? — pattant föl Ráfael —
hiszen az ezer forintba is belekerül!

— Kerül, mennyibe kerül. Annak meg muszáj
lennie.

— Muszáj? — nyögte az idősebbik Schäfer
egészen kikelve a formájából.

— Igenis, hogy muszáj, különben nem állok jól
semmiről.

— Hát... izé — dadogta Ráfael.

— No?

— Csak azt akartam kérdezni — magyarázta ki
magát a bátya — ha vajjon föcskendő helyett nem
inkább létra legyen az, mit följánljak?

— Az ég szerelmére, bátyám! — tört ki boszu-
san a polgármester — ne fukarkodjál; pár száz
forint ide, vagy oda.

— Hanem egy föcskendő! — nyögte Ráfael.

— Nagy pénz, úgy-e, akarod mondani. De hát
mi az egy Schäfer Ráfaelnek, kiről ország-világ
tudja, hogy pénzes zsákokon ül? Beigéred és

punktum. Legalább megmutatod a világnak, hogy nem vagy fukar. Nos, beigéred?

Szünet állott be. Ráfael kétszer is csuporította az ajkát s csak harmadszor futott ki rajta:

— Isten neki, hát beigérem.

— Akkor tisztában vagyunk — fejezte be Schäfer András — most pedig csak eredj haza, mert a többi már az én dolgom.

Még aznap futótűzként járta be a várost a hír, hogy Schäfer Ráfael, a fukar Schäfer Ráfael egymaga vállalkozott az önkéntes tűzoltó-egyesület részére egy föcskendő állítására. A ki hallotta, megcsóválta a fejét, olyan hihetetlennek tartotta a hírt. Még Ráfaelnek tulajdon felesége is csak mosolygott hozzá, úgy kérdezte meg azután férjétől:

— Hallottad már, mit beszélnek rólad a bolond emberek?

— No mit? — kérdezte félvállról a férj.

— Azt, hogy mindjárt egész föcskendőt vésznekik. Hahaha!

— És ha veszek? — viszonzá Ráfael keserű komolysággal.

— Ráfael!

— Hasztalan tész szemrehányást, azon már az Úristen se segít.

— Micsoda? Hát meszet ettél? Ember! — toporzékoló dühében az asszony.

— Azt ugyan nem, hanem kezdek okos lenni. Mert ha valaki magas fáról cseresznyét akar szedni, mit gondolsz, Elza, mi kell oda mindenekelőtt?

— Létra — bökte ki a feleség.

— Tehát ládd-e, asszony, az a föcskendő semmi más mint létra.

— A föcskendő létra! — fakadt ki Schäferne két kezét tördelve — Jézus Mária szent József. Ember! utazni küldted az eszedet? Mióta létra a föcskendő?

— Hosszú haj, rövid ész — mormogta Ráfael úr kicsit keserű mosolylyal — látom, nehéz a föl-fogásod, neked mindjárt nyilván a szádba kell rágnom mindent. No hát azért tudd meg, hogy én leszek a tűzoltó-főparancsnok s hogy azzá lehessenek, ahhoz az a föcskendő az én létrám. Manapság kutyába se veszik már a smuczig embert s most azután legyen ám vége, azt megmondom.

Schäfer Ráfaelnek, mikoron dühös kezdett lenni, rendszerint az volt az ultimatum a azontúl tanácsos volt mindenkinek nem vásítania a száját, különben veszekedett hangos ribillió lett volna a vége. Befogta az asszony is. Szóval sem kereskedett már az urán. Hiszen elvégre is mód nélkül kezdett neki hizelegni, hogy végre Ráfaelnek is kezd megnyilni a szeme, hogy bár áldozatok árán, de végre-valahára mégis csak törekszik valami

után. S azután tűzoltó-főparancsnoknénak lenni, az sem utolsó dolog éppenséggel, lesz majd zászlószentelés, ott ő lesz a zászlóanya, lesz bál a télen, ott neki jut a bálanya tisztsége és így tovább. Bagoly rugja meg a partot, veszsen pár száz forint, csakhogy. kezdenek végre valahára ők is szerepet játszani a városban.

Pedig hát az egész dolog csöppet sem volt tréfa. Komolyan indult nagyon. Ráfael amúgy suttyomban maga ment föl Bécsbe ott kiválasztotta magának a legszebb főparancsnoki uniformist s hatalmas ládában mindjárt magával is hozta.

A főparancsnok választására kítűzött nap ugyanis erősen közeledett már s arra a napra úgy egyeztek meg öcscsével, a polgármesterrel, hogy készít neki valamelyes rövid beszédet. Ráfael otthon marad, majd azután küldöttség megyen érte, mely megviszi neki megválasztatásáról a hírt; együtt elmennek a gyűlésbe, Ráfael elmondja beszédét, a vége pedig természetesen díszívás lesz, melynek felét a város, a másik felét pedig már csak becsület okából is a főparancsnok fogja állani.

Ráfael mindenbe beleegyezett, mit az öcscse ki-diktált neki, mert tudta, hogy úgy lesz az jó. A maga fejéből csak egyet toldott hozzá, de legnagyobbszerűnek az ígérkezett: a gyűlésnek kis meglepetéssel akart kedveskedni. Azért is utazott

föl annak idején Bécsbe, azért szerezte drága pénzen meg előre az uniformist, ő ugyanis a küldöttséget már főparancsnoki egyenruhában akarta fogadni, illetve magát a gyűlésen mindjárt teljes díszben bemutatni. Szinte előre látta s csak úgy remegett márig az örömtől, milyen föltünést fog ő kelteni a jó kőszegiek előtt, kik talán teljes életükben nem láttak még valóságosan éleven tűzoltó-főparancsnokot. Még a legjobb barátja is csodálattal tekint rá, ha ugyan földig nem hajol előtte s bizonyosan kétszer megtörli előbb a kezét, mintsem vele parolázni merne.

Hej! mégis csak okos gyerek az az András: tudja, kinek miféle szerep való. Mert hát egész Kőszeg városában nem létezik olyan tisztesség, melyben föllebbvaló nem kullogna az emberfia háta mögött, csak éppen ő, a tűzoltó-főparancsnok fütyöl mindenkire: neki nem diktál senki, még a császár, az az, hogy most már császári, királyi generálisok sem.

A nevezetes nap berukkolt. Kilencz órakor nyitja meg a polgármester a gyűlést pontban. Ráfael úr tehát még egyszer áttanulta beszédjét s kilencz óra előtt fertálylyal elkezdett öltözködni. Fölhúzta a tenyérynyi széles sávval vöröslő bugyogót, bele-szorította a kétsoros aranypitykével kiverő Waffen-rockba alaposan megtermett derekát, az arany-

paszománt csak úgy csillogott rajta mindenfelé. Az első gomblyukba ezüstsípnak selyemzsinórja volt fűzve s a vállra még tenyérynyi széles selyemszalag dukált, mely bal hóna alatt csokorba futott össze. S azután következett még csak a legnevezetesebb darab, a fehértarajos ragyogó érczsisak. És ott állott a kőszegi tűzoltó-főparancsnok.

Felesége és leánya segédkeztek neki az öltözködésnél. Csend volt a szobában, csak az óra ketyegget hangosan s tolta mutatóját negyed tíz felé. Hanem az a csöndesség hangos örömről beszélhetett volna, mely ott táborozott a jelenlevők vonásain, ott zajgott a szivekben, mert hát hiába, nem minden közönséges halandónak jut a szerencse osztályrészül, hogy megtegyék Kőszeg szabad királyi városa tűzoltó-főparancsnokának.

Schäfer Ráfael iparkodott nyugodtnak látszani, erőnek erejével akart ura maradni belső fölindulásának, hanem hát hasztalan, a hangos örvendezés, mely szivét bérbe vette, minduntalan ki akart törni belőle. Maga se tudta, mit csináljon tulajdonkép, a feleségét meg szerette volna ölelni, de hát lánya előtt kicsit röstellette a dolgot, azért hát Matildot szorítgatta karjai — főparancsnoki karjai közé.

— Jaj! de szeretlek, kis csibém — tört ki belőle a szó s azután mintha azzal valami jó élczet csinált volna, elkezdett neki kacagni, hangosan szívből,

teljes erővel. S az a kaczagás a többire is átragadt. Maguk se tudták, miért, hanem azért mégis kaczagtak, a hogy már a boldog emberek szoktak.

Mikor Matild kifejtett édes atyja ölelő karjaiból, utóbbi önkénytelen az órára feledkezett, percz hija volt csak a féltíznek.

— Most azután eredjete, gyerekek — szólt magán egyet rántva a főparancsnok úr — hagyjatok magamra, mert minden pillanatban jöhetnek.

S csakugyan, a hölgyek alig kotródtak ki a szobából, márig kopogás hallatszott az ajtón. Ráfael úr dobogó szívvel mondta ki, hogy «szabad» s az ajtóban öcsce, a polgármester jelent meg.

Mikor Ráfaelt abban a fényes uniformisban megpillantotta, szinte megzavarodott bele. Még a köszöntést is a zsebében felejtette. Ebből azután eléggé megítélhette a báty, mennyire szájtátva fogják megbámulni a többiek, szóval milyen vármegyére szóló meglepetés leszen majd az ő berukkolása a helyszínére.

— No, mit szólsz hozzá, András? — próbálta öcscsét kisegíteni mérhetlen zavarából Ráfael — úgy-e, hogy beválik az egyenruha? sikerült úgy-e?

— Csak a többi is sikerült volna! — jutott végre keseredetten szóhoz a polgármester.

— Azzal ne törődjél, az én felügyeletem alatt

fog készülni minden ruhá s jól állok róla, mindenki meg lesz vele elégedve.

— Ej! ne hordj össze annyi gyerekséget, beszéljünk már okosan.

— Az is meg lesz. A beszéd kitünően megy. Nem is hittem volna, hogy annyi szónoki talentum lakjék bennem, még gesztikulálok is hozzá s itt Ráfael úr hangos kacajra gyujtott.

— Ne vess csak, ne vess, még majd mások is nevetnek — szólt András haragosan, kire bátyjának kacagása csak semmikép sem tudott át-
ragadni.

— Hát hogyste nevetnék, mikor jussom van hozzá.

— És okod is? — kérdezte gúnyosan a polgármester.

— Hogyan? — kiáltott föl Ráfael lépést téve előre, miközben a mosoly egyszerre megfagyott ajkán — ember! beszélj!

— Beszélek no, csak engedj már egyszer szóhoz jutnom, először is azt mondom, vesd le hamar azt a kölönczöt, még mielőtt valaki meglátna benne, mert...

— Mert? — ismételte Ráfael izgatottan.

— Mert hat hétig csak téged kaczag az egész város, megbuktunk, más lett a főparancsnok.

— Megbuktunk?! — hüledezett Schäfer Ráfael

úr. Az asztalba fogózott, különben menten elvágja magát.

S míg a báty gondolat nélkül meredt öcscsére, ez el is mondja a bukás történetét.

— Úgy történt, hogy minden a legjobb rendben folyt. A hangulat kitűnő volt, melletted állott majd mindenki s mikor azután a főparancsnoki tisztségre téged hoztak javaslatba, mint a ki a szabadságharczban hadnagyi rangot viseltél a népfölkelőknél, hát valaki elnyiffantja magát hátul. Mindenki arra néz, egyik-másik piszkálja is, hogy tessék hát szólni, ha valami nem volna talán tesszésére. Az atyafi soká szabadkozik, de végre is enged. Fölkel és elmondja, hogy Schäfer Ráfael úr igenis hadnagy volt negyvennyolczban, hanem mikor ki kellett volna a horvátok ellen vonulnia, csapattja előtt félelmében összeesett, úgy kellett targonczán hazatolni.

— A gazember! — tört ki dühösen Ráfael úr, ki arra az elbeszélésre mindjárt magához tért.

— Már pedig gazember ide, vagy oda, kedves bátyám, de az illető azt mondta s mikor bevégezte, huszan is emlékeztek rá, hogy csakugyan úgy volt, még az is jelentkezett, ki a kardodat utólagosan utánad vitte. Ha nincs úgy, mint mondta, pöröld be érte, hanem hogy a főparancsnokságot megütötte a guta, annyit mondhatok.

— Gazemberek! — jutott végre megint szóhoz Ráfael úr.

— Kiket értesz az alatt a szép titulus alatt?

— Valamennyiteket! — kiáltott dühödten Schäfer Ráfael — egyik olyan, mint a másik, ellenem esküdtetek mind.

— Csak lassan páter a kereszttel! — csitította András toporzékoló bátyját — tudom én azt, hogy a história kellemetlen rád nézve, hanem hát hidd el, magam is iszonyatosan resteltem a dolgot, mindent megtettem s éppen azért csöpp okod sincs, hogy velem gorombáskodjál.

— Egy követ fujsz a többivel, olyan vagy te is, mint a többi valamennyi. Pusztulj a házamból, farizeus, ne lássalak itt többet.

— De Ráfael! — tört ki András alig türtőzve magát — megbolondultál?

— Meg. Tisztára megbolondultam, hanem jaj nektek sehonnaiak, a hányan vagytok, valamennyiteket kidobom a városházáról, olyan igaz, a miként hogy én most ezt a csákót földhöz verem.

Azzal lekapta fejéről a tarajos fényes sisakot s úgy a földhöz kente, hogy odább se gurult: a fél fele minden bordástul betörött egyszerre.

— Adjátok vissza a fecskendőmet, különben megfeszítelek egyszerre.

Iszonyú dühvel rontott neki az öcscsének. Schäfer

András az egyszer tanácsosabbnak találta egerutat venni egyszerre, mert hát bolond embertől minden kitelik. S hogy az ő bátyja az egyszer megveszett az eszében, az olyan igaz, miként hogy kárbaveszett az egyenruhája: itéletnapig se lesz már belőle tűzoltófőparancsnok.

S csak azt a bolondot ne tenné, hogy visszakéri a tűzoltóság részére följánlott fecskendőt. Hanem hát komolyra fogta a dolgot, másnap mindjárt átírt a városi tanácshoz, hogy adja ki azt a fecskendőt, különben valóságos ribillió lesz a vége. A tanács pedig, bár nem lett volna rá kötelezettsége, közmegegyezéssel visszaitélte Schäfer Ráfael úrnak azt a masinát, mert ha nem teszi, félni lehetett, hogy beleőrül a boldogtalan.

Csupa gyerek származtatta haza, kétszáz is toltahuzta egyszerre, no meg persze az egész város kaczagott hozzá. Két hétig a vasmegyei lapok másról sem írtak, mint a kőszegi fecskendő-históriáról.

Sok nevetni való volt a dologban, pedig hát mint minden nevetséges históriának, úgy volt annak is komoly oldala. A Schäfer testvérek iszonyatosan megharagudtak egymásra. A polgármester ugyan nem törődött a dologgal valami sokat, de bátyja, Ráfael dühében megesküdütt rá, hogy addig nem nyugszik, míg csak Andrást, a polgármestert minden párthivestül a városházáról ki nem dobja.

S ez alig történt pár hétre rá, hogy Kaposmérői Mérey Ákos, Kőszeg városának főispánja olyan élénk színekkel festette a testvériségnek, a polgártársi egyetértésnek és szeretetnek magasztos eszméit.

VI.

Szerencse föl!

Kőszegen Schäfer Ráfael haragját csak mosolyogta mindenki. Tudták, hogy az a rengeteg méreg úgyis füstöt vet, mihelyest kétszer-háromszor aluszik rá. Másodszor meg, ha mindjárt el is húzná egy-két hétig, akkor se lesz belőle csöpp galyiba, mert hát kecske még nem döntött le és nem is fog e világon hegyet dönteni, bárhogyan fut is az ostoba fejével neki a sziklának.

Ráfael úr is csak a kecske szerepére vállalkozik, mikor egymaga támad egy nemes város kitűnő adminisztrációja ellen. Volna bár olyan szónok, mint az ókori Demosztenezs, tarthatna filippikákat olyanokat, hogy Jurisics vitéz megfordul sírjában tőlük, hanem hogy minden erőlködése kárba vesz a tisztelt tanácsnak abbeli meggyőződésén: «iszen úgyis jó megy minden», arra mérget vehet előre. Az utolsó városhajdú szemközt röhögi majd, mintha azt adná tudtára:

— Hiába beszél a szónok, itt mi vagyunk az urak, atyafi.

S mivel Schäfer Ráfael módfohlött való haragjában mindezt el nem gondolta magának, hát neki-futott fejével a falnak. Hogy azután az ő káputja törött be s nem a fal engedett, az már valami természetes. Nevetségessé tette magát tisztára, még a szopósgyerek is ujjal mutatott utána.

Úgy történt, hogy az egész városban ő képezte az ellenzékét, hanem mint ellenzék elkeseredett szívóssággal teljesítette kötelességét. Beszélni nem tudott ugyan valami jól, mégis alig került szó-nyegre tárgy, melyhez hozzá ne szólt volna. Persze örökké más véleményen volt, mint a tisztelt tanács s a tekintetes polgármester úr. Ha útát akartak csináltatni a város költségén, neki nem kellett út, mert hát a régiek se voltak bolondok, tudták, hová, merre kell ösvény s a hová kellett, oda úgyis csináltattak. Mikor a város kapuit akarták lebontatni, Schäfer Ráfael dühösen kelt ki e vandalizmus ellen, mely szülővárosukat a legszebb történelmi emlékektől akarja megfosztani.

Megtámadták a felekezeti iskolákat, el akarták közösitni, Ráfael úr kelt védelmükre egyedül; mikor azonban fordult a koczka s a városi tanács szintén a hitfelekezeti iskolák mellett foglalt állást, akkor Schäfer Ráfael a közoktatásról

szóló 1868-iki törvényre hivatkozott s követelte annak szigorú végrehajtását: községi iskola kellett már neki. És így tovább, küzdött körömszakadtáig az uralkodó párt ellen.

Persze kinevették. Meg is rajzoltatták egy viccz-lapban. Kecske volt rajta éppen, a mint erős igyekezettel fut neki az ostoba fejével a kőszegi másfél öles fallal vértezett városházának s egyre azt mekegi:

— Hát most se dőlsz még le, kutya?

És nem dőlt az bizony. A kecskének törött le a két szarva mindössze, a miként azt is szépen látni lehetett alant a másik képen. Ha Schäfer Ráfael kézre tudta volna keríteni a piktort, ki azt a képet meg-rajzolva őt annyira csuffá tette, abból hát pusztá kézzel is úgy kiszorította volna a szuszt, hogy tíz orvos se ver bele többet lelket ítéletnapig. Dühös volt nagyon. S mert a dühöségét annyira kimutatta, a többiek még inkább ingerelték, ráírtak a viccz-lap szerkesztőjére, kérvén őt, csak szerkeszsze ki azt a kecskét más alakban is, akkor háromnnyi ujságot hozatnak tőle. Így lett Schäfer Ráfael, jobban mondva az őt személyesítő kecske országszerte ismeretes és nevezetes személyiség.

Ettől fogva még a tanácssteremben is kudarcz-kudarcz után érte. Mikor az elvnélküli komisszáros kormányzatot a legtüzesebben szokta ostromolni,

valaki hátul hangosan kezdett fölolvadni a viccslapból. S Ráfael fülét alig hogy megüté:

— A kecske pedig mondá...

Nosza vége volt egyszerre. Az a kis szó úgy kivette a barázdából, mintha benn se lett volna. Elfelejtette, kiről, miről van szó, csak hátrafordult, hogy megragadja a nyomorultat, ki még itt is rajta akar mulatni. Hanem hát a gazembert akárcsak a föld nyelte volna el, soha se lehetett tetten kapni. Az egész tanácsot meg Schäfer Ráfael úr úgy se tudta volna megverni. Így hát nem is ment birokra senkivel. Belesült szépen a beszédébe, a közönség kaczagott, mulatott, a polgármester meg füttyszóval kormányozta tovább az egész várost. Nem kellett tartania senkitől.

Schäfer Ráfael sokszor reszketett dühében. Hanem mit tegyen? Régi közmondás az már, hogy sok lúd disznót győz s úgy látszik éppen azért nem boldogult ő sem a sok ostoba embereivel.

El volt keseredve.

Haragos kedélylyel vette egyszer útját a szőlők felé. Nagyszerű bortermés ígérkezett; az arany-sárga gerezdek csomóban csüngtek-lógtak a tőkéről mindenfelé. A ki csak kicsit szereti a bort, lehetetlen, hogy hangos lelkesedésre ne gyujtson önmagában a küszöbön álló bő szüret fejében. Ráfael-nak is volt ugyan csomó szőlője, volt azon is fűrt

annyi, mint a búzán polyva, hanem azért arra ki nem derült, a ránczok homlokáról le nem simultak, a mosolygó őszi napsugár nem tudta megindítani csak egy kölyökmosolygás erejéig sem. A vert hadvezérek sem nézhetnek keservesebben egy-egy vesztett csata után. A ki látta, tíz lépésről kikerülte.

Egyetlen emberrel találkozott egész délután s az is furcsa nárczió volt a szó szoros értelmében. A Király-völgyben akadt rá Ráfael úr, a mint hazamenőben éppen be akart a városba fordulni. Padon ült, a fejét majdnem két térdére nyugasztalta, szeme erősen kidüledt, mintha bizony az út homokjában akart volna olvasni; csakhogy ott úgy nem volt írva semmi, a minthogy Schäfer Ráfael csizmatalpára sem volt. Hanem azért csak meregette két szemét és lógatta fejét, hogy félős volt nézni.

Ráfael úr sem állhatta meg, mikor mellette elhaladt, hogy oda ne szóljon néki:

— Hát kend mit csinál itt, atyafi?

Az ember megrezzent, hirtelen megemelte fejét s először mintegy tájékozni akarván magát, összevissza pislantott.

— No, nem ismeri ki magát, hol van? sokat hörpentettünk, vagy mi?

— Hörpentett ám, mindjárt megmondom ki — tört ki haraggal az atyafi. — Az a gazember!...

— Kit ért azalatt a szép elnevezés alatt, polgártárs? — tudakozódott Schäfer Ráfael szinte neki-vidulva. Mert látta, hogy másnak is van baja, hát mindjárt könnyebben viselte a magáét.

A másik időközben megmondta, hogy az a gazember senki más, mint maga a városkapitány, tessék megmondani neki, azt se bánja.

— Ah! — szólalt meg Schäfer Ráfael, kinek ez embernek bátorsága tetszett — aztán mit vétett kendnek a városkapitány?

— A családi ügyeimbe avatkozik a gazember.

Ráfael úr fülelni kezdett. Hiszen a dolog nagyon jól indul. Még utóvégre olyan história kerekedik belőle, melylyel alaposan odafűthet majd alkalomadtán a városházán székelő uraknak. Nyomban biztatta emberét, hogy hát csak rajta, mondjon el mindent, úgy lehet csak látni, mit tegyenek azután.

— Mondja csak, galambom, hogy miként is avatkozik a kapitány a maga családi ügyeibe?

— Úgy, hogy nem engedi megregulázni a feleségemet. Pedig hát ahhoz csak nekem van jussom. Én vagyok az ura Isten és emberek előtt. No nem igaz?

— Valósággal igaz — hagyta rá Schäfer, ki még mindig nem tudta, mi sül ki majd abból a furcsa kezdetből, hanem azért erősen unszolta az atyafit, hogy csak rajta! tovább.

És az folytatta :

— Hát, szeretettel kérem, tegnap megvertem a feleségemet — úgy tessék venni, szeretettel kérem, hogy minden hónapban egy verés kidukál neki : a nélkül az ördög se vallaná ki vele — megvertem, mondom, s a beste-lelke elfutott egyenest a városkapitányhoz. Hogy elfutott hozzá, ahhoz még semmi közöm, jussa volt hozzá, de ha én vagyok a városkapitány, hát szentül huzatok rá néhányat a drabanttal, hadd tudja meg, hogyan kell megbecsülni az urát és hálásnak lenni a veréseért is, mert a mit az urától kap, az a verés még valóságos imádság a másokéhoz képest, meghasznál az testének-lelkének egyaránt. No, nem igaz?

— Izé, hát, no — vakarta meg a füle tövét Schäfer Ráfael. Igazat nem igen mert neki adni, de ha elitéli, akkor szentül elvadítja a másikat és fogóval se húz ki már belőle szót is.

— Azért mondom, no — folytatta amaz — és most tessék csak elgondolni, mit csinál az a számár, majd még bolondot mondok mindjárt.

— Mit csinált?

— Talán megbotoztatta a házasság szentsége ellen rugdalózó asszonyt?

— Meg-e?

— Kutyát botoztatta. A helyett inkább elküldött egy drabantot értem azzal az izenettel, hogy kéretne

magához. Én persze mindjárt mentem. Azt gondoltam, majd ráhúzom a rongy fehérnépére a vizeslepedőt, de úgy, hogy három hétig is vaczog bele a foga. Hanem van talán igazság a földön?

— Sok hiszen nincs.

— Sok? Semmi sincs. Az a gazember csak maga elé se eresztett, egyszerűen bedutyiztatott. Hát ez becsület? Ez igazság?

Szünet állott be s utána a haragos ember bőszülten folytatta:

— Csak a pipámat is el ne szedette volna a komisz fráterja. Eleget rimáncodtam, de süket volt a drabant minden könyörgő szómra. Elvették egyedüli vigasztalómat a kostökkal együtt és én tegnap estétől fogva egy szippantást se tettem. Ehhez szóljon már az úr valamit.

Schäfer Ráfael látta, hogy az ő embere most hozakodott elő a legnagyobb keserűségével, részvéttel csóválta tehát a fejét, mondván:

— Csunyaság, bizony no, hogy csunyaság,

— Alávalóság, nem csunyaság! — kiabálta a másik — hanem azt megkeserüli, olyan igaz, a miként hogy Isten van az égben.

— De hát mit szándékozik most voltaképpen tenni? — kérdezte Ráfael úr a keseredett embertől.

— Azon törtem az eszemet éppen.

— No és?

— No és már tudom mit teszek, hazamegyek, megint elverem a feleségemet s az egyikkel végeztet. A másikkal meg...

— Azt gondolnám, hogy inkább a másikon kellene boszut állania. Szegény asszony nem tehet róla, elhamarkodva cselekedett — fogta Schäfer pártját a szegény hitestársnak.

— Gondolja az úr? — vette föl a szót a másik némileg engesztelődve — hát azt tanácsolja, csak a kapitánynak verjem be a fejét?

— Azt éppen nem. Hanem volna esetleg más mód is, hogy elégtételt vegyen magának.

— Teszem példának okáért?

— Be kellene pörölni, a miért kihallgatás nélkül elítélte.

A boszus ember erősen rázta a fejét.

— Úgy nem lehet az igazságot kiköpesztetni, szeretettel kérem.

— És miért ne lehetne?

— Mert... mert, ha az emberfia egymaga nem elég okos, akkor fiskálist kell fogadni.

— Fogad egyet.

— Fogadok? — rázta a fejét a másik — de kit? Kettő van a városban. Az egyik úgyis a városházi urak közül való, ügyésznek hívják, vagy mi, de hát mit érek azzal? Az is csak egy követ fúj a többi hunczuttal.

— Ott van a másik.

— A másik? Hát az nem ugyanazon pártbeli a többivel? Ha egyszer kánya, hát nem is vakarja ki a másik kányának a szemét. Egy segítené csak.

Schäfer Ráfael önkénytelen is bámulni kezdte annak az egyszerű embernek a természetes logikáját. Nagyszerűen fején találta a szeget, mikor azt az érdekkompániát, mely ő neki is szüntelen útjában van, így jellemzi. A maga paraszteszével kitalálja, hogy azok között megveszett az igazság, nem hallgatnak ők okos szóra, közhangulatra, törvényre, sőt nevetik is, ki olyanra mer hivatkozni, a miként hogy Schäfer Ráfael is csakugyan ki-nevetik. Szakasztott az a baja, miről az az ember beszél.

De hallga! Úgy látszik, van neki valami okos terve is. Azt mondja, csak egy segítené.

— Mi segítené hát? — tudakolta tőle Ráfael úr kíváncsian.

— Hozatni kellene valami új fogas fiskálist, de hát én szegény ember vagyok...

— Megvan! — kiállt föl lelkesen Schäfer Ráfael s kezét dörzsölte, mintha bizony megcsipte volna a deczemberi hideg.

— Mi van meg? — tette föl a kérdést a másik — a prókátor talán?

— Minden, minden, atyafi, örüljön és örven-

dezzen, mert most én állok elő. Én fogok magáért boszut állani, én rakatok üszköt, puskaport a városháza alá s fölrobbantom őket, hogy...

— De az Istenért! — kapott szavába a polgártárs ijedten, mikor Ráfael úrnak gyilkos szándékát hallotta — a plébánia is mellette van a városházának, talán szólnánk előbb a plébános úrnak, mielőtt azzal a puskaporral valamit tennénk.

— Csitt! az is a magam dolga lesz. Mindent elvégezek magam. Most csak menjen haza, pipáljon a tegnapi mulasztás fejében is, a többit meg csak bizza én reám. Jaj lesz a gazembereknek, annyit mondhatok.

— Aztán uram, én titkot tudok ám tartani. Becsületes keresztény ember vagyok: Kínpadra húzhatnak, hanem ott sem árulom el, ha majd keresnek minket. Csak a kapitányt ne feledje ki, legjobb lesz annak a hivatala előtt megbontani a falat.

— Jól van, jól, Isten megáldja kendet. Legyen türelemmel, minden meglesz.

Schäfer Ráfael odább állott. A komorság mintha varázsütésre eltűnt volna arczáról, homlokáról. Két szeme ragyogott, léptei ruganyosak voltak, egyenesen járt mint a czövek, mellét büszkén kidüllesztette, mint a ki sok bankóval bélelt bugyellárist hord magával. Nem a pénz dagasztotta Ráfael úr keblét, hanem a tudat, hogy elvégre megtalálta,

mit annyi idő óta hasztalan keresett. Egyszerű parasztember nyomta a markába azt a megara-nyozni való ideát, hogy a városházi érdekszövet-séget egymaga szétugraszteni képtelen. Okosabb emberre vágyon szüksége, teszem valami fogas prókátorra s az olyan faltörő kos lenne, hogy ütései alatt bizony megremegnének a tanácsterem oszlopai, ha még olyan szilárdul rakták is meg valamennyi-nek az alapját. No és a többi már magától jönne. Hogy sokan akadnának, kik hátukat neki vetik a kívülről döngetett falnak, azt megvédelmezendők, az már több mint bizonyos, hanem a legnagyobb része mégis az olcsóbb és kényelmesebb sze-repre vállalkozik, úgy tennének, mint a gólya, mely szállítani kezdte fiait kifelé, mikor Attila döngette Aquileja falait. Mindjárt lenne párt s az ellenzék nőttön-nőne — hiszen most is mennyi az elégedetlen mindenfelé — egyesült erővel azután rajtuk csapnának s mint a tenger bösz hulláma a zátonyra jutott gályát, úgy söpörné el az ő haragjuk is mindazokat, kik újtókba mernek állani. Kőszeg városára pedig új korszak következne, a boldog megelégedés és okszerű haladás korszaka. Persze, ők lennének a kormányon. Őket süvegelné akkor a baktértől kezdve föl Schäfer Andrásig mindenki. András akkoron ugyanis mint afféle expolgár-mester, kicsit alább fogja adni majd.

A mint Schäfer Ráfael úr mindezeket olyan szépen elgondolta, természetes, hogy nagyban lelkesedett. Derültebb jókedvében még sohasem látta felesége. Mikor belépett odahaza, az asszony mindjárt azon kezdte:

— Mi történt, Ráfael? Sikert arattál talán mai szónoklatoddal?

— Ördögöt arattam, hogy vinné el a manó a kerge szerkesztőjét minden kecskéstül, örökké azzal zavarnak. Benn buktam, lelkem, alaposan benn buktam. Hahaha!

— És te annak örülsz? — kérdezte felesége szinte elképedve.

— No nem éppen, hanem azért búsulni se sokat búsulok miatta. Okosabb emberrel is megtörténik sokszor, hogy az esze, vagy az emlékezete cserben hagyja s hogy nem én vagyok a legokosabbik a világon, azt úgy hiszem, magyaráznom se kell. Hanem sütnivalóm azért van annnyi, hogy kifűtsem őket mind a városházáról. A mi eddig történt, az mind csak olyan előjáték volt, most következik még csak az igazi tragédia. Hahaha!

— Komédia talán, Ráfael? — ellenkezett Schäferné — hiszen, ha nevetni kell neki, akkor komédia lesz belőle.

— Nem bánom, legyen hát komédia, annyit azonban előre mondhatok, hogy lesznek benne

szereplők, kik sírni is fognak. Mi persze majd csak nevetünk.

— No, no — szól az asszony. — Többet alig mulattak még valakin, mint Schäfer Ráfael fölött. Ha kimondták a nevét...

— Nem mondják ki többet — kapott izgatottan az asszony szavába a férj — hitemre mondom, hogy nem.

— Hát?

— Hát... hát... izé... no igen, nem leszek Schäfer Ráfael többet... én... én megmagyarosítom a nevemet. Leszek Rózsavölgyi, Nemeskéry, Bánffy, Juhász vagy akármi, csak Schäfer nem leszek többet.

— Komolyan beszélsz? — meredt a feleség férjére.

— Komolyabban, mint mikor neked örök hűséget esküdtem az oltár előtt.

— De mire való lesz az?

— Asszony, ahhoz te nem értesz. Eltemetem a régi embert, hogy mint új vezér, új névvel induljak neki a küzdelemnek, melynek befejeztével borostyánnal övezik homlokomat. Aztán magyar világ is van most. Most a magyar név egymaga is már ajánlás. Csak eredj asszony, ha mondom, hagyj most engem szépen magamra, hadd dolgozzam zavartalanul közös jövőnkért, boldogságunkért.

A feleség fejcsóválva távozott, Schäfer Ráfael pedig odakönyökölt az íróasztalára s elkezdett erősen gondolkodni.

Hosszú vajudás kellett a felső emeletének, míg megszületett a gyerek. Végre mégis megmozdult. Tollat ragadott és írni kezdett. Levelet írt a «Hon» tekintetes szerkesztőségének, hogy tegye bele mellékelt hirdetést háromszor egymásután nagyra-becsült lapjába. Fizetség fejében előre egy ötöst küld. Talán elegendő is lesz.

Most meg hozzáfogott a hirdetés megszerkesztéséhez. Eleinte kicsit rágta a tollát, hanem végtére szépen dülőre vitte. Hangzott vala pedig az következőképen:

«Prókátor kerestetik egy vidéki városba, kire szép klientela és még szebb hivatás vár. Közelebbit magánlevélben. Jelentkezők kéretnek soraikat Juhász R., Kőszeg, posterestante küldeni».

Becsomagolta szépen és útnak indította.

Kőszegen megolvasták a «Hon» hirdetését, de mindenki rázta rá a fejét. Ügyvédet akar valaki városukba telepíteni. No hiszen csak gyere! A két helybeli fiskális haragban volt régtől fogva egymással, hanem erre nyomban megbékültek. Véd- és dacszövetséget kötöttek egymással, ha netán találkoznék olyan elvetemedett lélek, ki annak a hirdetésnek felül és Kőszegre merné betenni a

lábát, hogy annak közös akarattal megizenik a háborút, mint valami bélpoklost üldözik útonútfélen s ha még arra se tágítana, hát kihívják párbajra s lelövik, mint az utolsó nyulat.

Hanem hát nevetséges! Bizony nem érdemes annyit veszekedniök előre. Hiszen nem Kőszegre keresnek fiskálist, sajtóhiba az egész, Kőszegen nem létezik semmiféle ember, ki Juhász R. névre hallgat. Ők legalább nem ismerik. Bizonyosan valóságos hunczutság lészen a dologban.

Hanem akármint volt, annyi mégis igaz, hogy a postára valami tizennégy posterestante levél befutott s a mi legkülönösebb a dologban, azokat a leveleket valaki el is vitte. Hiába lesettek az inas után, az annyi utcán ment keresztül-kasul, míg végtére az ügyvédek kémei szem elől tévesztették.

S míg a kőszegi ügyvédek abban a kínzó bizonytalanságban leledztek, addig Schäfer Ráfael nagy lelki gyönyörűséggel olvasgatta a különböző fiskálisok ajánlatait.

Volt közöttük fiatal is, vén is. Egyiket Breyernek, a másikat Kanásznak hívták. Kitünő bizonyítványokra hivatkozott az egyik, régi praxisra a másik, szóval valamennyi unikum volt a maga nemében. Szerény csak egy volt valamennyi között s azt Losonczy Horváth Gyulának hívták.

Azt írta, csak pár hónapja végezte a jogot és

nagyon örülne, ha biztos állásra tehetne szert. Igérni nem ígért semmit, csak ügyvédi hivatásának akar élni, mint derék magyar ember.

S Losonczi Horvát Gyula levele önkéntelen megragadta Schäfer Ráfael figyelmét. Nem ismerte a fiút, de rokonszenveznie kellett vele, s mielőtt még a többivel szóba állott volna, mindjárt Losonczi Horváth Gyulának írt.

Annak rendje, módja szerint lefestette neki a községi állapotokat, hol egy párt uralkodik a maga kénye-kedve szerint, ellenzék nélkül. Pedig hát légió ember nincsen a dolgok mostani folyásával megelégedve, vezér kell egyedül s az ellenzék föltámad magától. Szóval az ügyvéd úrtól magától függ, ha vajjon van-e vállalkozó szelleme s elég erkölcsi ereje síkra szállni az érdekszövetség ellen. Ha igen, úgy csak jöjjön, azért tanult fiskális létére tenger hunczutságot, hogy rá merjen lépni a sokfejű hydra nyakára, a fejek lekaszabolását majd ők, az ellenzék fogják elvégezni.

Ezt írta meg Schäfer Ráfael Losonczi Horváth Gyulának s reménye azt sugta neki, hogy nem fog csatlakozni benne. Neve után ítélve, ősrégi nemesi familiából származhatik s az olyan emberek nem szoktak igen megijedni a maguk árnyékától. Az olyan emberrel könnyebb neki indulni a küzdelemnek, mint afféle jött-ment más náczióval. Csak

azután legyen az illetőnek elegendő vállalkozó szel-
leme. Losonczi Horváth Gyulának pedig volt. Két hó-
napi haladékot kért mindössze, hogy egyéb ügyeit
rendezze, azután be akart állítani s levelében ama
reményének adott kifejezést, hogy működésével
talán meg lesz elégedve a kőszegi ellenzék.

Losonczi Horváth Gyula levelének vétele után,
Juhász R. nyomban lemondott a többi pályázónak.
Kicsit azonban mégis meg volt löve. A fiatal próká-
tor ellenzékről is ír s ha megérkezik, majd szomo-
rúan kell tapasztalnia, hogy ilyen Kőszegen egyál-
talában nem létezik.

Hanem hát ha addig még lehetne valamit tenni!
Az a két hónapi moratórium éppen kapóra jött
Ráfael úrnak. Addig összegyűjti egyszerűen a város-
nak elégedetlen elemeit s azokat mutatja be Losonczi
Horváth Gyula úrnak. Hogy mit és mennyit végez-
het velük, az azután az ő dolga lesz majd. A két
hónap meg arra is jó lesz még, hogy addig a
minisztériumtól visszaérkezik az engedély, melynek
értelmében a Schäfer Juhászszá vedlik. S Juhász
Ráfael Losonczi Horváth Gyula támogatása mellett
talán veszedelmesebb ellenfele lesz majd a polgár-
mesternek és a vele szolidaritásban álló pártnak,
mint volt Schäfer Ráfael.

Szerencse föl!

AZ ELSŐ KÖTET TARTALMA.

	Oldal
I. A postakocsiban 	5
II. Kié lesz a gyerek? 	31
III. A kis diák 	52
IV. Schwarczgelbek 	77
V. Kárbaveszett uniformis 	123
VI. Szerencse föl! 	155

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Irta <i>Wiseman Miklós</i> . Angol eredeti után fordította <i>Haudek Ágoston</i> . Steinle Ede lovag által rajzolt képekkel. 4-rét kiadás. Füzve kor. 4.80, kötve ...	Kor.
Ugyanaz, egyszerűbb kiadásban, nyolczadrét alak. Füzve kor. 2.40, kötve ...	7.— 3.60
A megszabadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i> Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet. Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80, arany Metszéssel ...	7.60
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei. Füzve kor. —.60, kötve ...	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta <i>May Károly</i> . Német eredeti után ford. <i>Székrenyi Lajos</i> . Kötve ...	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> . Díszes vászonkötésben ...	3.—
Művészettörténeti korrajzok. Bevezetésül a képzőművészetek egyetemes történetébe. Irta <i>Divald Kornél</i> . I. kötet. 86 képpel. Ára füzve kor. 2.—, kötve kor. 2.40. — II. kötet. 75 képpel. Füzve kor. 2.40, kötve ...	2.80
Áhitat szárnyain. Himnuszok és vallásos költemények. Akantisz V. rajzaival. Irta <i>Bán Aladár</i> . Színes borítékba füzve ...	3.—
Az Úr Jézus szülőföldjén. Paur Géza 38 rajzával. Irta <i>Huber Lipót</i> . Színes borítékba füzve ...	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-István-Társulat. Kötve ...	2.40
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság számára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt.	2.—
Szent Imre herczeg élete. Élet- és jellemrajz. Irta <i>dr. Karácson Imre</i> . Kötve ...	1.20

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tíz kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I. II. III. IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincs István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

Mindeme könyvek megrendelhetők a

Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában

(Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28b. sz.)

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

